

Wiesława Wikińska
PROJEKTANT ARCH.
U S Ł U G I
W Zakresie Planowania Przestrzennego
Adres: tel./fax: 672 211-44
ul. Nowozagumienna 41B, 06-400, Czerzynie
NIP 526-129-10-13.

STUDIUM

UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY CZERNICE BOROWE
powiat przasnyski woj. mazowieckie

CZĘŚĆ I

UWARUNKOWANIA I DIAGNOZA
STANU ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY

Rok 2000- 2001

ZESPÓŁ AUTORSKI OPRACOWANIA**GLÓWNY
PROJEKTANT**

projektant arch. Wiesława Wiklińska
uprawnienia nr 271/88

Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa
w zakresie planowania przestrzennego

WSPÓLPRACA

mgr Ewa Lipska-Zajac

inż. arch. Jerzy Waściński
uprawnienia nr 268/88

Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa
w zakresie planowania przestrzennego

mgr Ryszard Małowiecki

techn. Stanisław Kowalski

tech. bud. Lucja Wiklińska

tech. Zofia Czech

Wiesława Wiklińska
PROJEKTANT ARCH.
USŁUGI

W Zakresie Planowania Przestrzennego
Adres: tel./fax 672-21-44
ul. Nowozagumieńska 41B, 06-400 Ciechanów
NIP 566-129-19-13

Spis treści:

I. WSTĘP	5
1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA	5
2. ZAGADNIENIA ZAWARTE W STUDIUM.....	5
II. CHARAKTERYSTYKA GMINY NA TLE POWIATU PRZASNYSKIEGO I WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	6
1. GMINA W UKŁADZIE ADMINISTRACYJNYM.....	6
2. PODSTAWOWE DANE CHARAKTERYZUJĄCE GMINĘ.....	7
3. FUNKCJA GMINY	8
4. POZYCJA GOSPODARCZA GMINY	8
5. WSKAŹNIKOWA OCENA PORÓWNAWCZA GM. CZERNICE BOROWE W STOSUNKU DO GMIN POWIATU PRZASNYSKIEGO I WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO (1998 R.).....	11
III. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY	12
1. POWIĄZANIA PRZYRODNICZE.....	12
2. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE.....	12
3. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE.....	12
IV. OCENA LOKALNYCH ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I WYSTĘPUJĄCE ZAGROŻENIA	13
1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE.....	13
2. UKSZTAŁTOWANIE I FORMY POWIERZCHNI ZIEMI.....	13
3. BUDOWA GEOLOGICZNA	13
4. SUROWCE NATURALNE.....	14
5. ZASOBY WODNE.....	15
5.1. <i>Wody powierzchniowe, stan i zakres wykorzystania</i>	15
5.2. <i>Wody gruntowe</i>	21
5.3. <i>Wody podziemne</i>	22
5.4. <i>Wody geotermalne</i>	24
6. GLEBY I ICH WYKORZYSTANIE.....	25
7. SZATA ROŚLINNA I GOSPODARKA LEŚNA	28
8. SIEDLISKA, OSTOJE ZWIERZĄT I GOSPODARKA ŁOWIECKA.....	31
9. KLIMAT I WARUNKI AEROSANITARNE	31
10. HAŁAS.....	32

V. OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	33
1. EKOLOGICZNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH.....	33
2. ŚRODOWISKO KULTUROWE I JEGO OCHRONA	36
VI. STAN ISTNIEJĄCY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	49
1. SFERA SPOŁECZNA	49
1.1. Sieć osadnicza	
1.2. Ludność.....	49
1.3. Obsługa ludności.....	54
<i>1.3.1. Oświata i wychowanie</i>	54
<i>1.3.2. Obsługa zdrowia i opieka społeczna</i>	55
<i>1.3.3. Handel, gastronomia i rzemiosło</i>	57
<i>1.3.5. Mieszkalnictwo</i>	58
2. SFERA GOSPODARCZA.....	60
2.1. <i>Zatrudnienie</i>	60
2.2. <i>Przemysł i usługi</i>	62
2.3. <i>Rolnictwo i obsługa rolnictwa</i>	63
2.4. <i>Turystyka i wypoczynek</i>	70
3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	70
3.1. <i>Zaopatrzenie w wodę</i>	70
3.2. <i>Odprowadzenie ścieków sanitarnych i deszczowych</i>	74
3.3. <i>Gospodarka odpadami</i>	76
3.4. <i>Zaopatrzenie w gaz</i>	77
3.5. <i>Zaopatrzenie w ciepło</i>	77
3.6. <i>Zaopatrzenie w energię elektryczną</i>	77
3.7. <i>Telekomunikacja</i>	77
3.8. <i>Melioracje</i>	78
4. KOMUNIKACJA	80
4.1. <i>Komunikacja drogowa</i>	80
4.2. <i>Komunikacja kolejowa</i>	81
VII. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	82

I WSTĘP

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Podstawę prawną podjęcia prac nad opracowaniem „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” gminy stanowią dwa akty prawne:

- art. 6 Ustawy z 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (jednolity tekst Dz. U. nr 15 z 1999 r. poz. 139 z późniejszymi zmianami) mówiący o potrzebie opracowania Studium dla określenia polityki przestrzennej gminy;
- Uchwała nr 63/VI/99 Rady Gminy w Czernicach Borowych o przystąpieniu do opracowania Studium.

2. ZAGADNIENIA ZAWARTE W STUDIUM

Studium jest dokumentem planistycznym sporządzanym dla obszaru całej gminy, w którym określa się kierunki polityki przestrzennej prowadzonej przez Samorząd. Zawiera ono diagnozę stanu istniejącego zagospodarowania gminy i uwarunkowania jej rozwoju: przyrodnicze, kulturowe, społeczne, ekonomiczne, funkcjonalne i strukturalne. Ponadto sytuuje gminę w kontekście powiązań zewnętrznych i koordynuje podejmowane przez nią działania.

Zasób informacji o gminie zawarty w Studium będzie częścią procesu zarządzania gminą w warunkach gospodarki rynkowej, promowania gminy, lokalizacji zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych, koordynowania opracowywanych planów miejscowych, jak również koordynowania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych na obszarach nie objętych planami miejscowymi.

II CHARAKTERYSTYKA GMINY NA TLE POWIATU PRZASNYSKIEGO I WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

1. GMINA W UKŁADZIE ADMINISTRACYJNYM

Gmina Czernice Borowe leży w północnej części województwa mazowieckiego i skrajnej zachodniej części powiatu przasnyskiego. Sąsiaduje ona bezpośrednio:

- od zachodu z gminami powiatu ciechanowskiego - Grudusk, Regimin, Opinogóra,
- od wschodu z gminą Krasne i Przasnysz,
- od północy z gminą Krzynowłoga Mała,
- od północno-zachodu na niewielkim odcinku z gminą Dzierzgowo w pow. mławskim.

Administracyjnie i funkcjonalnie gmina Czernice Borowe związana była do roku 1975 z Przasnyszem. Podległość administracyjna w 1975 r. została zniesiona – gmina na skutek reformy administracji, likwidacji powiatów i utworzenia nowych, obszarowo mniejszych województw, znalazła się w granicach woj. ciechanowskiego. Kolejna reforma administracji spowodowała, że od 1999 r. Czernice Borowe wróciły do odtworzonego powiatu przasnyskiego.

Siedzibą władz samorządowych jest wieś Czernice Borowe położona w zachodniej części obszaru gminy, niecentrycznie do obszaru obsługi. Wschodnia część gminy z racji bezpośredniego sąsiedztwa znajduje się w zasięgu oddziaływania m. Przasnysza.

W granicach administracyjnych gminy funkcjonuje 25 sołectw :

Lp.	Nazwy sołectw	Lp.	Nazwy sołectw
1.	Borkowo	14.	Olszewiec
2.	Chojnowo	15.	Pawłowo Kościelne
3.	Chrostowo Wielkie	16.	Pawłówko
4.	Czernice Borowe	17.	Pierzchały
5.	Dzielin	18.	Rostkowo
6.	Grójec	19.	Szczepanki
7.	Górki	20.	Turowo
8.	Jastrzębiec	21.	Węgra
9.	Kadzielnia	22.	Załogi
10.	Kosmowo	23.	Zberoz
11.	Miłoszewiec	24.	Zembrzus Wielki
12.	Nowe Czernice	25.	Żebry
13.	Obrębiec		

g m i n a CZERNICE BOROWE

GMINA W STRUKTURZE ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

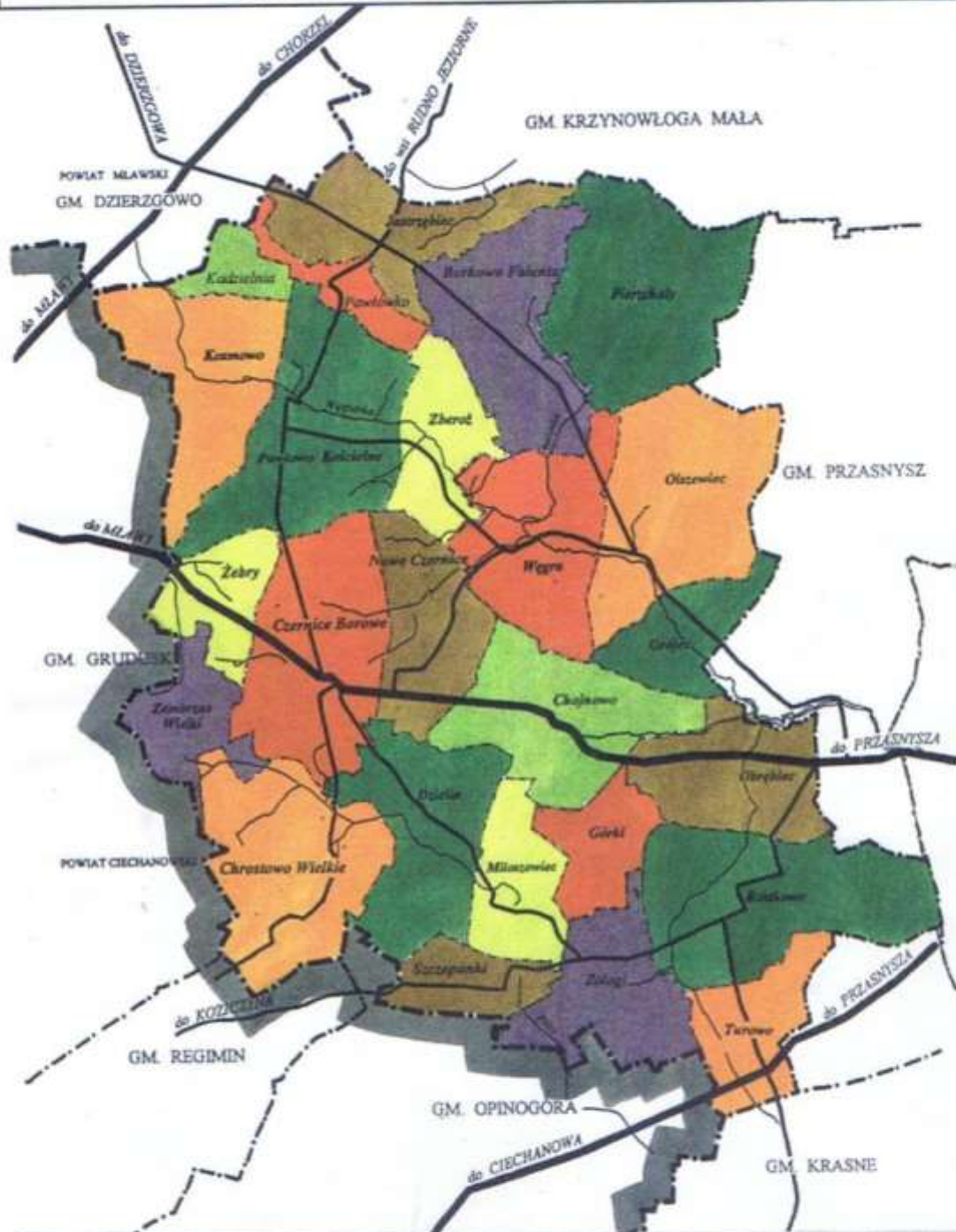

OZNACZENIA

	GRANICE WOJEWÓDZTW		SIEDZIBA WŁADZ POWIATOWYCH
	GRANICE POWIATÓW		SIEDZIBA WŁADZ WOJEWÓDZKICH
	GRANICE GMIN		
	OBSZAR G M I N Y CZERNICE B.		

g m i n a CZERNICE BOROWE

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY GMINY

OZNACZENIA

GRANICA POWIATU

GRANICA GMINY

GRANICE OBREBÓW GEODEZYJNYCH

Rostkowo

SOŁECTWA

2. PODSTAWOWE DANE CHARAKTERYZUJĄCE GMINĘ

• Liczba ludności (stan na 31.XII.1998 r. wg US).....	4 264 o.
w tym: mężczyzn	2 152
kobiet	2 091
• Gęstość zaludnienia osób/1 km ²	35,4
<hr/>	
• Ogółem powierzchnia gminy (pow. ew. stan na 1.02.99) ...	12 031 ha
w tym: użytki rolne	10 346 ha
grunty pod lasami i zadrzewieniami	1 026 ha
grunty pod wodami	64 ha
tereny zabudowane	264 ha
tereny komunikacyjne	502 ha
• Lesistość gminy	8,5 %
<hr/>	
• Sieć drogowa	
drogi wojewódzkie	12,200 km
drogi powiatowe	52,245 km
drogi gminne	60 km
w tym o nawierzchni ulepszonej	18 km
<hr/>	
• Ilość mieszkań	1 219
• Przeciętna pow. użytkowa 1 mieszkania	64,2 m ²
• Pow. użytkowa mieszkania na 1 mieszkańca	18,2 m ²
• Przeciętna ilość izb w mieszkaniu	3,27 m ²
• Sieć kanalizacyjna	-
• Sieć wodociągowa rozdzielcza	164 km
• Przyłącza wodociągowe do budynków mieszkalnych	910
• Długość sieci gazowej średniego ciśnienia	-
w tym długość przyłączy	-
• Ilość mieszkań wyposażonych w instalację gazową	-

3. FUNKCJA GMINY

Wiodącą funkcją gminy Czernice Borowe jest rolnictwo. Dominacja tej funkcji na całym obszarze wynika z uwarunkowań glebowo-rolniczych, z istniejącej tradycji gospodarki rolnej, w której główny potencjał stanowią indywidualne gospodarstwa rolne.

Dla samego ośrodka gminnego towarzyszącą funkcją jest obsługa ludności i rolnictwa w zakresie usług poziomu II.

4. POZYCJA GOSPODARCZA GMINY

Struktura budżetu gminy na przestrzeni ostatnich lat kształtowała się następująco:

	1996	1997	1998
	w tys. zł.		
Dochody ogółem	2 554,9	3 473,2	3 835,34
w tym: - dochody własne	891,5	1 089,1	1 514,76
- udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa	311,7	351,4	382,80
- dotacje celowe z budżetu państwa	455,5	616,0	456,73
- subwencje ogólne z budżetu państwa (z subwencją na zadania oświatowe)	800,8	1 186,4	1 404,59
Główne źródła dochodów własnych gminy:			
- podatek rolny	617,5	740,6	703,5
- podatek od nieruchomości	88,6	119,6	168,7
- podatek od środków transportu	145,0	177,4	110,0
- opłaty skarbowe	40,4	51,5	122,3
Wynik finansowy	- 38,1	- 48,2	*

Czernice Borowe wyróżniają się zdecydowanie wśród gmin wiejskich byłego woj. ciechanowskiego, a obecnie powiatu przasnyskiego, wysokim udziałem dochodów własnych w budżecie gminy.

Dochody własne gminy w roku 1996 wynoszące 34,8% budżetu wzrosły w roku 1998 do 39,5% przy średniej dla gmin byłego woj. ciechanowskiego jedynie 20%. Gmina Czernice Borowe przoduje również w wysokości dochodów własnych na tle gmin powiatu przasnyskiego - najniższe dochody osiągnęła gmina Jednorozec - 13,8%, najwyższe poza Czernicami gmina Przasnysz - 27,8%.

Znaczącą pozycję po stronie dochodów stanowią w budżetach gmin składniki pochodzące z mechanizmu redystrybucji dochodów publicznych wykonywanej przez państwo wobec samorządu terytorialnego (subwencje) oraz środki z budżetu centralnego będące formą interwencjonalizmu państwa w gospodarkę samorządu gmin (dotacje celowe). Wysokość tych sum w gminie Czernice sięgnęła w 1998 r. 48,5% budżetu. Jest to wskaźnik najniższy wśród gmin wiejskich powiatu przasnyskiego (najwyższy w Jednorozcu 75,4%), jednocześnie niższy od średniej dla powiatu przasnyskiego wynoszącej 60,3%, znacznie jednakże wyższy od średniej dla woj. mazowieckiego wynoszącej w analogicznym roku 31,2%. Porównania ze wskaźnikiem dla województwa mazowieckiego można dokonać wyłącznie dla celów informacyjnych, ponieważ na wskaźnik ten w znacznym stopniu rzutuje Warszawa i gminy podwarszawskie, będące obszarem najwyższej aktywności gospodarczej w województwie, gdzie potrzeba wyrównywania dochodów własnych gminy przez państwo jest niewspółmiernie mniejsza.

Dochody gminy Czernice Borowe na tle gmin powiatu przasnyskiego w 1998 r.

Gmina	Udział dochodów własnych w dochodach ogółem %	Dochody własne gminy na 1 mieszkańca w zł	Dochody ogólne gminy na 1 mieszkańca w zł
m. Przasnysz	30,8	276,4	894,52
gm. m.-w. Chorzele	20,9	188,2	900,19
gm. w. Czernice Borowe	39,5	355,2	903,92
gm. w. Jednorozec	13,8	147,6	1 072,10
gm. w. Krasne	22,5	228,7	1 011,05
gm. w. Krzynowłoga Mała	22,2	214,9	958,34
gm. w. Przasnysz	27,8	245,0	883,53
średnio w powiecie przasnyskim	25,4	236,3	930,9

Pod względem finansowym gminę można scharakteryzować następująco:

- wśród wszystkich gmin powiatu przasnyskiego gmina jest na drugim miejscu po gm. Przasnysz co do wielkości dochodów własnych,
- udział dochodów własnych w dochodach gminy ogółem jest w gminie Czernice najwyższy wśród gmin powiatu przasnyskiego i o prawie 15% wyższy od średniej dla powiatu,
- dochód własny na jednego mieszkańca w gminie jest również najwyższy wśród gmin powiatu przasnyskiego i znacznie wyższy od średniej dla powiatu,
- dochody ogółem na 1 mieszkańca są nieco niższe od średniej dla pow. przasnyskiego,
- 70% dochodów własnych gminy stanowi podatek rolny.

Pomimo, że wyniki gospodarki finansowej gminy są jedne z najlepszych wśród gmin w porównywalnym rejonie północno-wschodnim i północnym województwa mazowieckiego, to nie jest ona w stanie pokryć wszystkich swych potrzeb bez pomocy dotacji i subwencji.

W ramach uzyskiwanych dochodów gmina decyduje o rozmiarach i strukturze wydatków budżetowych. Podział dochodów w 1997 r. przedstawiał się następująco:

Podział dochodów	1996	1997
	w %	
• gospodarka komunalna	4,2	1,7
• gospodarka mieszkaniowa	0,9	1,1
• oświata i wychowanie	39,6	39,1
• kultura i sztuka	2,0	2,1
• ochrona zdrowia	0,4	0,7
• opieka społeczna	13,4	12,7
• kultura fizyczna i sport	11,8	3,7
• administracja samorządowa	11,6	11,4

Olbrzymim obciążeniem dla budżetu są wydatki ponoszone na oświatę i wychowanie oraz opiekę społeczną. Jest to w sumie ponad 50% budżetu gminy. Koszty te wzrosły szczególnie w przypadku oświaty wraz z wdrażaniem reformy szkolnictwa. Pozostałe fundusze dzielone są nazbyt skromnie na pozostałe dziedziny życia społecznego – na kulturę, ochronę zdrowia, gospodarkę komunalną. Nowy podział zadań i kompetencji, wiele uprawnień i odpowiedzialności, które przeszły ze szczebla centralnego (rządowego) na samorzady, nie otrzymały należytego wsparcia finansowego, w ślad za tym nie poszły zmiany w systemie rozdziału finansów publicznych.

Analiza budżetu gminy wykazuje, że przy obiektywnie większych dochodach własnych niż inne gminy, nie posiada ona samodzielności finansowej, a jej działalność przy obecnym systemie rozdziału funduszy uzależniona jest od budżetu centralnego.

Struktura wydatków gminy w ostatnich latach kształtowała się następująco:

Lata	Wydatki ogółem	Wynagrodzenia	% ogółem	Materiały i usługi	% ogółem	Wydatki majątkowe	% ogółem	Dotacje na wydatki bieżące	% ogółem
1996	2 516,8	819,7	32,5	416,7	16,5	385,7	15,3	290,6	11,5
1997	3 521,4	1 056,9	30,0	390,2	11,1	1 144,0	32,4	100,8	2,9
1998	3 816,71	1 265,05	33,1	453,92	11,8	962,59	25,2	106,80	2,7
średnio w powiecie przasnyskim w 1998 r.	*	*	28,9	*	15,4	*	20,8		6,5

Wydatki majątkowe w gminie w analizowanych latach znacznie przekraczają średnią dla pow. przasnyskiego w roku 1998. Wyższe są również wydatki na wynagrodzenia. Znacznie spadły w tymże okresie dotacje na wydatki bieżące – z 11,5% w 1996 r. do 2,7% w 1998 r. przy średniej dla powiatu przasnyskiego 6,5%.

Dynamika zmian dochodów gminy:

Lata	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Dochody ogółem	484,1	859,2	1 119,4	1 485,4	2 554,9	3 473,2	3 835,2
Dynamika zmian %	100,0	177,5	130,3	132,6	172,0	135,9	110,4

Dynamika zmian dochodów gminy ma stałą tendencję malejącą za wyjątkiem roku 1996, kiedy budżet gminy znacząco zwiększyły subwencje na zadania oświatowe.

**5. WSKAŹNIKOWA OCENA PORÓWNAWCZA GM. CZERNICE BOROWE
W STOSUNKU DO GMIN POWIATU PRZASNYSKIEGO
I WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO (1998 r.)**

	Gmina Czernice Borowe	Średnio w powiecie przasnyskim	Średnio w woj. mazowieckim
Powierzchnia ogółem	12 031 ha	*	*
Liczba ludności (1998 r.)	4 264	*	*
Gęstość zaludnienia osoby/km ²	35	46	142
Kobiety na 100 mężczyzn	98	99	108
Przyrost naturalny na 1000 ludności	11,7	2,1	-0,8
Nieprodukcyjni na 100 osób w wieku produkcyjnym	88,9	78	68,8
Mieszkania na 1000 ludności		265,7	319,0
Wskaźnik lesistości % (1998)	8,5	29,2	22,0
Udział użytków rolnych w pow. ogólnej %	86,2	64,4	67,2
Udział użytków rolnych w ogólnej pow. gosp. indyw. % (SR 1996)	90,8	97,0	93,9
Przeciętna pow. gospodarstwa indyw. w ha UR (SR 1996)	13,4	12,1	7,2
Wartość towarowej produkcji rolniczej na 1 gospodarstwo indyw. w zł (SR 1996)	7 680,-	*	*
Dochody budżetu gminy ogółem na 1 mieszkańca w zł	903,92	930,9	1 273
Udział dochodów własnych w dochodach gminy ogółem % (1998)	39,5	25,4	45,7
Udział dotacji i subwencji z budżetu państwa w budżecie gminy (1998) %	48,5	60,3	31,2

Z zestawienia powyższego wynika, że Czernice Borowe są gminą typowo rolniczą o bardzo niskim wskaźniku zaludnienia i bardzo niskiej lesistości oraz wysokim udziale użytków rolnych w powierzchni ogólnej gminy (o blisko 20% większym od średniej dla powiatu i województwa).

Gmina wyróżnia się wysokim udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem – są one jedynie o 6,2% mniejsze niż średnia w woj. mazowieckim.

III. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY

1. POWIĄZANIA PRZYRODNICZE

Gmina Czernice Borowe włączona jest w system powiązań przyrodniczych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Zachodnia część gminy to fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu pn. Obszar Krośnicko-Kosmowski wyznaczonego w granicach dawnego woj. ciechanowskiego. Na wschód od gminy Czernice Borowe brak kontynuacji korytarzy ekologicznych, ponieważ nie zostały one wyodrębnione na terenie byłego woj. ostrołęckiego.

Cała gmina znajduje się w granicach obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski obejmującego swym zasięgiem północno-wschodnią część kraju.

W układzie zlewniowym prawie cały obszar gminy należy do zlewni rz. Węgierki będącej prawobocznym dopływem Orzycy. Niewielki fragment obszaru w zachodniej części, (rejon wsi Żebry Kordy) położony jest w zlewni Lydyni, będącej dopływem Wkry. Mały fragment w części południowej, znajduje się w zlewni Sony dopływu Wkry i Pełty - dopływu Narwi.

2. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE

Genezą układu przestrzennego gminy Czernice Borowe, a głównie rejonu przasnyskiego były niewątpliwie szlaki komunikacyjne z Gruduska w dolinę Węgierki, a później po umocnieniu się znaczenia Mławy i Przasnysza te właśnie dwa kierunki zadecydowały o kształcie powiązań na omawianym obszarze.

Współcześnie o funkcjonowaniu Czernic przesądziła dominacja Przasnysza. Gmina tak jak większość gmin podmiejskich nie miała szans na wykształcenie mocnego ośrodka obsługi. Główne ciężenia, które realizowane są w granicach gminy odkształca bliskość dwóch miast – Przasnysza i Ciechanowa - oferujących znacznie bogatszy zestaw usług. Ostatnie lata z uwagi na żywiołowy rozwój komunikacji indywidualnej, przyczyniły się do jeszcze większego osłabienia znaczenia ośrodka gminnego. Oddziałuje on przede wszystkim jako ośrodek zarządzania administracyjnego .

3. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE

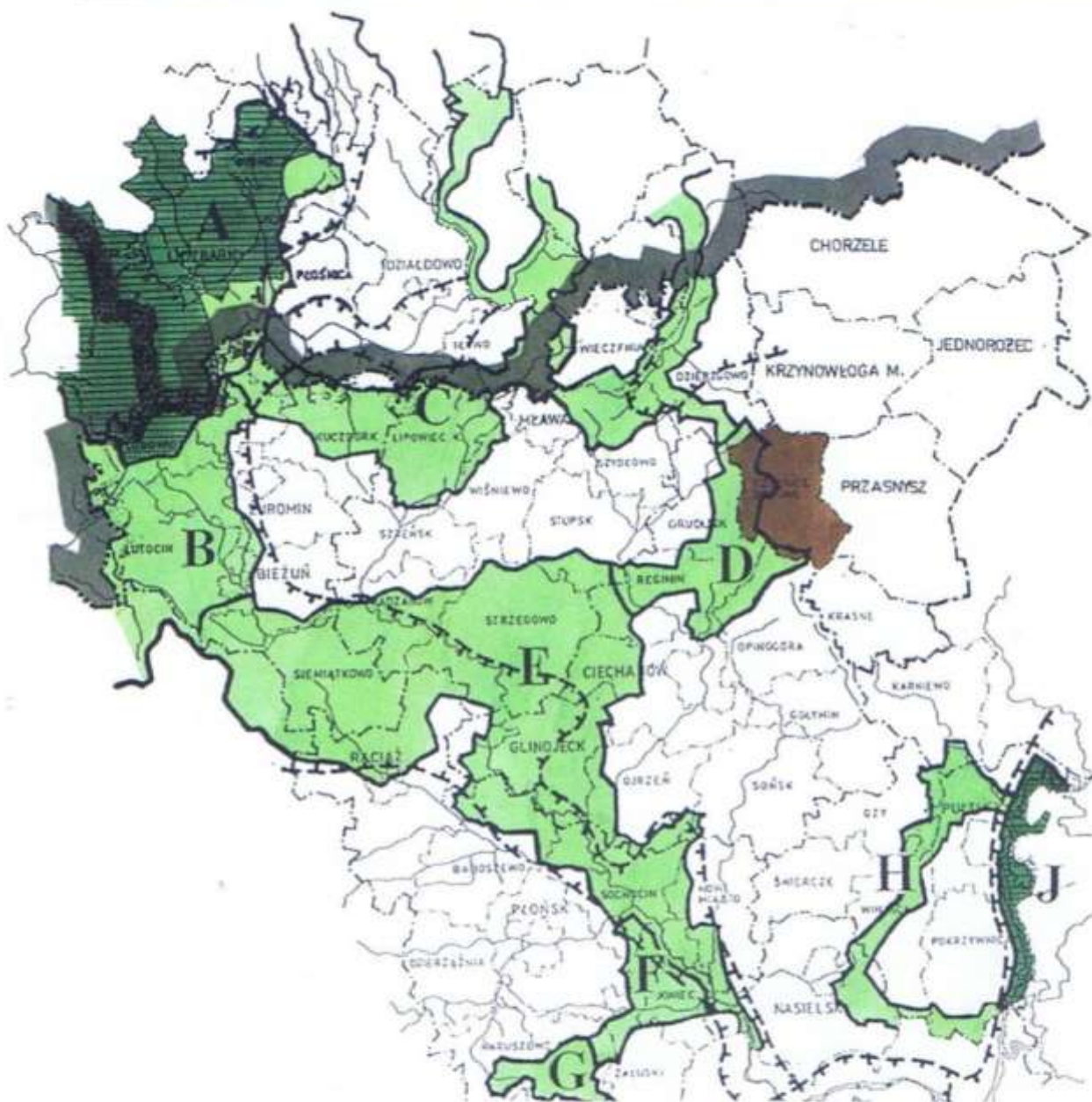
Obsługa komunikacyjna w gminie opiera się głównie na systemie drogowym. System ten uzupełnia komunikacja kolejowa w postaci kolei wąskotorowej Mława-Przasnysz o znaczeniu raczej turystycznym.

Z miastami powiatowymi Przasnyszem i Mławą łączy gminę droga wojewódzka nr 544 Przasnysz-Mława-Działdowo-Lidzbark. Od północnego-zachodu i południowego-wschodu, aczkolwiek na niewielkim odcinku, ma ona kontakt z drogami wojewódzkimi: 616 Ciechanów-Chorzele i 617 Ciechanów-Przasnysz. Jest więc obszar gminy wpisany w czworobok dróg wojewódzkich umożliwiających dogodne warunki na połączenia zewnętrzne bliskiego i dalekiego zasięgu, zarówno pasażerskie, jak i towarowe, we wszystkich kierunkach.

Uzupełnieniem tego systemu jest sieć dróg powiatowych, ukształtowana prawidłowo, realizująca powiązania z siedzibami gmin sąsiadujących oraz wsiami obszaru gminy.

g m i n a CZERNICE BOROWE

POWIĄZANIA PRZYRODNICZE

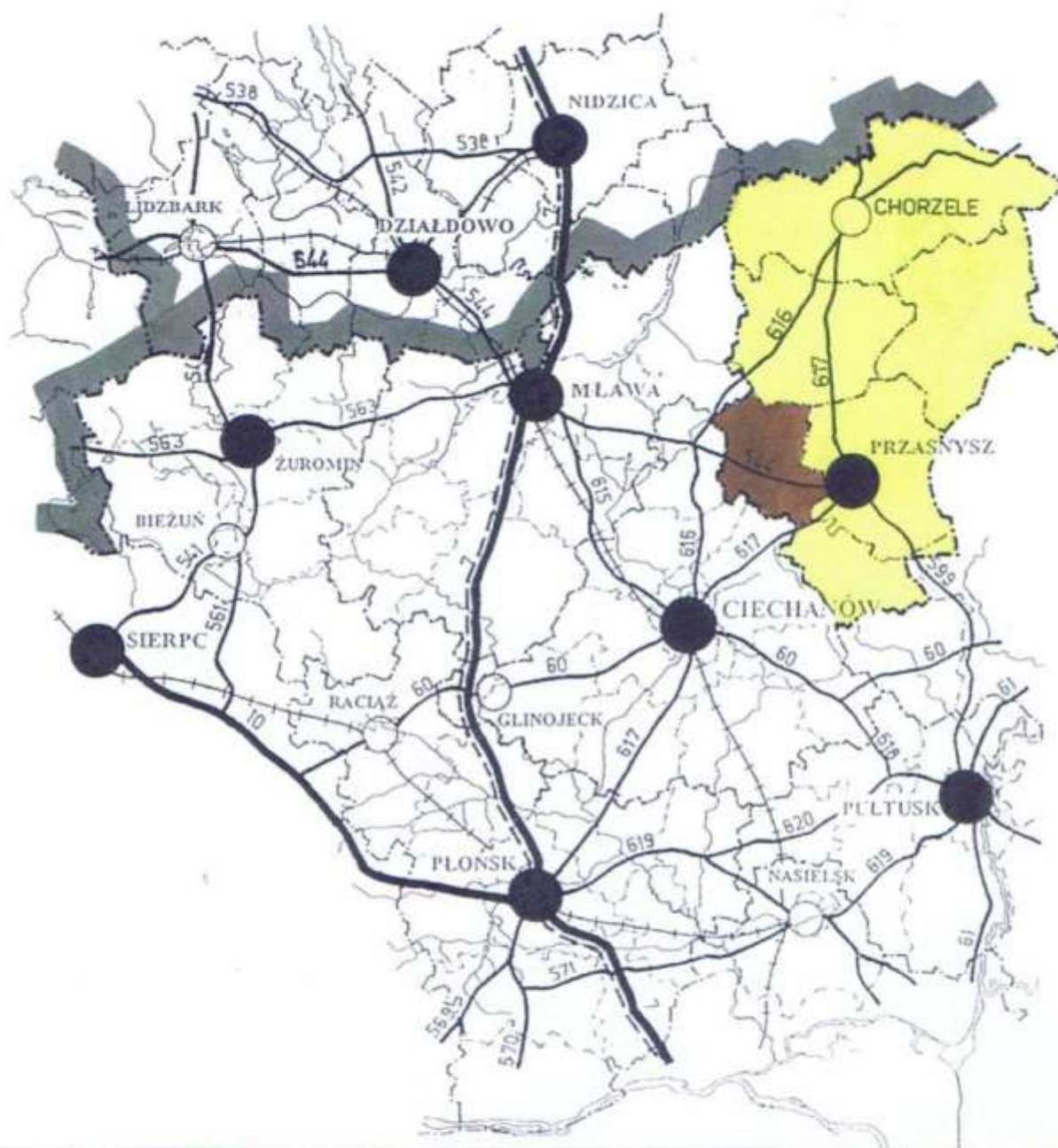
OZNACZENIA

- GRANICA WOJEWÓDZTWA
- GRANICE POWIATÓW
- GRANICE G M I N
- OBSZAR GM. CZERNICE B.
- PARKI KRAJOBRAZOWE
- GRANICE KRAJOWEJ SIECI
EKOLOGICZNEJ
ECONET-POLSKA

- OBSZAR CHRONIONEGO
KRAJOBRAZU
- A OKOLICE RYBNA I LIDZBARKA
- B OBSZAR MIĘDZYRZECZA SKRWY I WKRY
- C OBSZAR ZIELUŃSKO-RZĘGNOWSKI
- D OBSZAR KROŃNICKO-KOSMOWSKI
- E OBSZAR NADWKRZAŃSKI
- F OBSZAR KRYŃSKO-JONIECKI
- G OBSZAR NARUSZEWSKI
- H OBSZAR NASIELSKO-KARNIEWSKI
- J DOLINA DOLNEJ NARWI

g m i n a CZERNICE BOROWE

POWIĄZANIA FUNKCJONALNE

OZNACZENIA

	GRANICA WOJEWÓDZTWA		DROGA KRAJOWA MIĘDZYREGIONALNA przewidziana do przebudowy na ekspresową
	GRANICE POWIATÓW		DROGI KRAJOWE
	GRANICE G M I N		DROGI WOJEWÓDZKIE
	OBSZAR GM. CZERNICE B.		MAGISTRALA KOLEJOWA Warszawa - Gdańsk
	MIASTA POWIATOWE		
	OŚRODKI LOKALNE -miasta		

IV. OCENA LOKALNYCH ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I WYSTĘPUJĄCE ZAGROŻENIA

1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego obszar gminy leży na Nizinie Północnomazowieckiej. Środkowa i północna część gminy to mezoregion Wzniesień Mławskich, natomiast niewielki fragment na południu to Wysoczyzna Ciechanowska.

2. UKSZTAŁTOWANIE I FORMY POWIERZCHNI ZIEMI

Ukształtowanie powierzchni terenu na większości obszaru gminy jest mało zróżnicowane. Teren jest równinny, lekko pofalowany, tylko w północno-wschodniej części gminy lekko pagórkowaty. W większości gmina położona jest na wysokości 140,0 – 160,0 npm. Najwyżej wyniesiona jest zachodnia część gminy (od 170,0 do 185,0 m npm), z najwyższym wzniesieniem znajdującym się na północ do wsi Zembrzus Wielki, najniżej położony zaś rejon wschodni (120,0 – 125,0 m npm).

W części północno-wschodniej gminy można zaobserwować bardziej dynamiczny charakter rzeźby terenu. Występuje on po wschodniej stronie drogi Dzierzgowo – Przasnysz, na odcinku Jastrzębiec – Borkowo - Olszewiec. Deniwelacje terenu wynoszą 10,0 – 20,0 m, a spadki na zboczach dochodzą do 25%.

Powierzchnia terenu gminy obniża się w kierunku cieków wodnych, a mianowicie rzeki Węgierki i jej dopływów. Dolina Węgierki stanowi główną oś hydrograficzną obszaru. Dno rzeki usytuowane jest na rzędnych od około 150,0 m npm w okolicach Kosmowa, do około 120,0 m npm przy wschodniej granicy gminy.

3. BUDOWA GEOLOGICZNA

Obszar gminy pokrywają utwory czwartorzędowe związane ze zlodowaceniem środkowopolskim oraz utwory holocenijskie. Miąższość utworów czwartorzędowych wynosi ok. 120 – 300 m. Największa miąższość występuje w środkowej części gminy (Czernice Borowe, Węgra, Olszewiec), zaś najmniejsza w części północnej (Kosmowo, Pawłowo, Jastrzębiec). Podłoże czwartorzędowe na większości obszaru gminy stanowią utwory miocenu (piaski, mułki, ropy) oraz w rejonach północnych i południowych gminy – pliocenu (pstry ropy z przewarstwieniami mułków i piasków). Strop ich nachylony jest z północy i południa do środkowego pasa gminy.

W utworach trzeciorzędowych występuje erozyjna dolina o przebiegu W – E (Radzanów – Przasnysz). Dolina ta wcięta jest w utwory trzeciorzędowe na głębokość 150 – 200 m. Wyróżnione zostały całkowicie osady pliocenu i na głębokość ok. 70 m osady miocenu. Ta kopalna dolina została wypełniona osadami czwartorzędowymi. Od powierzchni występują osady zlodowacenia środkowo-polskiego stadiału północnomazowieckiego a w obniżeniach i dolinach rzecznych – osady holocenijskie.

Plejstocen reprezentowany jest przez gliny zwałowe, piaski i żwiry lodowcowe oraz piaski i żwiry kemów. Osady holocenijskie stanowią mułki i piaski rzeczne oraz występujące lokalnie namuły i torfy.

gmina CZERNICE BOROWE

REGIONALIZACJA FIZJOGRAFICZNA wg J. Kondrackiego

OZNACZENIA

	GRANICE WOJEWÓDZTW		GRANICA OBSZARÓW
	GRANICE POWIATÓW		1. NIŻ ŚRODKOWOEUROPEJSKI
	GRANICE G M I N		2. NIŻ WSCHODNIOEUROPEJSKI
	OBSZAR GM. CZERNICE B.		GRANICA PODPROWINCJI
			GRANICA MEZOREGIONU

Pod względem morfo-genetycznym większość obszaru gminy stanowi wysoczyzna morenowa płaska i falista.

Utwory kemowe skupione są w północno-wschodniej części omawianego obszaru. Występują również lokalnie w różnych miejscach w formie pojedynczych pagórków. Kemy te świadczą, że proces deglacji odbywał się tu w warunkach arealnych w strefie „martwego lodu”. Zarówno wysoczyzna morenowa jak i kemy są formami akumulacyjnymi. Erozyjne formy na terenie gminy stanowią doliny cieków, z których najbardziej ukształtowana jest dolina rz. Węgierki. Przy wschodniej granicy dno doliny Węgierki osiąga szerokość 100–120 m.

4. SUROWCE NATURALNE

Gmina Czernice Borowe posiada dwa udokumentowane złoża kruszywa naturalnego.

Złoże **Chojnowo** stanowią czwartorzędowe piaski kwarcowe przydatne dla potrzeb lokalnych, dla drogownictwa. Eksploatacja złoża była prowadzona w niewielkim zakresie i dość dawno została zaniechana. Pozostałe po eksploatacji wyrobisko użytkowane jest od początku lat osiemdziesiątych jako wysypisko gminne.

Złoże **Pierzchały** jest złożem piasków przydatnych do budownictwa drogowego. Zatwierdzone zasoby geologiczne wynoszą 449 tys. ton, a przemysłowe 342 tys. ton.

Na eksploatację ze złoża **PIERZCHAŁY** położonego na gruntach wsi Pierzchały udzielone zostały trzy koncesje:

- decyzją Wojewody Ciechanowskiego z 31.08.1994 udzielono Urzędowi Gminy Czernice Borowe koncesji na wydobywanie kruszywa naturalnego ze złoża „PIERZCHAŁY” na okres 10 lat, tj. do 31 grudnia 2004 roku,
- decyzją Wojewody Ciechanowskiego z 22.11.1996 r. udzielono Spółce Cywilnej „ABUD” R. Kucharczyk, J.S.Stafiej - Krzynowłoga Mała, Spółce Cywilnej „WIZAL” M. Zalewska - Legionowo koncesji na wydobywanie kruszywa naturalnego ze złoża „PIERZCHAŁY II” wyznaczając jednocześnie obszar i teren górniczy. Koncesji udzielono do dnia 31 grudnia 2005r
- decyzją Wojewody Ciechanowskiego z 29.12.1997 r. udzielono Przedsiębiorstwu Eksploatacji Kruszyw „BAZALT” Sp. z o.o. - Warszawa koncesji na wydobywanie kruszywa naturalnego ze złoża „PIERZCHAŁY III” z ustaleniem obszaru i terenu górniczego. Ważność koncesji określono do 31 grudnia 2002 roku.

Dla pełnego wykorzystania złoża i poprawy warunków urabiania, powinno się objąć badaniem tereny położone na północny-zachód od istniejącego wyrobiska oraz warstwy położone poniżej zwierciadła wody gruntowej.

Wydobywanie kruszyw na terenie gminy obejmuje liczne tu wzniesienia kemowe, gdzie po eksploatacji pozostają zawadzone wyrobiska mogące służyć przy odpowiedniej rekultywacji dla celów rekreacyjnych.

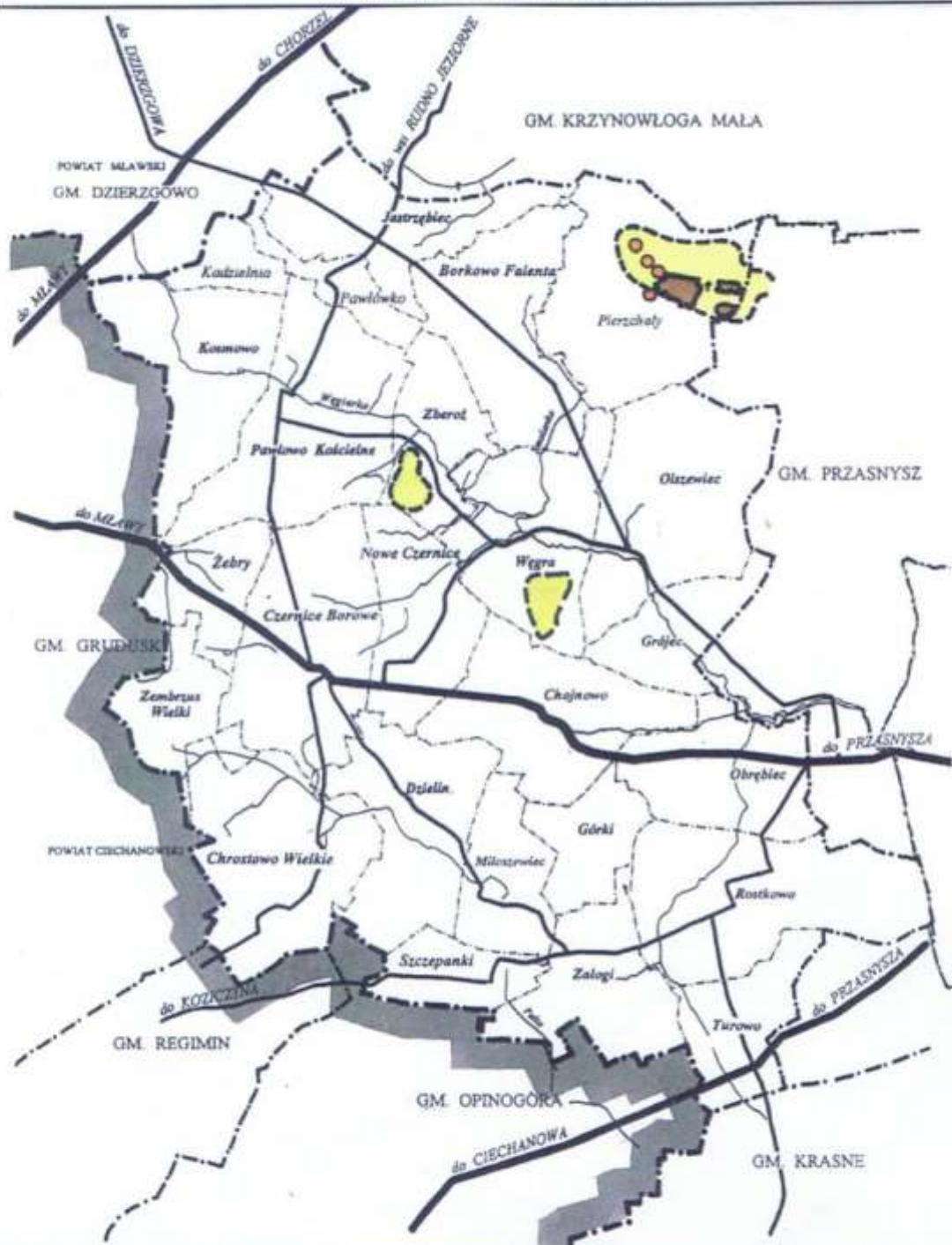
Na terenie gminy funkcjonują jeszcze, w większości dla celów gospodarczych, kopalnie wydobywające surowiec bardzo słaby ze złóż na wyczerpaniu, we wsiach :

- Pawłowo Kościelne
- Zberoz
- Węgra, Kolonia Olszewiec, Górki, Obrębiec, Rostkowo, Czernice Borowe.

W oparciu o Mapę Geologiczną Polski wyznaczono na terenie gminy jeden rejon prognostyczny dla piasków i żwirów między Węgrą i Chojnowem. W gminie występują też rejon prognostyczne dla torfów. Znajduje się tu część udokumentowanego torfowiska o nazwie Kosmowo, w obrębie którego stwierdzono bilansowe zasoby torfu w kat. C₂.

gmina CZERNICE BOROWE

SUROWCE NATURALNE

OZNACZENIA

- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA ŻWIRÓW I POSPÓLKI
- CZYNNE KOPALNIE ŻWIRÓW I POSPÓLKI
- OBSZARY PROGNOSTYCZNE WYSTĘPOWANIA SUROWCÓW NATURALNYCH

5. ZASOBY WODNE

5.1. Wody powierzchniowe, stan i zakres wykorzystania

Obszar gminy Czernice Borowe leży głównie w dorzeczu III rzędu rzeki Orzyc – w zlewni rzeki Węgiejki.

Rzeka Węgiejka stanowi oś hydrograficzną obszaru gminy. Rzeka jest prawobrzeżnym dopływem Orzyca i uchodzi do niego w km 29+100 - w rejonie miejscowości Węgrzynowo.

Zachodnia część gminy - rejon wsi Żebry-Kordy - położona jest w zlewni rzeki Łydyni, zaś niewielki obszar w południowo-zachodniej części gminy należy do zlewni rzeki Sony Wschodniej, a w południowej części do zlewni rzeki Pełty.

Zasięg obszarów hydrograficznych wyznaczają granice zlewni i działu wodnego. Wzdłuż zachodniej granicy gminy biegnie granica pomiędzy zlewniami Węgiejki i Łydyni, jednocześnie rozdzielająca dorzecze Orzyca i Wkry.

Topograficzny dział wodny stanowi wyniesienie zwane „krawędzią opinogórską”, które na tym odcinku ma charakter węzła hydrograficznego. Stąd bowiem wody powierzchniowe odpływają w kierunku wschodnim do Węgiejki, w kierunku zachodnim do Łydyni oraz w kierunku południowym do Sony Wschodniej i Pełty.

Wodność tego obszaru charakteryzują następujące elementy:

- grunty pod wodami o powierzchni 55 ha, w tym:
 - rzeki i kanały o długości 11,88 km i powierzchni lustra wody 1,31 ha,
 - rowy główne stale lub okresowo prowadzące wodę długości 129,946 km i powierzchni lustra wody 5,6 ha.

Gęstość sieci hydrograficznej określana jako stosunek łącznej długości wszystkich cieków do powierzchni zlewni wynosi:

$$D_d = \frac{141,83}{127,8} = 1,12$$

Tak niski wskaźnik występuje w zlewniach nieprzepuszczalnych.

Ilość budowli hydrotechnicznych na rzekach i rowach wg stanu na 1.01.1998 roku przedstawia się następująco:

- ogółem - 345 sztuk,
- zastawki, przepusto-zastawki - 9 sztuk
- progi, stopnie, bystrotoki - 45 sztuk
- przepusty, mosty, brody - 285 sztuk
- studzienki - 6 sztuk.

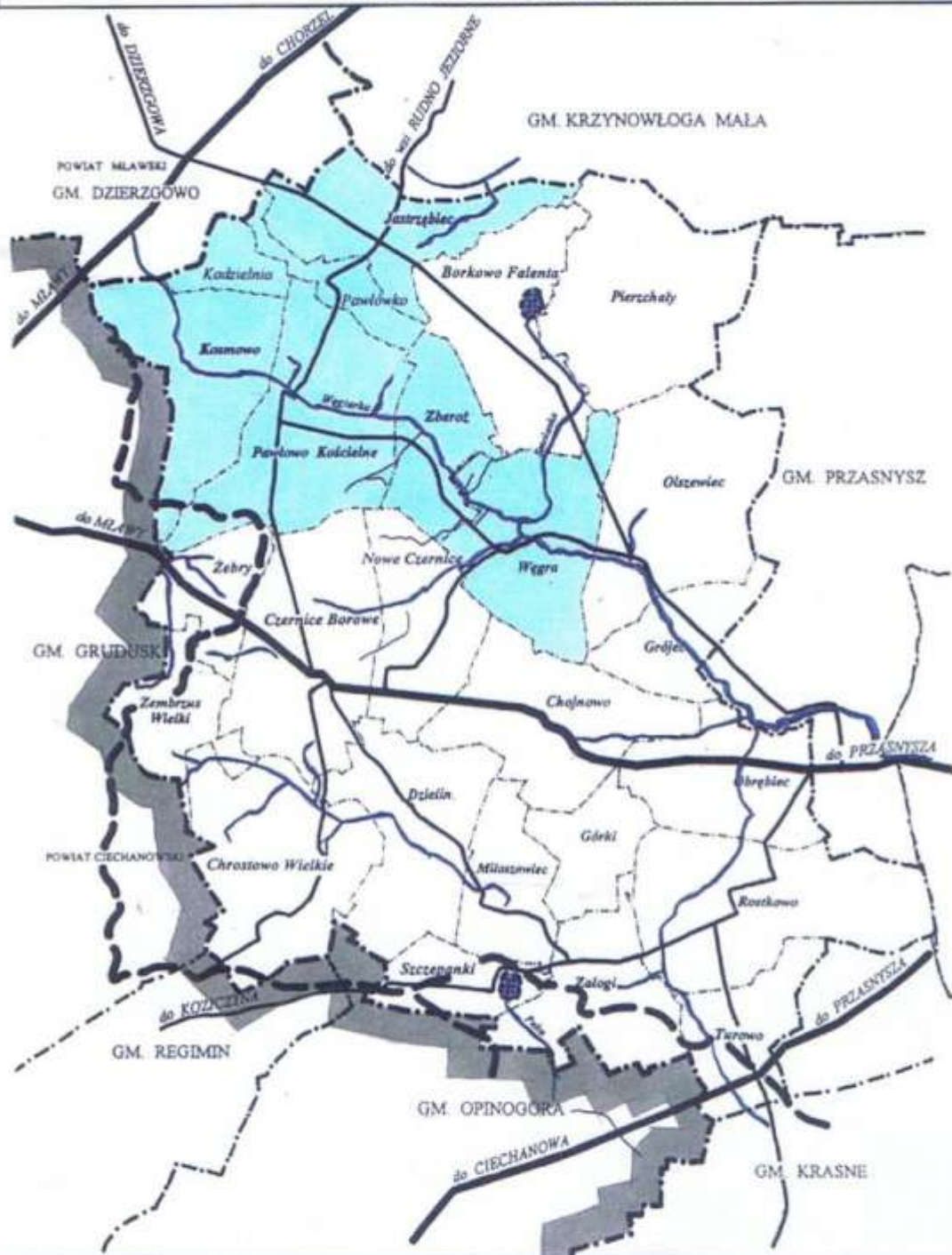
Rzeka Węgiejka - całkowita jej długość wg WZMiUW w Ciechanowie wynosi 43,3 km, a wg WIOŚ w Ciechanowie - 43,5 km. Powierzchnia zlewni w km 0+00 wynosi 465,6 km², a zlewni cząstkowej obejmującej obszar od źródeł do przekroju w miejscowości Grójec wynosi 127,8 km².

Źródła rzeki znajdują się na terenie gminy Dzierzgowo na południe od wsi Zawady i są położone na rzędnej 165 m npm.

Na teren gminy Węgiejka wpływa w rejonie miejscowości Kolonia Kosmowo.

g m i n a CZERNICE BOROWE

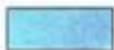
SIEĆ HYDROGRAFICZNA

OZNACZENIA

GŁÓWNE CIEKI

OBSZARY ZMELIOROWANE

DZIAŁY WODNE

OBSZARY ŹRÓDŁOWE

Rzeka na tym odcinku ma bardzo małą głębokość, jest zamulona i zarośnięta. Była przewidywana do regulacji w ramach zadania Jastrzębiec VII. Rzeka płynie w dość wyraźnie zaznaczonej dolinie. Dno doliny Węgierki oraz jej dopływów spod Jastrzębca, Smolanki zbudowane jest z torfów. Pas torfów (dość dobrze rozpoznanych) jest stosunkowo wąski, wynosi około 200- 300 m po obu stronach rzeki i swym zasięgiem obejmuje miejscowość Węgrę.

Pozostała część zlewni Węgierki zbudowana jest z glin zwałowych o miąższości około 20 m. Gleby gruntów ornich i użytków zielonych są wytworzone w 80 % z glin całkowitych. Pozostałe około 18 % stanowią gleby wytworzone z piasków naglinowych, pyłów naglinowych. Tylko około 2 % stanowią gleby murszowe i murszowo-torfowe. W zlewni na odcinku rzeki do Pawłowa Kościelnego znajdują się oczka wodne położone bądź bezpośrednio na rzece, bądź na trasie rowów melioracyjnych.

Zbiorniki (oczka wodne) należy objąć ochroną i odbudową. Ich obecny stan przedstawia się następująco:

Kosmowo

Występują tu dwa zbiorniki wodne na trasie rzeki. Częściowo porośnięte są trzcina, wypłycone i zamulone. Powierzchnia oczek wynosi około 0,5 ha. Pod drogą rozdzielającą znajduje się przepust ramowy o wymiarach 1,2 x 1,0 m. W okresie letnim przy niskich stanach wody nie ma przepływu pomiędzy tymi oczkami.

Jastrzębiec

Na północny wschód od zabudowań w torfowej dolinie znajdują się dwa kompleksy podmokłe, częściowo zabagnione, porośnięte olchą, w tym poniżej drogi Jastrzębiec - Morawy mokradło o powierzchni około 1,2 ha z otwartym lustrem wody. Rów odpływowy powoduje znaczne osuszenie tego terenu.

Drugi kompleks położony jest powyżej drogi i odwadniany jest przez rów przepływający po obrzeżu potorfia. Obydwa kompleksy stanowią cenne siedliska awifauny.

Na terenie wsi znajdują się dwa oczka wodne. Pierwsze występuje na rowie. Jest ono dość głębokie i czyste, dobrze utrzymane. Wydaje się, że niezbędne jest wykonanie przepusto-zastawki na odpływie. Drugie oczko stanowi staw bezodpływowy o powierzchni około 0,6 ha zasilany głównie wodami gruntowymi i opadowymi. Brzegi stawu w części są porośnięte drzewami i krzewami. Staw jest zamulony i zarastający trzcina.

Pawłówek

Na rowie znajdują się dwa oczka wodne o powierzchni około 0,7 ha. Oczka są zarośnięte i już częściowo zamulone.

Odcinek rzeki Węgierki od granic gminy do mostu w Pawłowie Kościelnym o długości około 3,2 km jest przewidywany do odbudowy.

Odcinek rzeki od mostu w Pawłowie Kościelnym do mostu w m. Węgra posiada długość około 4,750 km. Rzeka na tym odcinku przepływa przez łąki i częściowo przez laski głównie olchowe. Rzeka jest wypłycona, zarośnięta. Miejscami jak w Pawłowie Kościelnym na lewym brzegu znajdują się dwa wyloty, którymi prawdopodobnie odprowadzane są ścieki z pobliskiej zabudowy. Rzeka jest systematycznie zanieczyszczana. Stanowi swego rodzaju „śmieciowisko”.

Na odcinku od długości około 1230 m poniżej mostu w Pawłowie zlokalizowane są trzy stopnie betonowe.

Większość użytków zielonych w dolinie Węgierki jest w znacznym stopniu zadrzewione i zakrzaczone, szczególnie na gruntach miejscowości Zberoz, Pawłowo Kościelne i Węgra. Są to głównie drzewa olszynowe i brzoza. Pozostałe użytki śródpolne są zadrzewione i zakrzaczone w niewielkim stopniu. Na użytkach zielonych na tym odcinku stwierdza się również liczne źródłiska i wysięki. Występują one na gruntach wsi Pawłowo Kościelne, Zberoz i Węgra.

Powyżej mostu w Węgrze (około 180 m) uchodzi rów melioracyjny o nazwie Smolanka.

Smolanka - odprowadza wody z kompleksu melioracyjnego Węgra II zakończonego w 1985 roku. Melioracjami objęto grunty wsi Borkowo Falenta, Pierzchały, Smoleń Poluby, Borkowo Boksy, częściowo Koloni Węgra o powierzchni 619 ha.

Smolanka płynie w dolinie zbudowanej z torfów. Obecnie ma charakter bardziej ciek naturalnego niż rowu melioracyjnego. Bierze początek powyżej drogi Borkowo Falenta - Pierzchały wypływając z oczka wodnego zasilanego wodami gruntowymi. Miejscami dno doliny jest podmokłe, a brzegi cieków gęsto porośnięte olchą i wierzba. Na trasie cieków powyżej drogi ze Smolenia do wsi Borkowa Boksy znajduje się przepiękne oczko wodne (staw). Jego brzegi porośnięte są drzewami i krzewami (olcha, wierzba, topole) oraz roślinnością wodną stanowiącą siedlisko awifauny. Na odpływie znajduje się przepustozastawka.

Poniżej Smolanka płynie doliną głęboko wciętą o terenach podmokłych gęsto porośniętych wierzba, olchą, odprowadzając wody do Węgierki.

Odcinek rzeki Węgierki od mostu w m. Węgra do mostu we wsi Grójec (przy drodze Grójec - Chojnowo) o długości 3,275 km był konserwowany w latach 80-tych w ramach zadania Węgra. Wykonano wtedy odmulenie koryta, co jednak nie usprawniło odpływu.

Na trasie rzeki występują liczne zakola o mniejszych lub większych łukach. Węgierka na tym odcinku zachowała charakter cieków naturalnych. Na odcinku od Olszewca do Grójca rzeka płynie przez teren podmokłych użytków zielonych o znacznym stopniu zadrzewienia. Występuje tu głównie olcha i brzoza.

Na tym odcinku uchodzą do rzeki rowy z kompleksów melioracyjnych - lewostronnie na wysokości wsi Węgra rów odprowadzający wodę ze wsi Węgra, rów odprowadzający wodę z kompleksu Czernice Nowe. Melioracje tego terenu zakończono w 1977 roku i obejmowały one grunty o powierzchni 1246 ha na terenie wsi: częściowo Marcisze, Czernice Nowe, Czernice Borowe, Kolonia Chojnowo, Chojnowo. Wody z terenów zdrenowanych odprowadzane są do trzech rowów głównych mających ujście na odcinku rzeki pomiędzy Węgrą a Olszewem.

Na terenie tego kompleksu znajdują się 3 oczka wodne (stawy), które należy objąć ochroną i zadbać o ich odmulenie, oczyszczenie:

- w miejscowości Żebry Idziki staw na trasie rowu melioracyjnego, w okresie letnim jest prawie wyschnięty;
- Czernicach Borowych staw wiejski o powierzchni 0,8 ha, bezodpływowy zasilany wodami gruntowymi; Staw jest zamulony, zarośnięty i wymaga pogłębienia oraz oczyszczenia;
- w miejscowości Chojnowo staw podworski o powierzchni 0,75 ha z odpływem przepustem o średnicy 60 cm. Staw jest płytki, zamulony i częściowo zarośnięty trzciną i tatarakiem, rów odpływowy również.

Na wysokości wsi Olszewiec do Węgierki uchodzą rowy z kompleksu Węgra I - Olszewiec wykonywanego w latach 1981-82 o powierzchni 526 ha. Melioracjami objęto grunty wsi: Węgra, Kolonia Olszewiec i Olszenica.

Na odcinku rzeki pomiędzy Olszewcem i Grójcem do Węgierki uchodzi prawobrzeżnie rów melioracyjny z kompleksu melioracyjnego Grójec wykonanego w 1984 roku na powierzchni 131 ha.

Odcinek od mostu wsi Grójec do miejscowości Obrąb wynosi 2,8 km, przy czym 350 m poniżej mostu rzeka ma długość 2,45 km i stanowi granicę pomiędzy gminą Czernice Borowe, a gminą Przasnysz. Rzeka poniżej Grójca na odcinku około 1 km płynie trasą naturalną o łagodnych łukach, następnie jej trasa staje się bardziej urozmaicona. Występują tu liczne zakola, rzeka meandruje. Ten odcinek rzeki był odmulany i pogłębiany w latach osiemdziesiątych. Obecnie odcinek ten jest znacznie wypłycony, brzeg prawy miejscami gęsto porośnięty drzewami (olcha, brzoza). Koryto częściowo zarośnięte roślinnością wodną. Na tym odcinku do rzeki uchodzą prawobrzeżnie dwa rowy. Pierwszy zbierający wodę z górnej części zlewni - zadania Klewki I. Drugi rów o długości około 4,5 km jest głównym rowem zbierającym wody z terenów zmeliorowanych zadań Klewki I, II i III, Zembrzus Wielki, Załogi-Jędrzejki. Rów ten w m. Obrębiec powyżej mostu ma dość znaczną szerokość około 1 - 1,5 m. Niestety przepust pod mostem jest zamulony i woda prawie nie przepływa w okresie letnim. Odcinek poniżej mostu jest zarośnięty i wypłycony.

Powyżej mostu na prawym brzegu znajdują się 3 stawy połączone paciorkowo mnicami, z odprowadzeniem wody do rowu. Stawy są obecnie niezagospodarowane, ale po oczyszczeniu i pogłębieniu mogłyby służyć jako obiekt hodowlany np. karpia lub tereny rekreacyjne.

Powyżej miejscowości Obrębiec i Rostkowo do rowu głównego uchodzą rowy zbierające wodę z kompleksów zmeliorowanych, i tak:

- Klewki I wykonany w 1985 r o powierzchni 204 ha. Melioracjami objęto grunty wsi Obrębiec i częściowo Rostkowo,
- Klewki II wykonany w 1981 r o powierzchni 247 ha. Melioracjami objęto grunty wsi: Górki Wąskotorowe, Chojnowo, Górki,
- Klewki III wykonany w 1983 r. o powierzchni 558 ha i obejmujące grunty wsi: Kolonia Dzielin, Chrostowo Wielkie, Widerka, Kownaty Maciejowięta, Miłoszewiec, Kolonia Miłoszewiec.

Przebiegający przez teren gruntów wsi: Kolonia Maciejowięta - Miłoszewiec rów melioracyjny bierze swój początek poniżej wsi Zembrzus Wielki. Jest to rów główny dla obiektu melioracyjnego Zembrzus Wielki o powierzchni 485 ha. Jest to stare zadanie melioracyjne obejmujące grunty wsi: Zembrzus Wielki, Jabłonowo, Kuskowo, Brońki i Dzielin.

Na terenie tego zadania znajdują się niewielkie oczka wodne do objęcia ochroną:

- w m. Zembrzus Wielki, poniżej drogi Zembrzus- Czernice znajduje się oczko wodne o powierzchni 0,8 ha na trasie rowu. Oczko jest zamulone i częściowo zarośnięte,
- w m. Kuskowo i Brońki znajdują się niewielkie oczka wodne, zasilane wodami gruntowymi i opadowymi. W okresie letnim praktycznie wysychające.

Poniżej Rostkowa do rowu głównego prawobrzeżnie uchodzi rów odprowadzający wody z kompleksu Załogi - Jędrzejki o powierzchni 520 ha. Są to stare melioracje wykonane prawdopodobnie w latach 30-tych. Objęto nimi grunty wsi: Turowo, Załogi - Jędrzejki, Nałęczce i Toki.

Na tym terenie znajduje się kilka małych oczek wodnych: w miejscowości Załogi - Jędrzejki, Nałęczce i Toki. Są one usytuowane na trasie rowów melioracyjnych. Przy ewentualnej odbudowie rowów należy na odpływie z w/w oczek wykonać budowle (przepustozastawki) umożliwiające regulację odpływu.

Rzeka Sona Wschodnia - przepływa przez południowo zachodnią część gminy na niewielkim, bo zaledwie 600 m odcinku. Granica zlewni Węgierki i Sony przebiega po gruntach wsi Chrostowo-Zalesie.

Grunty wsi Kolonia-Zalesie i Chrostowo-Zalesie odwadniane są w ramach zadania Radomka wykonanego w 1971 r. z odpływem do Sony Wschodniej.

Rzeka Pelta - jest ciekim o długości 50,7 km, którego źródło znajduje się na terenie gminy w jej południowej części (we wsi Piechy) na południe od zabudowy.

Źródłem jest oczko wodne zasilane wodami gruntowymi i opadowymi. Obszar zasilania jest stosunkowo niewielki. Rzeczka na całym odcinku jest uregulowana. Prze teren gminy płynie z kierunku północnego na południowy na odcinku około 500 m, następnie skręca na południowy wschód na odcinku około 1,25 km, by poniżej miejscowości Załogi-Cibory opuścić teren gminy. Rzeka jest wypłycona, brzegi i dno zarośnięte roślinnością, w okresie letnim nie prowadzi wody.

Rzeka na odcinku położonym w gminie odbiera wodę z obszaru zmeliorowanego Szczepanki. Melioracje wykonane w 1969 r. na powierzchni 267 ha, obejmują grunty wsi: Szczepanki, Załogi-Cibory. W kompleksie tym znajdują się dwa bezodpływowe oczka wodne o powierzchni 0,75 ha i 0,3 ha zasilane wodami gruntowymi i wymagające oczyszczenia i pogłębienia.

Stan czystości wód powierzchniowych

Uchwałą nr 30/V/85 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z 26.04.1985 r. w sprawie zaliczenia śródlądowych wód powierzchniowych na terenie woj. ciechanowskiego do klas czystości (Dz. Urzędowy woj. ciechanowskiego nr 8, poz. 207) zaliczono wyżej opisane rzeki do następujących klas czystości:

- Węgierkę na całej długości do II klasy czystości wód.

Wg klasyfikacji obowiązującej w byłym województwie ostrołęckim Węgierkę zaliczano do I klasy czystości na odcinku od źródeł do wylotu ścieków z cukrowni Krasiniec.

- Sonę Wschodnią na całej długości do II klasy czystości wód,
- Pełtę na całej długości do II klasy czystości wód.

Zgodnie z interpretacją Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa powyższy akt utracił moc prawną z dniem 14 grudnia 1987r. Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra OŚ,ZNiL z dnia 5 listopada 1991 r w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do rowu (Dz.U. Nr 116, poz. 503).

Bez względu na powyższe zarówno były Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Ciechanowie, jak i inne służby ochrony środowiska posługiwały się i posługują tzw. docelowymi klasami czystości wód uznając je za punkt odniesienia w stosunku do rzeczywistych wartości stwierdzanych w wyniku badań.

Źródłami zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych (oprócz źródeł punktowych przemysłu rolnego) są zanieczyszczenia obszarowe.

Do zanieczyszczeń tych zaliczamy ładunki zawarte w wodach wsiąkających do gruntu oraz ładunki w wodach spływających powierzchniowo do cieków, rzek z terenów użytków rolnych, leśnych, nieużytków i innych terenów nieskanalizowanych. W polskich warunkach charakteryzujących się brakiem oczyszczalni w ponad 95 % wsi zanieczyszczenia obszarowe obejmują nie tylko ładunki zanieczyszczeń wód azotem, fosforem i pestycydami wypłukanymi z gruntów rolnych, ale także ładunki zawarte w ściekach wiejskich, które kierowane są do rowów melioracyjnych lub wprost do gruntu, a co za tym idzie stające się źródłem zanieczyszczeń obszarowych.

W zanieczyszczeniach obszarowych największy udział mają zanieczyszczenia pochodzące z użytków rolnych, oraz wiejskich gospodarstw domowych.

Główne zanieczyszczenia wód powodowane przez rolnictwo wynikają ze stosowania nawozów naturalnych i sztucznych oraz środków ochrony roślin. Nawozy naturalne są źródłem różnego rodzaju związków azotu i fosforu, a nawozy sztuczne - związków azotu, fosforu, potasu i wapnia. Z punktu widzenia ochrony czystości wód najistotniejsze znaczenie mają związki azotu i fosforu. Ustalenie wielkości ładunków tych substancji trafiających do wód powierzchniowych i podziemnych jest bardzo trudne, gdyż zależy od wielu czynników takich jak:

- użytkowanie ziemi i rozmieszczenie użytków w zlewni,
- struktura zasiewów i stosowanie poplonów,
- zabiegi uprawowe,
- jakość stosowanych nawozów i środków ochrony roślin oraz przemiany,
- zachodzące w czasie składowania i użytkowania,
- sposób gospodarowania nawozami sztucznymi i naturalnymi,
- intensywność i sposób hodowli zwierząt gospodarskich,
- poziom gospodarki wodno-ściekowej wsi,
- działania opadów atmosferycznych,
- ukształtowanie terenu oraz układ sieci cieków,
- właściwości gleby oraz przepływ wód gruntowych.

Wszystkie te czynniki mogą być zróżnicowane zarówno w czasie, jak i w odniesieniu do poszczególnych terenów. W związku z tym rozważania dotyczące ładunków zanieczyszczeń mogą pozwolić tylko na orientacyjne określenie tych ładunków.

Przy ogólnej powierzchni gminy Czernice Borowe około 12 031 ha użytki rolne zajmują ogółem 10 430 ha, tj. 86,7% ; w tym grunty orne 8 936 ha, sady 236 ha, łąki i pastwiska 1 258 ha, lasy i grunty leśne 1 010 ha, grunty pod wodami 55 ha. Grunty zmeliorowane stanowią 71,2%, tj. 7 432 ha użytków rolnych.

Jednostkowe spływy fosforu z rolniczo użytkowanych zlewni rzek w województwie mazowieckim były i są wysokie. Wg danych byłego WIOŚ w Ciechanowie za okres 1992-95 wahały się dla rzek tego regionu od 0,138 do 2,311 kg P/ha x rok (średnio 1,22 kg P/ha x rok), natomiast jednostkowe spływy azotu wg danych PIOŚ wynosiły od 9,56 do 16,68 kgN/ha x rok. Przy powierzchni zdrenowanej 6.574 ha gruntów ornyc, przyspieszającej proces wymywania, szacunkowo spływy te można przyjąć w wielkości 3 287 kg P/rok i 86 250 kg N/rok.

Poza związkami biogennymi przedostają się głównie ze spływem powierzchniowym na erodowanych cząsteczkach gleby pestycydy. W okresie, kiedy gleba jest odsłonięta i poddana zabiegom agrotechnicznym (orka, bronowanie) występuje silna erozja i odpływ biogenów i pestycydów. W okresie wegetacji roślin ilość erodowanej gleby jest mniejsza i zależy od jej spistości i stopnia pokrycia roślinnością.

Obok typowo obszarowych źródeł zanieczyszczenia wód pestycydami dużą rolę odgrywają inne bezpośrednie źródła:

- przedostawanie się pestycydów do wody pod działaniem wiatru w czasie,
- traktowania pól i lasów sąsiadujących ze zbiornikami,
- z wodami w sieci melioracyjnej,
- przez migrację z wodą opadową,
- oraz przypadkowe zrzuty wynikające z małej świadomości ekologicznej mieszkańców (np. mycie opryskiwaczy bezpośrednio w wodach).

Stan czystości wód powierzchniowych, na który znaczący wpływ mają zanieczyszczenia obszarowe, badany był w punktach należących do sieci monitoringu wojewódzkiego byłego woj. ciechanowskiego. Stałą obserwacją stanu czystości objęta była głównie rzeka Wkra. Dopływy badane są najczęściej w punktach przyujściowych. W 1996 roku rzeka Węgiełka była badana przez ówczesny Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Ciechanowie w punktach kontrolno-pomiarowych Grójec w km 30,4 i Kosmowo w km 38,2.

Z badań wynika, że rzeka na odcinku 10,7 km nie dotrzymywała warunków zakładanej II klasy czystości wód i prowadziła wody III klasy.

Rzeka charakteryzowała się znacznym stężeniem substancji organicznych odpowiadającym III klasie czystości. O klasyfikacji wód w górnym jej biegu decydował wskaźnik ChZT-Cr, a na pozostałej skontrolowanej długości - niska zawartość rozpuszczonego tlenu. Stężenia soli rozpuszczonych charakterystyczne były dla II klasy czystości wód. Zawartość zawiesin ogólnych była zróżnicowana. Występowały w II klasie w górnym biegu rzeki. W środkowym odcinku na wypływie rzeki z obszaru ówczesnego województwa ciechanowskiego ich stężenie wzrastało i odpowiadało III klasie czystości wód.

Koncentracja biogenów w rzece była ustabilizowana w normach III klasy czystości. O klasyfikacji decydowały w górnym źródłowym odcinku fosfor ogólny i fosforany, w środkowym fosfor ogólny i azot azotynowy.

Stan sanitarny scharakteryzowany wartością miana coli typu fekalnego odpowiadał II klasie w górnym biegu rzeki. Na pozostałej skontrolowanej długości poziom zanieczyszczenia bakteriologicznego był wyższy - w normie III klasy czystości.

W załącznikach tabelarycznych przedstawiono badania jakości wód Węgiełki w 1996 r. w punktach: Grójec i Kosmowo.

5.2. Wody gruntowe

Czwartorzęd będący główną formą geologiczną zaopatrującą w wodę ludność nie posiada ciąglej, regularnie rozprzestrzeniającej się warstwy wodonośnej.

I poziom wodonośny przypowierzchniowy związany jest z osadami neoplejstoceniowymi i miejscami holocenu.

Występuje zwykle w drobnych przewarstwieniach wśród utworów słabo przepuszczalnych, miejscami występuje w formie wody zawieszanej. Miąższość tej warstwy nie przekracza kilku metrów. Jej izolacja od powierzchni terenu jest słaba lub nie występuje.

Warstwa ta nie posiada właściwie użytkowego charakteru. Woda warstwy przypowierzchniowej jest ujmowana studniami kopanymi o niewielkiej wydajności. Miejscami występują niedobory, a jakość wody w wielu studniach jest niedobra.

Na terenie gminy Czernice Borowe wszystkie wsie są już zwodociągowane. Tylko nieliczne gospodarstwa nie są podłączone do sieci. Część gospodarstw korzysta nadal z ujęć lokalnych - studniach kopanych. Studniami tymi ujmowane są do eksploatacji wody gruntowe. W miejscowościach zwodociągowanych studnie te pełnią rolę ujęć wody na potrzeby gospodarstw rolnych (pojenie bydła i trzody, nawodnienia) lub, co jest niezwykle groźne, zdarzają się przypadki zamiany nieeksploatowanych starych studni kopanych na śmietniki czy szamba.

Ujęcia wody gruntowej stanowią zwykle płytkie studnie kopane posiadające złą wodę pod względem bakteriologicznym, co stwarza bezpośrednie zagrożenie powstawania chorób zakaźnych przewodu pokarmowego. Również pod względem chemicznym jakość wód ze studni kopanych nie jest dobra.

Badania wody pobranej z wielu studzien kopanych wykazują, że zawartość chlorków i siarczanów jest często ponad 4-krotnie większa niż w poziomach izolowanych od powierzchni terenu, co świadczy o zanieczyszczeniu pochodzenia antropogenicznego. Zawartość chlorków jest z reguły dużo niższa od dopuszczalnej przez normy dla wód pitnych, jednakże siarczany występują w ilościach ponadnormatywnych. Również azotany i związki amonu wskazują na zanieczyszczenia przekraczające kilkakrotnie ilości spotykane w warstwach głębszych. Wody tego poziomu zawierają również ponadnormatywne zawartości manganu i żelaza, szczególnie na obszarach dolin rzecznych i zabagnień.

Stan ten w pełni potwierdzają badania wody ze studni kopanych prowadzone przez służby sanitarne.

Skażenie płytkich warstw wodonośnych związane jest z małą miąższością warstwy filtrującej i jest konsekwencją stosowania nawozów mineralnych, prowadzenia niewłaściwej gospodarki ściekowej (brak kanalizacji i oczyszczalni ścieków, stąd też znaczna ilość ścieków trafia do gruntu i wód gruntowych), a przede wszystkim jest konsekwencją nieprawidłowego gospodarowania ściekami i gnojowicą na posesjach wiejskich (odprowadzanie ścieków do niewykorzystywanych studni kopanych, nieszczelne szamba, brak płyt gnojowych, niewłaściwa lokalizacja studni, składowisk obornika i innych odpadów itd).

Jakość wód gruntowych w perspektywie długiego horyzontu czasowego ma wpływ na stan czystości wód poziomu użytkowego, z którego czerpane są wody dla potrzeb zaopatrzenia zbiorowego, wskutek migracji zanieczyszczeń przez warstwy izolacyjne.

5.3 Wody podziemne

W gminie Czernice Borowe wody podziemne występują w warstwach czwartorzędowych, głównie w neoplejstocenie.

Wyodrębnia się dwa poziomy wodonośne piętra czwartorzędowego:

I główny poziom wodonośny występuje w utworach neoplejstocenu w postaci warstwy użytkowej na terenie całej gminy. Zasilany jest on z wód opadowych, pośrednio przez okna hydrogeologiczne lub przesączenie przez osady słabo przepuszczalne. Zwierciadło wody posiada charakter napięty. Wydajności studni wynoszą na ogół od 30 do 60 m³/h, przy wydajnościach jednostkowych kilku m³/h/ 1 m depresji.

Największą wydajność potencjalną stwierdzono w Pawłowie Kościelnym w studniach o charakterze artezyjskim. Dopiero wydajności rzędu 100 m³/h obniża zwierciadło wody do poziomu powierzchni terenu. Wydajności jednostkowe tych studni są rzędu 20 m³/h/1m depresji.

Zasobny rejon wód podziemnych występuje też na południowy-zachód od Czernic Borowych.

Izolacja warstwy wodonośnej od powierzchni terenu jest na ogół dobra i o różnej grubości - od 26,0 m w Obrębcu wzrasta do 69,0 m w Kuskowie.

Ujmowana warstwa wodonośna występuje na głębokości od 30 do 80,0 m, a jej miąższość wynosi przeważnie kilkanaście metrów. Warstwa ta zbudowana jest z piasków drobnoziarnistych oraz w znacznej części ze żwirów i otoczków. Stanowi ona bogaty zbiornik wód podziemnych.

Wody poziomu wodonośnego są dobrej jakości. Wymagają zwykle prostego uzdatniania obejmującego redukcję barwy, związków żelaza i manganu.

II poziom wodonośny występuje w postaci użytkowej w południowej części gminy, na południe od Czernic Borowych i Rostkowa.

Wody tego poziomu występują w obniżeniach powierzchni czwartorzędowej i związane są z osadami mezoplejstoceniowymi.

Poziom II warstwy wodonośnej zasilany jest za pośrednictwem poziomu pierwszego przez osady słabo przepuszczalne, okna hydrogeologiczne i dopływ z północy.

Istniejące studnie głębinowe przedstawia się w poniższym zestawieniu tabelarycznym:

Lokalizacja	Nr otworu	Użytkownik	Głębokość (m)	Rok wykona	Wydajność m ³ /h	Depresja s (m)	Zasoby ujęcia m ³ /h	Depresja s (m)	Akt zatw.
Czernice Borowe	1	wieś	82,0	1980	43,0	7,0	43,0	7,0	50/81
	2		77,0	1983	38,0	8,0			
Czernice Borowe	1	POM	60,0	1964	4,4	10,0	4,4	10,0	ABG 88a 253/65
Chojnowo	1	PGR	51,0	1959	15,0	9,5	36,0	5,0	GDGVIII 731/339/74
	2		54,0	1974	38,0	3,5			
Rostkowo	1	wieś	45,0	1966	14,0	8,0	50,0	9,5	ABG VIII 731/249/72
	2		64,5	1972	50,0	9,5			
Kuskowo	1	PGR	99,0	1965	12,25	12,14	32,0	12,0	35/81
	2		109,0	1981	32,0	12,0			
Borkowo Falenta	1	wieś	53,0	1967	24,0	3,2	24,0	3,2	ABGVIII 731/288/68
Górki	1	PGR	63,0	1980	36,0	3,0	36,0	3,0	33/80
Brońki	1	gospod.	64,0	1980	28,0	6,0	28,0	6,0	58/80
Obrębiec	1	wieś	39,0	1985	17,0	8,5	17,0	8,5	64/86
Turowo	1	JW	106,0	1971	12,0	30,0	12,0	30,0	ABGVIII/7 31/385/71
Pawłowo Kościelne	1	wieś	69,0	1987	90,0	4,3	60,0	3,0	8/88
	2		72,0	1987	90,0	3,0			
Razem:							342,4		

Zatwierdzone zasoby dyspozycyjne ujęć wody wynoszą 342,4 m³/h.

Poniżej zestawiono wyniki badań wody surowej ujmowanej studniami ujęć wiejskich wg danych zawartych w dokumentacjach hydrogeologicznych ujęć wód i operatach wodnoprawnych na pobór wody.

Oznaczenie	Jednostki	Norma	Borkowo Falenty	Kuskowo studnia nr 2	Rostkowo st. nr 1	Pawłowo Kościelne
			19.0394	11.05.81	7.10.88	5.12.95
Mętność	mgSiO ₂ /dm ³	5	3	3,7	5	20
Barwa	mgPt/dm ³	20	40	17	10	45
Zapach		3N	Z ₁ R	Z ₃ S	Z ₁ R	Z ₁ R
Odczyn pH		6,5-8,5	7,6	7,35	7,2	7,7
twardość og.	m val/dm ³			5,76	7,6	-
Utlenialn.	mgO ₂ /dm ³		1,7	2,2	2,2	1,7
Amoniak	mgN/dm ³	0,5	0,56	0,4	0,08	0,76
Azotyny	mgN/dm ³		n.w.	0,0025	n.w.	0,02
Azotany	mgN/dm ³	10	0,08	0,025	0,05	0,06
Chlorki	mgCl/dm ³	300	2,4	4,3	22,0	3,4
Żelazo	mgFe/dm ³	0,5	1,7	0,95	1,0	1,79
Mangan	mgMn/dm ³	0,1	0,17	0,43	0,5	0,16
Liczba bakt. typu coli	NPL	0	0		0	0

Wody użytkowego poziomu wodonośnego ujmowane studniami głębinowymi odznaczają się dość dobrą jakością. We wszystkich bez wyjątku studniach przekraczane są w wodzie surowej zawartości związków żelaza i manganu. Zdarzają się przekroczenia zawartości amoniaku. Woda charakteryzuje się często przekroczoną barwą, a czasem mętnością. Stąd też ważne jest uzdatnianie wody na ujęciach. Woda uzdatniona utrzymuje parametry wymagane dla wody pitnej.

Z analizy badań przeprowadzanych w różnych latach eksploatacji ujęć wynika, że stan jakościowy wód nie ulega zmianom lub, w niektórych przypadkach, podwyższeniu w niewielkim stopniu ulega zawartość związków żelaza i manganu, czynników generalnie powiązanych z genetycznymi właściwościami ujmowanej warstwy wodonośnej. Tak dzieje się na ujęciu wody w Pawłowie Kościelnym.

5.4 Wody geotermalne

Na terenie gminy Czernice Borowe w utworach dolnokredowych istnieją możliwości odkrycia i udokumentowania zasobów wód geotermalnych o temperaturach rzędu około 30 °C. Niżej w utworach dolno-malmskich mogą wystąpić wody geotermalne o temperaturze rzędu 35 - 40°C oraz w utworach piaszczystych doggeru i liasu istnieją szanse odkrycia słabo zmineralizowanych wód geotermalnych. Szanse odkrycia zbiorników geotermalnych istnieją także w utworach triasowych, a szczególnie w węglanowych utworach środkowego triasu i piaszczystych dolnego triasu (temperatury rzędu 40 - 50°).

6. GLEBY I ICH WYKORZYSTANIE

Gleby na terenie gminy Czernice Borowe wykorzystywane są przede wszystkim dla celów rolniczych. Ze względu na przydatność rolniczą obszar ten zalicza się do Regionu Opinogórskiego, posiadającego najlepsze warunki glebowe i przyrodnicze do produkcji rolnej, a szczególnie do uprawy roślin o wysokich wymaganiach glebowych.

Struktura użytkowania gruntów w gminie wg stanu na koniec 1999 r. przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	Pow. ogólna w ha	powierzchnia gminy %	średnio w powiecie przasnyskim %	średnio w woj. mazowieckim %
Pow. ogólna gminy	12 031	*	*	*
Użytki rolne	10 346	86,1	64,3	67,2
w tym: grunty orne	8 880	73,9	42,4	49,3
sady	204	1,7	0,2	2,1
łąki i pastwiska	1 262	10,5	21,7	15,7
Lasy	1 026	8,5	29,3	22

Charakterystykę wykorzystania gleb można podsumować następująco w porównaniu do średniej dla powiatu przasnyskiego:

- Czernice są gminą o najwyższym udziale użytków rolnych w powierzchni ogólnej, o ok. 22% większym niż średnia dla powiatu,
- stosunkowo niskim udziale łąk i pastwisk w strukturze gruntów rolnych, dwukrotnie niższym niż średnia dla powiatu,
- wysokim udziałem gruntów ornych w powierzchni ogólnej gminy sięgającym 73,9% przy średniej dla powiatu jedynie 42,4%,
- bardzo niskim wskaźnikiem lesistości wynoszącym 8,5%, trzykrotnie mniejszym niż średnia dla powiatu, świadczącym o typowo rolniczym wykorzystaniu gruntów.

Lp.	Nazwa wsi	Pow. arealu wsi w ha	Użytki rolne w ha	% powierzchni ogólnej	Struktura użytków rolnych w %	
					grunty orne i sady	łąki i pastwiska
1	2	3	4	5	6	7
1.	Borkowo Falenta + Boksy	606	533	87,9	88,5	11,5
2.	Chojnowo	614	476	77,5	92,3	7,7
3.	Chrostowo Wielkie	727	665	91,5	89,0	11,0
4.	Czernice Borowe i Nowe Czernice	1 146	967	84,4	92,9	7,1
5.	Dzielin	587	563	95,9	90,6	9,4
6.	Górki	252	230	91,2	84,3	15,7
7.	Grójec	287	258	89,9	88,0	12,0
8.	Jastrzębiec	444	415	93,5	83,4	16,6

1	2	3	4	5	6	7
9.	Kadzielnia	123	113	91,8	89,3	9,7
10.	Kosmowo i Nart	589	541	91,8	85,3	14,7
11.	Miłoszewiec	316	297	93,9	83,8	16,2
12.	Obrębiec	491	451	91,8	91,6	8,4
13.	Olszewiec	742	586	78,9	81,3	18,7
14.	Pawłowo Kościelne	762	693	90,9	87,4	12,6
15.	Pawłowko	163	155	95,0	88,4	11,6
16.	Pierzchały	806	527	65,3	86,3	13,7
17.	Rostkowo	820	639	77,9	92,4	7,6
18.	Szczepanki	238	219	92,0	95,4	4,6
19.	Turowo + Skierki	351	331	94,3	96,4	3,6
20.	Węgra	598	544	90,9	86,4	13,6
21.	Zalogi	452	430	95,1	94,2	5,8
22.	Zberoz	339	307	90,5	76,3	23,7
23.	Zembrzus Wielki	255	246	96,4	94,7	5,3
24.	Żebry	288	272	94,4	93,4	6,6

Z powyższego wynika, że zróżnicowanie w użytkowaniu gruntów w poszczególnych wsiach jest niewielkie. W większości wsi – w 16 na 24 - użytki rolne stanowią 90% do 96% powierzchni ogólnej. Najwięcej gruntów ornych w strukturze użytków rolnych – 90 – 96% - znajduje się we wsiach Chojnowo, Czernice Borowe, Dzielin, Obrębiec, Rostkowo, Szczepanki, Turowo, Zalogi, Zembrzus, Żebry, a więc w południowej części gminy. Użytki zielone natomiast są znaczącą pozycją w użytkach rolnych wsi Górki, Jastrzębiec, Kosmowo, Miłoszewiec, Olszewiec, Zberoz, w większości w pradolinie rz. Węgiecki.

Z obserwacji ostatnich 10 lat można zauważyć zmniejszanie się powierzchni gruntów ornych - w stosunku do ogólnej powierzchni od roku 1992 do 1999 spadła ona o 1,2%.

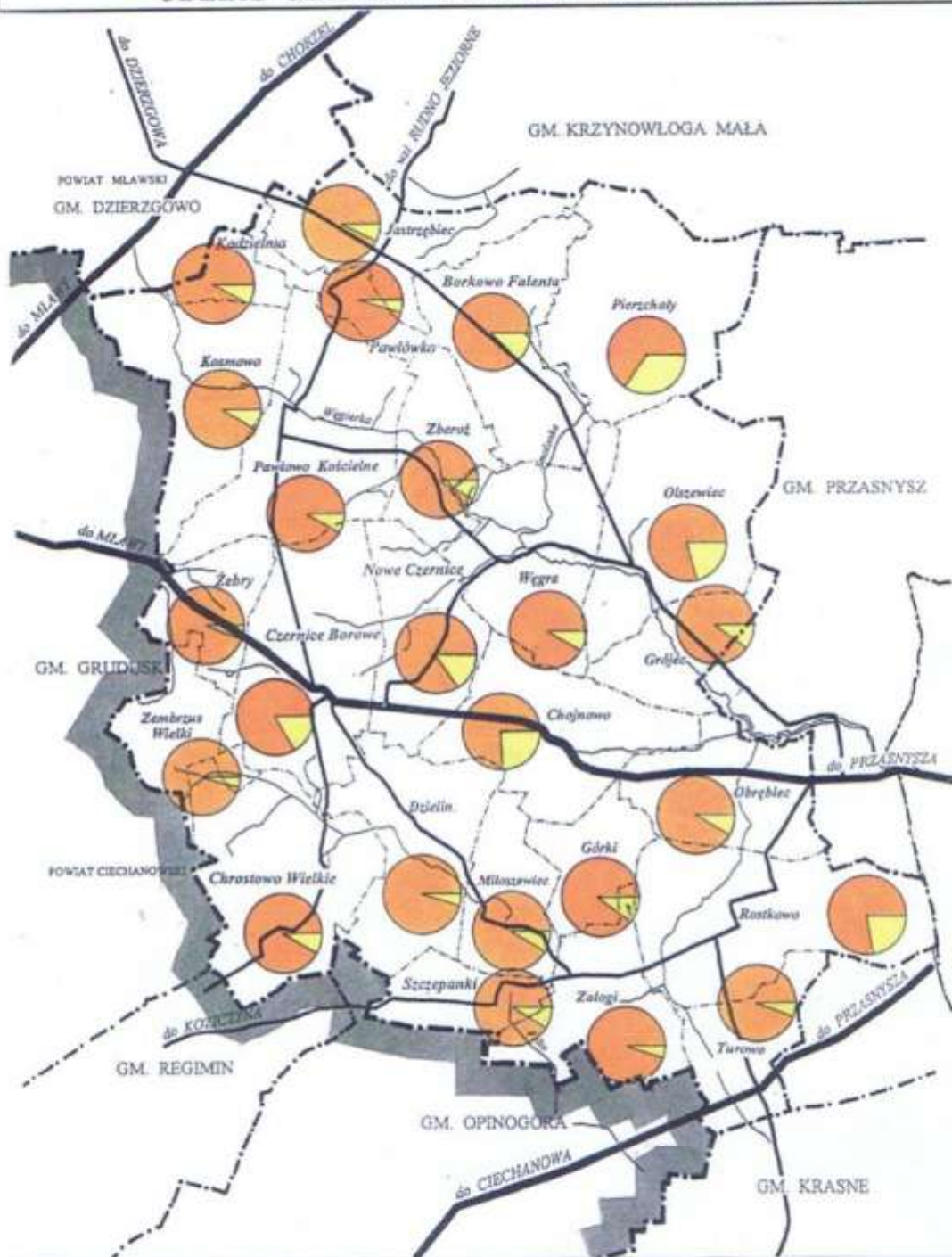
Klasyfikacja bonitacyjna gleb

Miernikiem przydatności rolniczej gleb jest klasyfikacja bonitacyjna gminy Czernice Borowe. W klasyfikacji tej użytki rolne przedstawiają się następująco:

Klasa bonitacyjna	Grunty orne (%)	Użytki zielone (%)
I	0,1	0,2
II	1,7	0,8
III a	30,6	41,3
III b	32,4	-
IV a	18,5	43,0
IV b	6,6	-
V	6,0	11,8
VI	3,2	2,9
VI Z	0,1	0,0
Razem:	77,3	9,7

gmina CZERNICE BOROWE

UDZIAŁ UŻYTKÓW ROLNYCH W AREALACH WSI

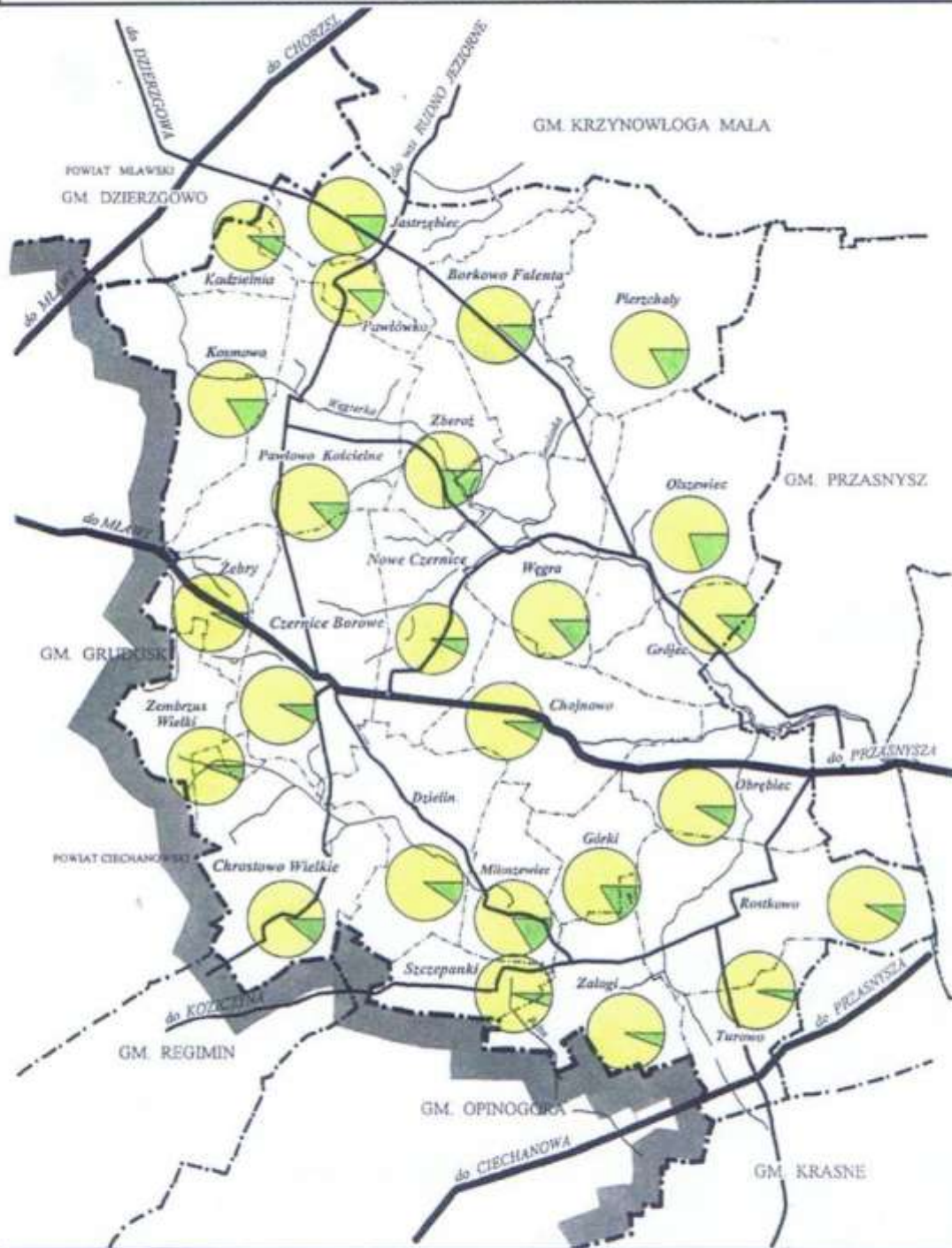

OZNACZENIA

g m i n a CZERNICE BOROWE

STRUKTURA UŻYTKÓW ROLNYCH

OZNACZENIA

100% UŻYTKI ROLNE

% UDZIAŁ GRUNTÓW ORNYCH, SADÓW I OGRODÓW

% UDZIAŁ ŁĄK I PASTWISK

Gleby bardzo dobrych w klasie I - III jest w gminie 64,8%, dobrych kl. IV – 25,1%, gleb marginalnych dla rolnictwa jedynie 9,3%.

Podobnie przedstawia się klasyfikacja bonitacyjna użytków zielonych. Zdecydowanie przeważają użytki w kl. IIIa – 41% i w kl. IVa – 43%.

Odczyn gleb występujących na terenie gminy kształtuje się następująco:

pH do 5,5	37 % gleb
5,6 - 6,5 pH	41 % gleb
powyżej 6,5 pH	22 % gleb

Określa się, że konieczne jest wapnowanie na powierzchni 19% gruntów, wskazane na 32% powierzchni, a ograniczone na 21% powierzchni gruntów.

Jeżeli chodzi natomiast o zasobność gleb w poszczególne mikroelementy to przedstawia się ona następująco:

Zasobność	Fosfor	Potas	Magnez
Niska	27	38	13
Średnia	36	33	27
Wysoka	37	29	60

Wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej obliczona przez IUNG Puławy, mierzona sumą wskaźników: bonitacji gleb, rzeźby terenu, klimatu, stosunków wilgotnościowych jest dla obszaru gminy wysoki – wynosi 82,3 punkty. Jest to wskaźnik jeden z 3 najwyższych w byłym woj. ciechanowskim.

Kompleksy glebowo-rolnicze

Gleby na obszarze gminy wykazują duże zróżnicowanie tak pod względem typów jak i kompleksów przydatności rolniczej. Przeważają gleby zwięzłe wytworzone z glin. Typologicznie dominują brunatne wyługowane, czarne ziemie zdegradowane oraz gleby biellicowe i pseudobiellicowe.

Prawie na całym obszarze gminy zdecydowanie przeważają gleby zaliczone do kompleksów pszennych - dobrego i bardzo dobrego oraz żytniego bardzo dobrego odpowiadające klasom bonitacji IIIa – IVa.

Występują również gleby II klasy bonitacji, lecz o niewielkim rozprzestrzenieniu. Środkowy pas gminy (Żebry, Czernice Borowe, Chojnowo, Obrębiec) charakteryzuje się największym skupieniem gleb ww. kompleksów. Są to gleby urodzajne o składzie mechanicznym glin lekkich w całym profilu, bądź glin lekkich i piasków gliniastych mocnych podścielonych podłożem bardziej zwięzłym (gliny średnie, ciężkie, iły) na głębokości 0,5 m.

W kierunku południowym od tego pasa podłoże jest bardziej zróżnicowane. W rejonie wsi: Kusowo, Chrostowo, Miłoszewiec i Rostkowo większy jest udział gleb lżejszych o składzie mechanicznym piasków gliniastych lekkich podścielonych na głębokości ok. 1 m podłożem średniospoistym (piaski słabogliniaste, gliny lekkie lub średnie) – kompleks 5, bądź piasków zaglinionych zalegających na piasku luźnym na głębokości 0,5 – 1,0 m – kompleks 6-ty przydatności rolniczej. Są to gleby kompleksów żytnich odpowiadające klasom bonitacji IVa–V.

Najbardziej zróżnicowane gleby, a jednocześnie z przewagą niskich klas bonitacji występują w północno-wschodniej części gminy. Jest to rejon położony po wschodniej stronie drogi Dzierzgowo-Przasnysz. Obejmuje miejscowości: Jastrzębiec, Borkowo Falenta, Borkowo Boksy, Pierzchały. Są to gleby przepuszczalne o podłożu piasków luźnych w całym profilu (kompleks 7), bądź piasków słabogliniastych zalegających na piaskach luźnych (kompleks 6). Na terenach przyległych do doliny Węgierki znaczny jest udział gleb związłych nadmiernie wilgotnych zaliczonych do kompleksu 8-go – zbożowo-pastewnego mocnego.

Skład mechaniczny tych gleb jest taki sam jak w kompleksie psennym dobrym. Odpowiadają klasom bonitacji IIIb – IVb. Występują w różnych partiach terenu w rejonie miejscowości: Kosmowo, Pawłowo, Zberoz, Węgra, Olszewiec.

Gleby na użytkach zielonych należą do typu murszowatych i czarnych ziem zdegradowanych. Występują w dolinach cieków wodnych i obniżeniach terenowych. Podłoże stanowią grunty mineralne o dużym zróżnicowaniu od piasków gliniastych lekkich do glin ciężkich. Są to użytki zielone urodzajne zaliczone do kompleksu 1z i 2 z o klasach bonitacji II – IV. Użytki zielone najslabsze (kompleks 3z) występują na niewielkiej powierzchni. Obejmują rejon gruntów bagiennych oraz nisko położone tereny o gruntach przepuszczalnych.

7. SZATA ROŚLINNA I GOSPODARKA LEŚNA

Zniszczenie pierwotnych siedlisk, wylesienie obszarów przez rozwój rolnictwa i pasterstwa, spowodowały olbrzymie zmiany naturalnej europejskiej awifauny. Miejsce roślinności pierwotnej zajęła inna roślinność, obejmująca szerokie spektrum zbiorowisk, od naturalnej roślinności leśnej i bagiennej do zbiorowisk upraw i siedlisk ludzkich.

Dominujący składnik krajobrazu gminy stanowią pola uprawne z roślinnością śródpolną. Niewielką powierzchnię zajmuje zabudowa zwarta bądź rozproszona, której towarzyszy zieleń budowana przez rośliny kultywowane - uprawne i ozdobne oraz zbiorowiska ruderalnych chwastów. Stosunki powierzchniowo-przestrzenne między wymienionymi formacjami decydują o znacznym zróżnicowaniu krajobrazu.

Współczesny stan szaty roślinnej na terenie gminy ukształtował się pod znacznym wpływem czynnika antropogenicznego. Działalność gospodarcza doprowadziła do zastąpienia drogą bezpośrednią większości naturalnych układów przez układy wtórne uproszczone, utrzymujące się przy stałej ingerencji człowieka. Roślinność została zmieniona również pośrednio poprzez zmianę warunków siedliskowych, wskutek melioracji i innych zabiegów. Jednakże stopień intensywności przekształceń, dokonywanych stopniowo w ciągu długiego czasu, jest względnie niski, co wyraża się szerokim udziałem w krajobrazie układów półnaturalnych oraz dużymi możliwościami samoistnej regeneracji układów naturalnych.

Skupiskami roślinności, która stanowi cenny akcent w architekturze krajobrazu wsi są parki podworskie. Na terenie gminy są jedynie trzy, zachowane w dość dobrej kondycji – w Chojnowie, Pawłowie Kościelnym, Rostkowie.

Poza tymi parkami występują szczątki drzewostanów poparkowych w: Chrostowie Bońkach, Kuskowie Dzierzno, Obrębcu, Czernicach Borowych, Górkach, Tokach, Dzielinie, Jastrzębcu, Kosmowie, Miłoszewcu, Pawłowku, Zberozu.

W parkach tych skupiają się w znacznej mierze drzewa pomnikowe. Spotkać tu można takie gatunki jak: dęby, szypułkowe, graby pospolite, lipy drobnolistne, kasztanowce, klony, buki, wiązy, modrzewie, jesiony, świerki pospolite.

Drugą grupą planowanych założeń zieleni są układy związane z cmentarzami grzebalnymi jak i przykościelnymi czy wojennymi. Planowo tworzone układy zieleni są na wszystkich grzebalnych cmentarzach parafialnych i przykościelnych, przy czym w najlepszym stanie jest stara część cmentarza parafialnego w *Pawłowie Kościelnym*, starsze drzewa są na cmentarzu parafialnym w *Węgrze*. Z innych cmentarzy ślady celowych nasadzeń można zauważyć w *Chojnowie* – są tu dęby, prawdopodobnie z okresu porządkowania cmentarza żołnierzy niemieckich podczas II wojny światowej.

W drzewostanach cmentarnych spotkać można:

- gatunki pionierskie o dużej żywotności, tj. brzozy, lipy, klony, grochodrzewy, kasztanowce,
- gatunki iglaste: świerk i modrzew,
- gatunki uznane przez tradycję dla nasadzeń cmentarnych: żywotniki, brzozy, jesiony, wierzby, jarzębiny,
- gatunki krzewów i bylin: bukszpan zimozielony, bluszcz zimozielony, bluszcz pospolity, barwinek pospolity, mahonie pospolite, odmiany paproci.

Należy też zwrócić uwagę na zadrzewienie towarzyszące drogom. Najczęściej stosowano do tego celu topole; drogi polne natomiast niekiedy obsadzano wierzbami. Przykładem alei drogowej jest szosa Grudusk – Przasnysz oraz część szosy Przasnysz – Rzęnowo (obsadzona grochodrzewami). Drogi wychodzące z majątków obsadzone były lipami, jesionami, kasztanowcami, ale na stosunkowo krótkich odcinkach. Należy podkreślić, że zadrzewienia mogą niekiedy być jedynym wyraźniejszym śladem zanikających dróg.

Ważnym elementem w krajobrazie jest zieleń śródpolna. Są to niekiedy drzewa czy ich niewielkie kępy oznaczające miedze, a więc elementy charakterystyczne dla naszego krajobrazu. Niewykluczone, że niektóre kępy kryją dawne kopce graniczne. Na szczególną uwagę zasługuje pewna specyfika omawianego terenu (identycznie w sąsiedniej gminie Przasnysz), a mianowicie tworzenie przy zagrodach drobnoszlacheckich dość rozległych sadów okolonych szpalerami, najczęściej lipowymi. Wyraźnie wskazuje to na pewną lokalną „modę”, niesłuchanie jednak praktyczną, albowiem sady dawały dodatkowe korzyści z gospodarki, a lipowe szpalery i zabezpieczały przed zbyt silnymi wiatrami i sprzyjały rozwojowi pszczelarstwa.

Lasy

Od zarania Polski lasy stanowiły zasadniczy element krajobrazu. Najczęściej były to bory i bory mieszane, miejscami lasy dębowe, a na podmokłościach olszyny. Lasy gminy Czernice B. były niegdyś częścią rozległych obszarów leśnych w łuku rzeki Orzyc zwanych Puszcza Mazuch. Lasów tych na terenie gminy zostało niewiele. Resztki ich porastają północno-wschodni skraj obszaru i w rejonie Rostkowa - pozostałość Uroczyska Rostkowo i Rostkowiak (dawna własność dziedzica Czarneckiego).

Lasy na terenie gminy Czernice Borowe należą do Nadleśnictwa Przasnysz, w całości znajdują się w IV Krainie Mazowiecko-Podlaskiej w Dzielnicy I Północno-Mazowieckiej. Teren ten jest poza zasięgiem świerka i buka. Dobre warunki wzrostu ma tu sosna, brzoza, olcha, a na terenach żyzniejszych dąb, lipa i jesion.

Powierzchnia lasów na terenie gminy wynosi ogółem 1 026 ha, co stanowi 8,5% obszaru. Jest to wskaźnik lesistości jeden z najniższych w byłym woj. ciechanowskim i trzykrotnie mniejszy niż średnia dla pow. przasnyskiego.

Lasy państwowe zarządzane przez Nadleśnictwo Przasnysz w ramach Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie stanowią ok. 30% (307 ha) powierzchni ogólnej lasów w gminie Czernice Borowe. Niewielkie ich kompleksy znajdują się w rejonie Chojnowa, Rostkowa i małe połacie w kompleksie Smoleń – Poluby. Pozostałe lasy są własnością prywatną, występują w niewielkich kompleksach w dużym rozproszeniu. Rozmieszczenie lasów na terenie areалу gminy obrazuje poniższa tabela:

Lp.	Nazwa wsi	Pow. ogólna areалу w ha	Powierzchnia lasów w ha	Lesistość %
1.	Borkowo	606	38,3	6,3
2.	Chojnowo	614	102,5	16,7
3.	Chrostowo	727	28,2	3,9
4.	Czernice Borowe i Nowe	1 146	108,5	9,5
5.	Dzielin	587	0,7	0,2
6.	Górki	252	5,6	2,2
7.	Grójec	287	16,2	5,6
8.	Jastrzębiec	444	7,0	1,6
9.	Kadzielnia	123	3,9	3,2
10.	Kosmowo i Nart	589	22,3	3,8
11.	Miłoszewiec	316	1,5	0,5
12.	Obrębiec	491	6,6	1,4
13.	Olszewiec	742	129,6	17,5
14.	Pawłowo	163	0,2	0,1
15.	Pawłowo	762	31,1	4,1
16.	Pierzchały	806	252,9	31,3
17.	Rostkowo	820	132,5	16,2
18.	Szczepanki	238	8,0	3,4
19.	Turowo	351	-	-
20.	Węgra	598	21,0	3,5
21.	Załogi	452	2,2	0,5
22.	Zberoz	339	17,8	5,3
23.	Zembrzus Wielki	255	-	-
24.	Żebry	288	1,5	0,5

Największa lesistość występuje na obszarze czterech wsi: Pierzchały, Chojnowo, Olszewiec, Rostkowo. Pozostałe wsie są prawie bezleśne. Wszystkie lasy w gminie należą do lasów gospodarczych.

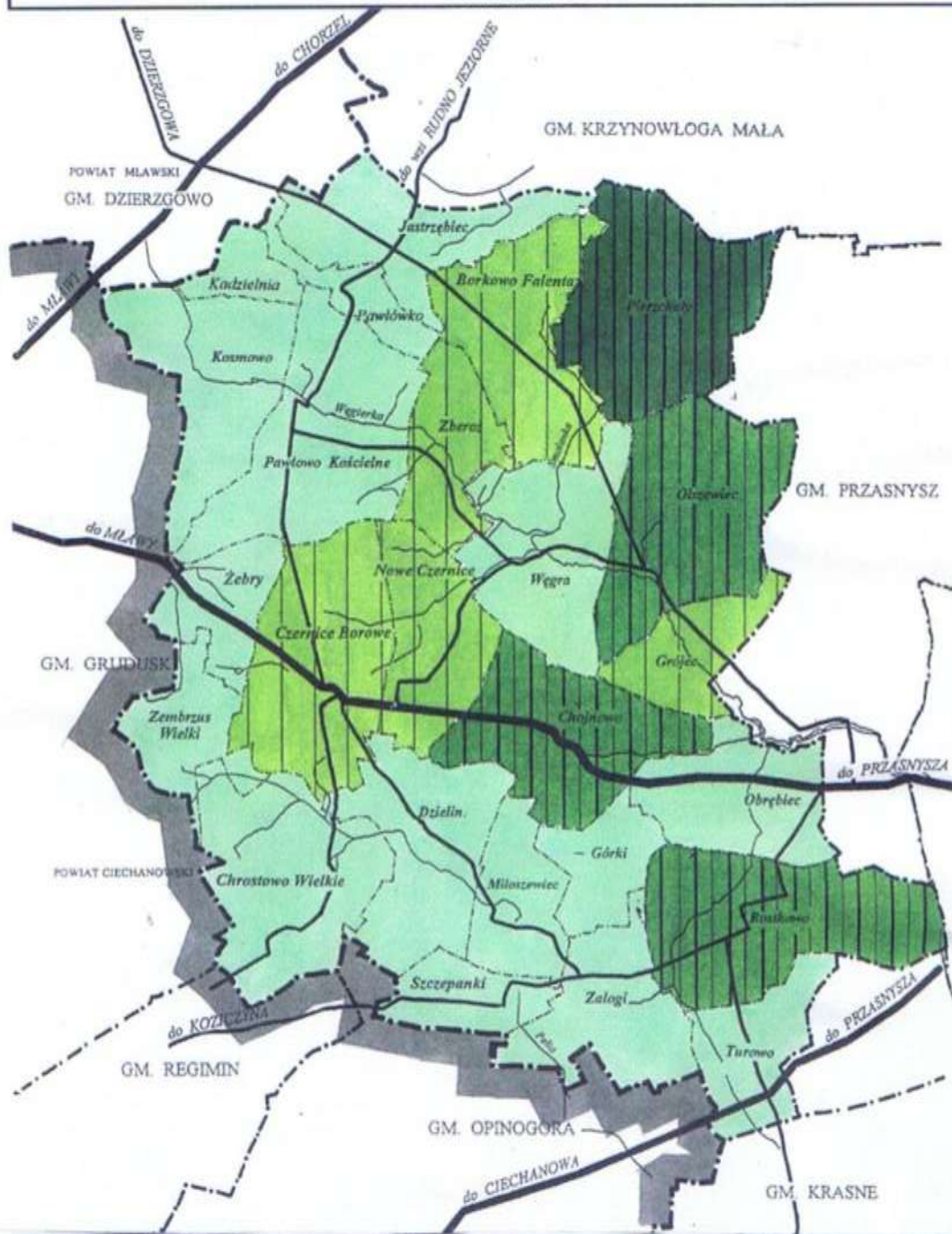
Największy obszar leśny występuje w północno-wschodniej części gminy, tj. w rejonie gleb najslabszych i dużego zróżnicowania rzeźby terenu (Pierzchały, Pierzchałki). Są to lasy na siedlisku boru świeżego i suchego z drzewostanem bardzo młodym 20-40 letnim. Jedynie w zachodniej części tego kompleksu są drzewostany starsze, w wieku 60 lat.

Drugi kompleks leśny w tej części gminy (Olszewiec) to głównie młoda sosna w wieku 20 – 40 lat na siedlisku boru świeżego oraz drzewostan brzozy i olszy w wieku 40-60 lat na siedlisku olsu. W tym kompleksie dominują drzewa liściaste.

W rejonie Chojnowa przeważa bór mieszany świeży i las mieszany świeży z drzewostanem najstarszym 40-90 letnim dębu, sosny i dość dużym udziałem olszy i brzozy w niższych partiach. Jest to niewątpliwie najbardziej atrakcyjny kompleks leśny na obszarze gminy.

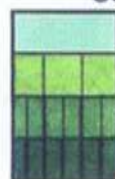
g m i n a CZERNICE BOROWE

LESISTOŚĆ

OZNACZENIA

POWIERZCHNIA LEŚNA W STOSUNKU DO
OGÓLNEJ POWIERZCHNI AREAŁU WSI

0 - 5 %

5 - 10 %

10 - 20 %

POWYŻEJ 20% I WIĘCEJ

We wschodniej części gminy koło Rostkowa występują lasy liściaste – dąb, grab, brzoza w wieku 20 – 80 lat, na siedlisku lasu mieszanego świeżego i lasu świeżego. W rejonach bardziej wilgotnych na siedlisku olsu jesionowego są drzewostany jesionu i olszy w wieku 10-70 lat. Podobne lasy występują w okolicy Czernic Borowych – drzewostany liściaste 40-60 letnie na siedliskach lasu świeżego i lasu wilgotnego.

W dolinach rzecznych występują nieliczne uroczyska leśne na gruntach nadmiernie uwilgotnionych. Jest to głównie drzewostan olszowy na siedlisku olsu.

Wysoka wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej w gminie nie daje możliwości zwiększenia powierzchni leśnej. Jedynie w północno-wschodniej części gminy, gdzie grunty są najslabsze jest realna możliwość przeprowadzenia zalesień. Na tych właśnie terenach występuje duży udział lasów na gruntach porolnych, gdzie drzewostany zagrożone są hubą korzeniową.

W 1993 roku sporządzony został projekt zalesień na terenie gminy Czernice jako zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego gminy zatwierdzony Uchwałą Rady Gminy nr 180/XXVIII/93 z 13.10.1993. Według tego projektu istnieje realna możliwość wzrostu lesistości w skali gminy do 10,2%.

8. SIEDLISKA, OSTOJE ZWIERZĄT I GOSPODARKA ŁOWIECKA

Rozmieszczenie siedlisk i ostoje zwierząt pokrywają się ściśle z rozmieszczeniem szaty roślinnej na terenie gminy. Najważniejszym kompleksem, który jest ostoją wielu gatunków ptaków oraz ssaków łownych są kompleksy leśne w północnej i wschodniej części gminy oraz dolina Węgierki i jej dopływów.

Gatunki zwierząt zasiedlające te tereny to przede wszystkim gatunki leśne, gatunki ekotonalne i gatunki terenów otwartych, gatunki polne i łąkowe, gatunki szuwarowe oraz gatunki drapieżne. W lasach Nadleśnictwa najczęściej występują sarny i dziki. Ze zwierzyny drobnej najwięcej jest zajęcy, bażantów i kuropatw. Występują tu również lisy, kuny.

9. KLIMAT I WARUNKI AEROSANITARNE

Wg R. Gumińskiego gmina Czernice Borowe znajduje się w dzielnicy środkowej obejmującej swym zasięgiem wschodnią część Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej oraz zachodnią część Niziny Mazowiecko-Podlaskiej.

Obszar charakteryzuje się dość niskim opadem rocznym (średnioroczny 485 mm, a dla okresu wegetacji 300 mm) oraz występowaniem od 30 do 50 dni mroźnych, od 100 do 110 przymrozkowych. Mała jest częstość występowania opadów gradowych. Średnia temp. roczna wynosi 7,1°C, a dla okresu wegetacji 13,9°C. Okres wegetacyjny wynosi od 170 do 180 dni.

Na terenie gminy dominują wiatry zachodnie, w mniejszym stopniu występują północno-zachodnie i południowo-zachodnie. Rozkład kierunkowy wiatrów w poszczególnych porach roku jest zróżnicowany. Zimą, wiosną i latem dominują wiatry zachodnie, jesienią południowo-zachodnie. Na przeważającym obszarze gminy występują sprzyjające warunki charakteryzujące się niezbyt intensywnym nawietrzaniem i jednocześnie dostatecznym przewietrzaniem.

Gmina Czernice Borowe ze względu na swój typowo rolniczy charakter oraz brak praktycznie większych zakładów przemysłowych, poza usługowymi, rzemieślniczymi i rolno-spożywczymi nie jest obszarem zagrożonym pod względem zanieczyszczenia powietrza. Zanieczyszczenie powietrza powstaje tu wyłącznie w wyniku emisji z energetycznego spalania paliw. Ogrzewanie budynków mieszkalnych odbywa się z indywidualnych kotłowni. Spalane są tu z reguły paliwa stałe (węgiel, koks) o znacznych zawartościach substancji powodujących emisję zanieczyszczeń do powietrza.

Na terenie gminy nie ma zakładów, które posiadałyby decyzje o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o ochronie i kształtowaniu środowiska (zmiany obowiązujące od stycznia 1998 r.) niewielkie kotłownie; tj. o łącznej wydajności cieplnej do 0,5 MWt opalane węglem i koksem oraz o wydajności do 1,0 MWt opalane gazem i olejem nie muszą posiadać decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza. Przepis ten nie dotyczy emisji innych niż ze spalania paliw.

Istotnym źródłem emisji o charakterze liniowym jest emisja zanieczyszczeń ze źródeł mobilnych (środki transportu).

10. HAŁAS

Na terenie gminy, hałas powstaje głównie w wyniku działania środków transportu oraz urządzeń i maszyn rolniczych. Brakuje tu zakładów szczególnie uciążliwych ze względu na jego emisję.

Hałas emitowany na zewnątrz obiektów takich jak: spółdzielnie kółek rolniczych, gminne spółdzielnie, zakłady produkcji materiałów budowlanych, produkcji i obrotu paszami, płodami rolnymi, zakłady rolne czy inne, związany jest głównie ze środkami transportu.

Hałas komunikacyjny, tak jak wszędzie, może stwarzać pewne uciążliwości. W przypadku gminy Czernice Borowe może być on uciążliwy dla mieszkańców zabudowań położonych wzdłuż dróg wojewódzkich to jest dla wsi: Czernice Borowe, Chojnowo, Obrębiec, Rostkowo, Olszewiec, Borkowo. Uciążliwość ta i ujemne oddziaływanie związane z emisją hałasu i zanieczyszczeń zawsze zależą od rodzaju drogi, a tym samym natężenia ruchu oraz stanu technicznego pojazdów.

V. OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO

1. EKOLOGICZNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH

Gmina Czernice Borowe z racji swego położenia na obrzeżu bogatej krainy geograficznej jaką są Wzniesienia Mławskie, posiada niewiele walorów takiej rangi, które wymagałyby objęcia ochroną.

Największą powierzchnią w granicach gminy objętą ochroną prawną jest Obszar Chronionego Krajobrazu ustanowiony w ramach byłego woj. ciechanowskiego Uchwałą nr 59/X/90 WRN w Ciechanowie z 23.04.1994 r. (z późniejszymi zmianami). W układzie geograficznym jest to obszar Krośnicko-Kosmowski.

Ciągi ekologiczne, jakie wyznacza Obszar Chronionego Krajobrazu urywają się na zachodniej granicy gminy Czernice, ponieważ dalej na wschód, na terenie woj. ostrołęckiego ta forma ochrony przestrzeni nie została zdefiniowana.

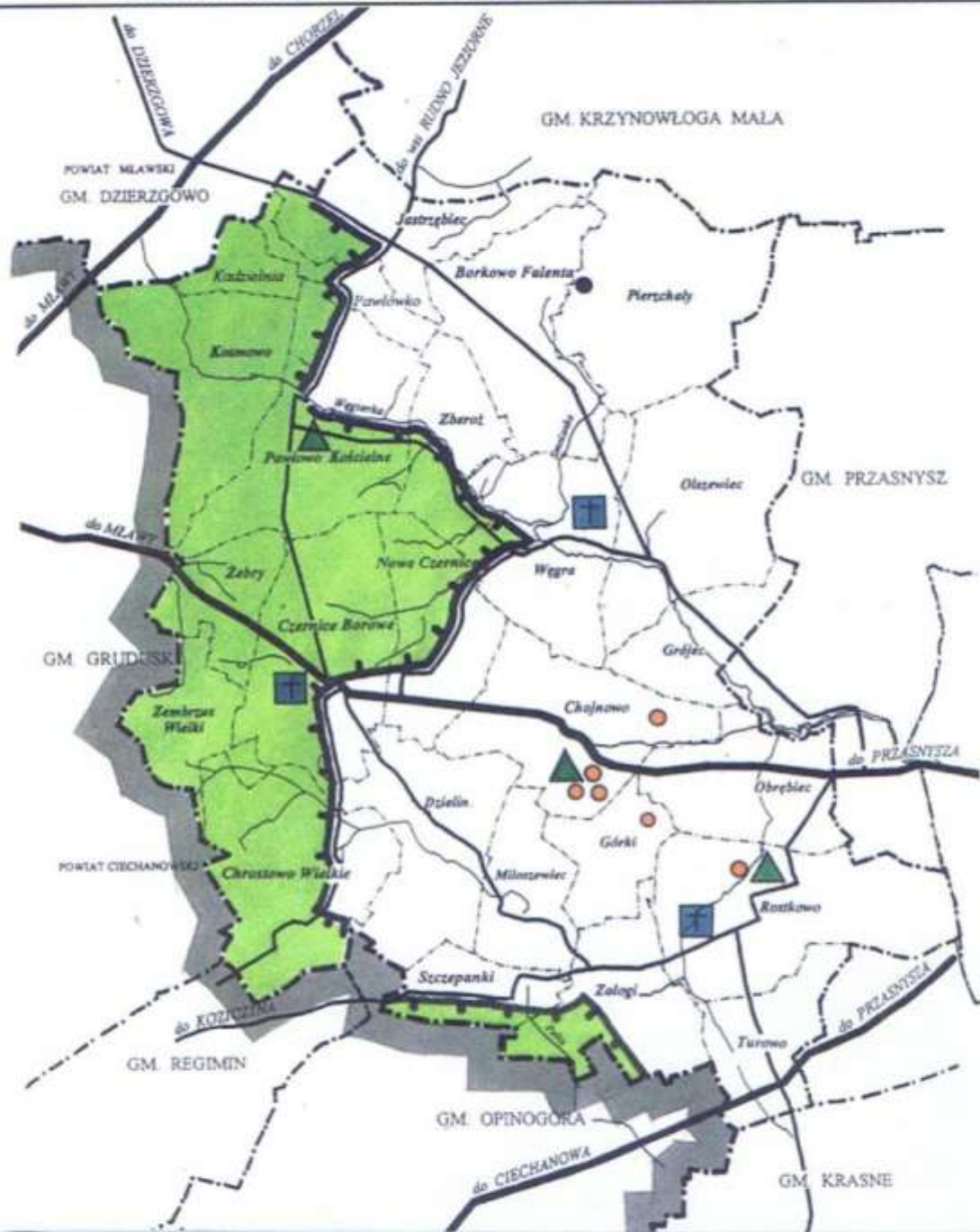
Łączna powierzchnia Obszaru Chronionego Krajobrazu w granicach gminy wynosi 3 924 ha, co stanowi 32,61% jej obszaru. Struktura użytkowania gruntów w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu jest następująca:

Wieś	Pow. w granicach O.Ch.K.	% ogólnej powierzchni	Struktura użytkowania w ha				
			Użytki rolne	Lasy i zadrzewienia	Grunty pod wodami	Tereny osiedlowe i komunik.	Tereny różne, nieużytki
Jastrzębiec	108,91	25,4	107,12	-	0,03	1,67	0,09
Pawłówek	65,69	40,3	62,19	0,21	0,26	1,88	1,15
Kosmowo i Nart	588,92	100	540,91	22,39	1,83	20,4	3,39
Pawłowo K.	586,10	76,9	531,46	23,76	1,63	26,61	2,64
Zembrzus W.	255,58	100	246,85	0,04	0,95	7,12	0,62
Czernice B.	847,13	73,9	707,01	96,23	4,85	35,51	3,42
Chrostowo Zalesie	170,00	100	144,66	16,32	0,82	7,14	1,06
Zebry	288,66	100	272,22	16,7	2,14	11,53	1,10
Kadzielnia	122,90	100	112,66	3,93	-	5,11	1,20
Kuskowo i Jabłonowo	268,84	100	254,33	1,92	1,10	9,73	1,76
Węgra	63,80	10,66	60,68	-	0,48	1,78	0,86
Dzielin	3,57	0,6	3,43	-	0,14	-	-
Chrostowo Wlk.	165,38	22,7	147,51	10,21	0,98	5,9	0,78
Razem	3 924,00	32,6	3 546,11	195,15	17,64	143,81	20,99

W granice Obszaru Chronionego Krajobrazu weszły głównie użytki rolne (90,3%) wskazując, iż jest to typowy krajobraz wiejski, w którym dominują pola uprawne. Są to struktury przyrodnicze w znacznej mierze przekształcone przez człowieka. Pomimo tych przekształceń wiele gatunków roślinności łąkowej i śródpolnej pozostało, tworząc bogactwo nisz ekologicznych.

g m i n a CZERNICE BOROWE

EKOLOGICZNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH

OZNACZENIA

- OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU
- ▲ PODWORSKIE ZAŁOŻENIA PARKOWO - OGRODOWE
- CMENTARZE

- POMNIKI PRZYrody OŻYWIONEJ
- POMNIKI PRZYrody NIEOŻYWIONEJ

Klasyfikacja terenów do objęcia ochroną prawną nie jest procesem zakończonym. Podstawową formą ochrony – jaką jest użytek ekologiczny – powinny być objęte niewielkie tereny związane ze środowiskiem wodnym lub zawodnionym:

- dwa kompleksy trwale podmokłe zabagnione – jeden poniżej drogi Jastrzębiec – Morawy mokradło z otwartym lustrem wody osuszane przez rów odpływowy; drugi kompleks położony powyżej drogi odwadniany przez rów przepływający po obrzeżu potorfia; oba kompleksy stanowią cenne siedlisko awifauny,
- kompleks olszynowo-brzozowy na gruntach wsi Zberoz, Pawłowo K., Węgra nad Węgierką z licznymi źródłiskami i wysiękami,
- oczka wodne na trasie cieką Smolanka powyżej drogi ze Smolenia do Borkowa z ciekawą roślinnością wodną i brzegami porośniętymi olchą, wierzbą, topolą,
- oczka wodne na ciekach pomiędzy Węgry i Olszewcem, które wymagają odmulenia i oczyszczenia,
- odcinek Węgierki poniżej wsi Grójec, gdzie rzeka płynie naturalną trasą bardziej urozmaiconą,
- oczka wodne w m. Zembrzus W. Poniżej drogi Zembrzus – Czernice i w m. Kuskowo i Bońki.

Ekologiczny system obszarów chronionych w skali kraju utworzony jako Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET-POLSKA ma za zadanie powiązać korytarzami ekologicznymi węzły i biocentra. Od Czernic B. na wschód i północny-wschód leży olbrzymi obszar węzłowy o znaczeniu krajowym – Obszar Puszczy Kurpiowskiej.

Uzupełnieniem ekologicznego systemu obszarów chronionych są parki zabytkowe, pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej.

Szczególne znaczenie dla krajobrazu wsi mają parki podworskie zakładane jako zespoły wypoczynkowo-użytkowe, z przylegającymi do nich sadami, warzywnikami, zieleńcami, pastwiskami, alejami wjazdowymi. To co zachowało się do naszych czasów posiada cechy parków krajobrazowych. Do rozpoznanych parków w gminie Czernice należą:

- *Chojnowo* – całość obszaru ogrodu ma ok. 6,64 ha, w tym za park uznano ok. 3 ha (0,85 ha wody). Najstarsze drzewa dowodzą, że powstał w 1 poł. XIX w., ale był przekomponowywany ok. 1900 r.;

- *Chrostowo Bońki* – uznany tylko za ogród dworski, określono go na ok. 2,04 ha (w tym 0,3 ha to woda). Wiek drzew wskazuje na jego powstanie pod koniec XIX i na pocz. XX w.;

- *Kuskowo Dzierzno* – pozostałości ogrodu dworskiego na pow. ok. 3,36 ha (w tym 0,42 ha woda). Nasadzenia z końca XIX w. i lat międzywojennych. Zupełnym wyjątkiem jest dąb posiadający emaliowaną tabliczkę z napisem „dąb Hipolit zasadzony w ogrodzie rodziny Borowych w 1887 r.”;

- *Obrębiec* – ślady kompozycji wyraźnie obejmują obszar ok. 5 ha. Znaczna ilość drzew rośnie od ok. 1900 r., jest również kilka starszych. Drzewostan częściowo wycięto dla zrobienia boiska, obecnie użytkowany jest jako pastwisko; obiekt uznany został za park wiejski na mocy Uchwały nr 75/83 W.R.N. w Ciechanowie z 30.06.1983r. (Dz.U. WRN w Ciechanowie nr 3 z 1983 r poz. 33)

- *Pawłowo Kościelne* – z całego założenia komponowanej zieleni wydzielono ok. 1,5 ha i wpisano do rejestru zabytków. Najstarsze drzewa są tu z 2 poł. XVIII w., z końca XIX w. i nowsze;
- *Rostkowo* – całość założenia zieleni dworskiej w ewidencji oceniono na ok. 3,5 ha, przy czym za park uznano ok. 1,44 ha. Układ powstał w 2 poł. XIX w., silnie zmieniany po ok. 1950 r. – sporo nowych nasadzeń, około 1977 – 1979 r. zniszczono szpaler grabowy i lipową aleję;
- *Czernice Borowe* – układ zieleni, niegdyś z pewnością wspaniałego parku i elementów ogrodowych szacować można na minimum 8-9 ha, w tym ok. 2 ha stawów (po oczyszczeniu);
- *Górki* – wyraźny jeszcze układ planowo kształtowanej zieleni, a dawny park zdziczał i obecnie przypomina las z alejami. Całość prawdopodobnego układu dworskiego ma ok. 11 ha, w tym ok. 2,5 – 3 ha zajmowałaby zabudowa gospodarcza, a ok. 0,2 ha stawy. Do tego aleja lipowa wiodąca ku wschodowi;
- *Toki 13* – mamy tu do czynienia z unikatem w skali regionu a może kraju, a mianowicie z miniaturą ogrodu ozdobnego towarzyszącego dworowi drobnoszlacheckiemu. O ile zieleni ogrodowa (użytkowa) była normą w takich siedzibach, to „miejsce spacerowe”, dotrwałe do naszych czasów jest wyjątkiem. Całość zajmuje tylko ok. 1,5 ha, powstała ok. 1900 r. złożona z miejscowych gatunków drzew i krzewów;
- *Dzielin 8* – jest to jeden z najlepiej zachowanych ogrodów użytkowych (sad okolony szpalerami) z lat międzywojennych z elementami zieleni ozdobnej. Obszar całości (z gospodarstwem) ma ok. 2,5 ha, w tym mały staw;
- *Jastrzębiec* – w rejonie sporego stawu wyraźnie komponowana zielen (lipy i kasztanowce), co prawda stosunkowo młoda, ale wydaje się, że powtarzająca dawne nasadzenia dworskie;
- *Kosmowo* – wskazane jest rozpoznanie przez specjalistów drzew i krzewów istniejących na terenie, gdzie było założenie dworskie;
- *Miloszewiec* – wyraźny układ zieleni wyznaczający obszar dawnego folwarku; na ogół roślinność młoda, ale sprawia wrażenie albo powtórzenia dawnego układu albo są to odrosty dawniejszych drzew. Obszar wydzielony zielenią ma ok. 3 ha;
- *Pawłówko* – na obszarze ok. 1 ha istnieją drzewa i krzewy wyraźnie wskazujące na miejsce dawnego folwarku;
- *Zberoz* – reszta założenia dworskiego.

Uzupełnieniem obszarów prawnie chronionych są pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej. Na terenie gmin ochroną prawną objęto następujące drzewa pomnikowe :

- 4 lipy drobnolistne na terenie po PGR Chojnowo,
- klon srebrzysty na terenie parku w Chojnowie,
- 2 dęby szypułkowe w leśnictwie Chojnowo,
- 2 jesiony wyniosłe na terenie parku w Chojnowie,
- 2 dęby szypułkowe na terenie parku w Rostkowie.

Za pomnik przyrody nieożywionej uznany został głaz we wsi Pierzchały.

2. ŚRODOWISKO KULTUROWE I JEGO OCHRONA

Problematyka ochrony dóbr kultury jest jednym z ważniejszych elementów studium uwarunkowań zagospodarowania gminy, a to ze względu na występowanie obszarów, obiektów czy zjawisk uznanych za godne trwałego zachowania. Dobra kultury są obiektywnymi czynnikami determinującymi możliwości zagospodarowania przestrzennego – przy czym nie tylko stanowiącymi ograniczenia, ale też stwarzającymi specyficzne możliwości rozwojowe.

Utrwaliło się już odpowiednie traktowanie zabytków, najczęściej rozumianych jako materialne (zwykle artystyczne) wytwory minionych epok. W mniemaniu znakomitej większości społeczeństwa kryteriami zaliczenia czegoś do kategorii zabytków (a więc godnymi zachowania) jest ich dawny czas powstania, artystyczna wspaniałość lub szczególne wydarzenie historyczne wiążące się z danym obiektem. Podlegające ochronie dobra kultury obejmują jednak o wiele większy zakres, tak czasowy jak i przedmiotowy. Mało kto zdaje sobie sprawę z tego, że dobrem kultury jest (lub może być) krajobraz kulturowy czy wytwory niematerialne – np. nazwy czy tradycje. Olbrzymia różnorodność dóbr kultury, w sumie znaczna ich ilość, zmusza do stosunkowo obszernego omówienia.

Poważne podejście do dóbr kultury (naszego dziedzictwa kulturowego) wynika m.in. z obowiązującego systemu prawnego, z ustawą o ochronie dóbr kultury na czele. Przypomnieć należy, że ustawa ta nakłada także na samorządy pewne obowiązki, z których bardzo istotnym jest stanowienie prawa miejscowego (lokalnego). Jednym z tego przejawów może być uchwalenie przez radę gminy zapisów zawartych w studium uwarunkowań. Bardziej konkretny wymóg zawarty jest w ustawie tzw. Kompetencyjnej, gdzie na gminę nałożono obowiązek wykonania ewidencji dóbr kultury znajdujących się na jej terenie. W miarę dostosowywania się prawa polskiego do norm europejskich należy spodziewać się coraz większego obciążenia samorządów zadaniami z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego – administracja państwowa będzie przeistaczała się w inspekcję.

Niezbyt jeszcze doceniania jest konieczność rozwijania świadomości ochrony wszystkich dóbr kultury, a więc działania oświatowe, informacyjne i propagandowe. Problem ten jest niesłychanie ważny, albowiem bez świadomej akceptacji miejscowej ludności, wsparcia ze strony lokalnego społeczeństwa wysiłki władz nie dadzą właściwych rezultatów. Problem ten wiąże się zresztą z ogólnym podnoszeniem poziomu kulturowego, co także winno interesować władze samorządowe.

Krajobraz kulturowy

Wydaje się, że obecny krajobraz kulturowy gminy Przasnysz zaczął być kształtowany w sposób nieprzerwany nie wcześniej niż od IX-X w. – osąd taki wynika z braku śladów wcześniejszego osadnictwa słowiańskiego oraz z pewnego oddalenia od najwcześniejszych szlaków. Większość obszaru pokryta była lasami, mokradłami, cały teren dość poważnie pofalowany.

Zasiedlanie okolic Czernic prowadzone było już chyba przez małe rodziny, przemieszczające swe siedziby wzdłuż strumieni. Stan taki – bardzo nieliczne niewielkie osady wśród rozległych lasów – utrzymywał się aż do dojrzałego średniowiecza. Jeszcze w XIII w. mogło być tu najwyżej parę osad, ale na tyle skupionych i ludnych, że erygowano parafię w Węgrze. Z czasem ingerencja człowieka w zastany krajobraz stawała się coraz większa. Wchodząc w dziewiczy teren, zanim stworzono odpowiednio rozległe pola, w znacznym stopniu korzystano z lasu (myślistwo, zbieractwo) i wody (rybołówstwo). Mazowszanie byli ludnością zdecydowanie rolniczą i stąd starano się możliwie najszybciej uzyskać niezbędne przestrzenie pól. Najłatwiejsze było to w dolinach rzek – zwłaszcza Węgierki; dlatego też właśnie w tej okolicy najszybciej doszło do założenia parafii. Drugim typem obszarów

ułatwiających zakładanie pól (mniejsze zalesienie) były bardziej faliste tereny, gdzie częściej trafiały się polany śródleśne – powstałe np. w wyniku zastoisk mrozowych.

Zmiany polityczne i gospodarcze prowadzą od 2 poł. XIV w. do szybszych zmian istniejącego krajobrazu kulturowego w kierunku zwiększania powierzchni pól. Zdecydowanie sprzyjały temu miejscowe gleby; dość dobre, niezbyt ciężkie w uprawie. Książęta, zamiast naturalnych dochodów z lasów woleli świadczenia pieniężne pochodzące z wsi lokowanych na prawie niemieckim (chełmińskim). Znaczne nadania książęce tyczyły grup rodzinnych (drobne rycerstwo), których każdy członek mógł mieć własną zagrodę usytuowaną w wybranym miejscu. Prawo niemieckie mogło przejawiać się tu wyłącznie w postaci prawa, zwłaszcza podatkowego. Przy nadaniach dla możnych lokacje miały formy regularne i fragmenty centrów obecnych wsi są chyba tego dowodem. Lokowanie wsi obejmowało obszary w większości zalesione. Proces tworzenia dużych zespołów pól trwał przez XIV i XV w.; można sądzić, że w początkach XVI w. osiągnął niemal swe apogeum czasów nowożytnych i wówczas już łączna powierzchnia pól znacznie przekraczała w gm. Czernice powierzchnię lasów.

Z owych pierwszych wieków tworzenia lokalnego krajobrazu kulturowego niewątpliwie do naszych czasów przetrwały przestrzenie pól, aczkolwiek rozplanowanie rozłogów najpewniej zostało później całkowicie zmienione. Bardzo starą metrykę posiadają niektóre z obecnych dróg.

Kolejnym najdawniejszym elementem krajobrazu kulturowego są wsie, z których część powstała przed wprowadzeniem prawa niemieckiego. Niektóre z lokacji zdają się mieć dziś plany bardzo podobne do zasad stosowanych przy lokacjach. W trzech przypadkach powstały zespoły sakralne, na które składały się kościoły, otaczające je cmentarze oraz zabudowa plebańska – w sumie bardzo ważny element krajobrazu kulturowego mające też wielkie znaczenie dla kultury niematerialnej. Niektóre wsie lub obszary zabudowy przybrały formy bardzo nieregularne – charakterystyczne dla osadnictwa drobnoszlacheckiego. Dość szybko (od schyłku XV w.?) przy większych prywatnych wsiach powstały folwarki, swą rozległością równoważąc w krajobrazie zespoły zabudowy kmiecej, a niekiedy nawet ją przewyższając. Zabudowa, niemal bez wyjątku, była drewniana ewoluując od niewielkich obiektów do coraz większych. Najbardziej okazałymi były kościoły parafialne, sytuowane w eksponowanych miejscach. Chyba właśnie one były pierwszymi tu budowlami murowanymi – Czernice Borowe (późnogotycki), potem Pawłowo (z elementami renesansowymi). Charakterystycznym dla Mazowsza był i jest kościół w Węgrze, gdzie do drewnianej nawy dodano murowaną zakrystię ze skarbczykiem. Bardzo prawdopodobne, że całkowicie murowaną (w XVI w.) była siedziba Czernickich w Czernicach. Niewykluczone, że też z cegły był dwór Kostków w Rostkowie (mieli wystarczające środki finansowe) – istnieje tradycja, że obecny tutejszy kościół wznoszono częściowo na fundamentach ich dworu. Wcale natomiast nie jest pewne czy Dzierzgowscy w Pawłowie mieli choćby zamiar wznosić murowaną rezydencję, a to ze względu na stałe zatrudnienie w służbie publicznej. Generalnie więc budowle murowane okresu średniowiecza i początków nowożytności można byłoby policzyć na palcach jednej ręki.

Z lat późniejszych na oddzielną uwagę zasługuje wieś Pawłowo Kościelne, które – jak się wydaje – przed połową XVI w. zaczęło być rozplanowywane jako renesansowy układ przestrzenny (siedziba rodowa). Niewykluczone, że podobnie mogło być w przypadku Czernic i Rostkowa.

Tak wykształcony krajobraz przetrwał, w zasadzie do połowy XIX w.; nawet chyba nie przybyło budowli murowanych. W skali całej gminy nie miało zasadniczego znaczenia zaniknięcie paru wsi czy powstanie nielicznych nowych jednostek osadniczych. Istotniejsze było redukcowanie form budowlanych (skutki zniszczeń i zubożenia) wypracowanych w XV i XVI w. Nie wiemy do jakiego stopnia na omawianym terenie stosowano się do zalecanych form wiejskiego budownictwa ogniotrwałego z glinobitki.

Od schyłku XVIII w. zaczęto ponownie zajmować się drogami, najpierw dążąc do prostowania najważniejszych traktów. W okresie wzrostu dewocji (od pocz. XVIII w.) masowo zaczęły powstawać krzyże i figurki przydrożne. Jako wykonywane niemal wyłącznie z drewna

nie dotrwały do naszych lat, choć istotne były miejsca ich lokalizacji, albowiem w późniejszych okresach wymieniano je na metalowe, murowane czy kamienne.

Ważne dla wyglądu pól było upowszechnienie uprawy ziemniaków, które na słabszych glebach niemal zdominowały areal uprawowy. Przemysłowa polityka Królestwa Polskiego nie pozostawiła na terenie gminy trwałych śladów, a nawet za takie trudno było uznać kilka wiatraków i kuźni. Też niemal nie ma śladu po masowych grobach epidemicznych (kilka fal w XIX w.) – można spodziewać się, że każda większa wieś takie miejsce miała. Po ok. połowie XIX w. zaczęto przenosić cmentarze grzebalne poza obszar zabudowany; wraz z towarzyszącymi im zadrzewieniami tworzyły one nowe elementy krajobrazu otwartego, obecnie uznawane wręcz za „odwieczne”.

Stosunkowo szybka zmiana odwiecznego krajobrazu kulturowego zaczęła się po uwłaszczeniu chłopów, praktycznie od ok. 1870 r. W wyniku parcelacji z części majątków zaczęły powstawać nowe jednostki osadnicze, o tyle znaczące w krajobrazie, że ich rozluźniona zabudowa pokrywała znaczne obszary. Zagęszczała się też zabudowa już istniejących wsi. W tych, w których folwarki całkowicie zanikły krajobraz zmieniał się drastycznie; ubywał jakby cały człon miejscowości, człon rozplanowany zupełnie odmiennie niż zastępujące go indywidualne zagrody. Chyba w tym okresie miał miejsce ostatni większy ubytek lasów – chodzi o zwarte zadrzewienia w trójkącie Kosmowo-Czernice-Węgra.

Część łąk przekształcano w pola orne. Dość szybko, ale raczej już po kryzysie zbożowym, upowszechniała się zabudowa czysto kolonijna, tj. poszczególne gospodarstwa wznoszono pośrodku należących do nich pól. Rzecz jasna nowe jednostki osadnicze pojawiały się tylko na obszarach parcelowanych dóbr. Mimo trudności z drewnem (sprowadzano je z Przasnysza) nadal budownictwo było wyłącznie drewniane. Nawet przy wymianie zabudowy gospodarczej folwarków na nowoczesną nieczęsto stosowano cegłę czy miejscowy kamień – do chlubnych wyjątków należało Chojnowo.

U schyłku XIX w. szeroko rozpowszechniła się moda na tworzenie „ogrodów spacerowych”, tj. parków przydworskich, objęła ona nawet gospodarstwa szlachty zaściankowej. Równolegle, w tym samym okresie, pojawiły się liczne nasadzenia śródpolne i okalające gospodarstwa (szpalery lipowe). Może wówczas (a może później) takie same szpalery wykorzystano do osłaniania sadów. Warto też zwrócić uwagę na drobne, ale ważne i zauważalne elementy krajobrazu kulturowego dotrwałe do naszych czasów – krzyże i figurki przydrożne wykonywane już z trwałych materiałów, a także o nagrobki cmentarne. Należy podkreślić, że niektóre z tych ostatnich otrzymywały formy artystyczne. Zamiast dotychczasowego drewna używano kamienia, żelaza i żeliwa, a wytwory były zarówno fabryczne jak i rękodzielnicze.

Walki 1914 i 1915 nie przyniosły zasadniczych zmian w ogólnym krajobrazie kulturowym z uwagi na to, że najczęściej gospodarstwa odbudowywane były przez ich właścicieli, a więc w dawnych miejscach. Zasadniczą różnicą były natomiast nowe formy obiektów, choć nadal w większości wznoszono je z drewna. Należy tu odnotować fakt, że niektóre otrzymywały zdobienia podobne do budownictwa kurpiowskiego – może faktycznie tu też osiedlali się Kurpie? Wielkie straty poniesiono w dobrach kultury – bardzo poważnie zostały uszkodzone kościoły w Czernicach, Węgrze i Pawłowie. W tym ostatnim zniszczono praktycznie całe wyposażenie. Znikła też większość dworów wraz z ich wyposażeniem. Poza stratami Wielka Wojna przyniosła nowości – największą była linia kolejki wąskotorowej, następnie cmentarze wojenne, a ponadto zwiększyła się długość dróg brukowanych.

W latach międzywojennych nastąpiła druga (po średniowieczu) podstawowa faza kształtowania się sieci osadniczej na omawianym terenie. Dokonano wielkich parcelacji, a tym samym bardzo rozwinęły się wcześniej powstałe (poparcelacyjne) miejscowości oraz przybyło nowych. Można powiedzieć, że dotychczasowe rozłogi pól zostały obsypane gospodarstwami i że zaczęła się zacierać granica między zwartymi, dawnymi wsiami, a otwartym krajobrazem. Nawiasem mówiąc, nadal przybywało domów we wsiach folwarcznych, przy czym wielodrożny

układ Czernic Borowych zaczynał upodabniać tę miejscowość do osiedla. Parcelacje i komasacje doprowadziły do wielkich zmian historycznego rozplanowania pól. Najmniejsze przekształcenia wystąpiły w okolicach drobnoszlacheckich. Coraz większego znaczenia nabierały sady i ogrody. Nie ubywało za to lasów, bo po prawdzie, to ich już niemal tu nie było. Coraz śmieiej wznoszono po 1920 r. domy i budynki gospodarcze z materiałów niepalnych; niebagatelne znaczenie miały tu przepisy ubezpieczeniowe – mimo to nadal murowane domy były wyjątkami.

Sieć dróg zdecydowanie się utrwaliła i praktycznie taka jest do dziś. Międzywojenna odbudowa objęła też obiekty uznawane (już wówczas) za zabytkowe, a więc kościoły. Największy zakres prac miał miejsce w Pawłowie, gdzie świątynię odbudowano w sposób niesłychanie precyzyjny, harmonijnie włączając nowe elementy. Z kolei w Czernicach Borowych wybudowano (ok. 1930 r.) murowaną dzwonicę będącą bardzo interesującą trawestacją lokalnej architektury XV i XVI w. W trakcie usuwania śladów wojny wiele wysiłku włożono w niwelacje bardzo rozległych umocnień polowych – dziś praktycznie nie ma po tym śladu.

W okresie wojny poprawiano stan istniejących dróg, a największą zmianą były inwestycje (obecnie niemal nie istniejące) towarzyszące poligonowi - tyczyło to północnej części obecnej gminy. Ponadto najpewniej zlikwidowana została część (nieznana) zabudowy, a pola na terenie poligonu w większości zdziczały.

Kolejna fala zmian miała miejsce po 1945 r., przy czym – ogólnie rzecz biorąc – należy przyznać, że miejscowy krajobraz kulturowy był bardziej dewastowany niż właściwie przekształcany. Lista zniszczeń obejmowała dwory, parki, zabudowa folwarczna itd.; część z tych użytków można w krajobrazie odtwarzać. W zakresie wielkoprzestrzennym niewiele się zmieniło; nie powstawały nowe wsie, a tylko rozbudowywano istniejące, zwłaszcza tam, gdzie znoszono folwarki. Tym razem starano się unikać osadnictwa kolonijnego. Formy rozłogów pól chyba nie uległy zmianom, jeśli oczywiście pominąć te części przedwojennych majątków, które zostały rozparcelowane między indywidualnych rolników. Bardzo widoczne stały się liczne napowietrzne linie telefoniczne i energetyczne. Sieć dróg w zasadzie się nie zmieniła, choć pokrywanie asfaltem tworzyło pewną nową hierarchię ich ważności. Doniosłym dla krajobrazu faktem było praktycznie całkowite zaniechanie po ok. 1950 r. budownictwa drewnianego. Ostatnio widać dążenie do tworzenia nowej zabudowy o innych formach architektonicznych, ale najczęściej są to poszukiwania zupełnie nieudane, także degradujące krajobraz.

Zasięg zalesień nie ulegał zasadniczym zmianom; ostatnio możemy mieć jednak do czynienia z rabunkowym wycinaniem lasów prywatnych. Najnowszym zagrożeniem są początki funkcjonowania wielkich żwirowni mogących drastycznie zdewastować najwartościowsze krajobrazowo obszary. Bardzo nieciekawa sytuacja jest w zakresie tzw. małej architektury, tj. ogrodzeń nieruchomości, nowych nagrobków na historycznych cmentarzach czy – najbardziej rażące – obrastania dróg tranzytowych masą nieestetycznych reklam czy informacji.

Podsumowując należy stwierdzić, że krajobraz kulturowy obecnej gminy Czernice Borowe w największym swym procesie uformowany został – w swych podstawowych cechach w średniowieczu, a pod względem drobniejszych elementów (głównie tyczy to zabudowy) w ciągu 2 połowy XIX i w XX w. Rozpatrując nasz teren w odniesieniu do innych rejonów Mazowsza dochodzi się do wniosku, że mamy do czynienia ze stosunkowo lepiej prezentującym się historycznym krajobrazem kulturowym, że zniszczenia i dewastacje nie doprowadziły jeszcze do tak złego jego stanu jak na wielu innych obszarach. Poza ogólną fizjonomią terenu najwidoczniejszym wyróżnikiem jest relatywnie duża ilość obiektów z lat międzywojennych przy niemal całkowitym braku wcześniejszych.

Zabytkowe układy przestrzenne

W zakresie form układów przestrzennych wsi teren gminy Czernice Borowe wydaje się być dość typowym dla płn. Mazowsza. Największe z nich są na ogół wielodrożne (dopasowanie do falistego terenu), przy czym w centrach miejscowości mających metrykę średniowieczną można dopatrywać się elementów układów lokacyjnych. Można sądzić, że właśnie proces odbudowy (tyczy to chyba wszystkich wsi wówczas zniszczonych) dokonywany już przy znajomości pewnych zasad ładu przestrzennego, wprowadzał porządek, regularność układów. Znakomicie sprzyjały temu komasacje pól i parcelacje lokalnych folwarków. Tak więc doszukiwanie się możliwych pozostałości średniowiecznych układów przestrzennych miałoby sens.

Oddzielnie należy wspomnieć o wsi *Grójec*. Na bazie układu średniowiecznego dokonano regulacji układu zabudowy polegającego na liniowym rozmieszczeniu wzdłuż drogi gospodarstw, których stodoły tworzyły pierzeję drogi-ulicy. Ostatnie układy tego rodzaju (tzw. ulice stodołne) likwidowane były po II wojnie światowej, a zachowały się pojedyncze jako unikaty. Innym przykładem jest *Pawłowo Kościelne*, w którym pewne elementy sugerują zamysły renesansowego kształtowania miejscowości w krajobrazie otwartym. Inne wsie o zwartej zabudowie zawdzięczają swe układy już dziewiętnastemu stuleciu, parcelacjom i komasacjom. Zwykle jednak regularna zabudowa poparcelacyjna była bardziej rozluźniona – np. wschodnia część obecnych *Czernic Nowych*, *Pawłowo Nowe* czy część *Węgry*, może *Kolonia Olszewiec*.

Drugą grupą są wsie drobnoszlacheckie, których charakterystyczną cechą jest nieregularny rozkład poszczególnych gospodarstw, dopasowanych swym usytuowaniem do lokalnych warunków terenowych. Formy te wyraźnie zdominowały krajobraz osadniczy południowo-zachodniej części obecnej gminy, a w nieco mniejszym stopniu widać to w północno-wschodniej części.

Zabytkowe układy drogowe

Odtworzenie pierwotnego (najdawniejszego) układu dróg jest niesłychanie trudne i przy obecnym stanie badań pozostaje nam właściwie tylko posługiwanie się ogólnikami. Na terenie gminy Czernice Borowe niemal do naszych czasów celom komunikacyjnym służyły wyłącznie drogi kołowe (piesze). Oczywiście pierwsze szlaki łączyły sąsiadujące ze sobą powstające osady i były to zwyczajne ścieżki, przesieki czy potem koleinowe szlaki. Warto pamiętać, że przez wieki drogi wykształcono szukając najdogodniejszych warunków terenowych, omijając wzniesienia i wyraźne doliny – choć nie były to połączenia obiektywnie najkrótsze. Przy pofalowanym terenie gminy Czernic prawidłowość ta musi być brana pod uwagę. Bardzo ważne, często decydujące, były możliwości najłatwiejszego przekraczania przeszkód wodnych, czy rozległych niegdyś obszarów silnie podmokłych. Na naszym terenie problem ten występować mógł chyba tylko na *Węgie*rze, choć jeszcze dziś zaobserwować można dopasowywania biegu dróg polnych do możliwości najłatwiejszego przekraczania nawet minimalnych cieków.

Niechybnie we wczesnym średniowieczu jakaś trasa musiała prowadzić z Gruduska w dolinę *Węgie*rki, w rejonie Kosmowa, choć w świetle znanych stanowisk archeologicznych wypadałoby szukać szlaku na linii Zembrzus Wielki, Chrostowo Wielkie, Górki, Obrębiec. Powstające w okolicy *Węgry* osady musiały też mieć połączenie między sobą. Zdecydowanie częściej musiały być użytkowane ważniejsze drogi po powstaniu parafii. Dalszy rozwój dróg wiązał się z kolonizacją okolic Czernic Borowych oraz z rozwojem osadnictwa z kierunku południowo-zachodniego i z rejonu Przasnysza. Po erygowaniu parafii w Czernicach musiała powstać droga do *Węgry*, a wcześniej idąca z Gruduska (chyba przez Zembrzus Wielki). Można sądzić, że główny szkielet obecnej sieci drożnej rozwinął się od początku XV w. W pierwszej

ćwierci tego wieku Mława i Przasnysz stały się miastami, musiały mieć połączenie; należy się spodziewać, że po linii wcześniejszej drogi Grudusk - Czernice. Nie ma powodu sądzić, by przebieg owego traktu znacznie odbiegał od linii obecnej szosy. Sieć lokalnych dróg zagęszczała się w miarę powstawania kolejnych miejscowości – głównie liczne osadnictwo drobnoszlacheckie. Kolejna parafia, w Pawłowie, wraz z rozwijającymi się w jego okolicach osadami wymuszała powstawanie kolejnych dróg. Można przyjąć, że na progu nowożytności był już uformowany zrąb dzisiejszej sieci drogowej. Najważniejsza była droga Grudusk – Przasnysz, w następnej kolejności drogi łączące poszczególne ośrodki parafialne i wsie bliższe Przasnyszowi pozwalające na możliwie wygodną komunikację z miastem – siedzibą powiatu sądowego. Na samym końcu, oczywiście, były lokalne szlaki łączące poszczególne wsie i osady.

W okresie Królestwa Polskiego podjęto szeroko zakrojoną akcję „melioracji” (tj. regulowania) dróg – polegało to na prostowaniu przebiegu ważniejszych traktów, rozbudowie koniecznych grobli, kopaniu rowów odwadniających, obsadzeniu drzewami i – w końcu – brukowaniu. Na terenie gminy to ostatnie chyba się nie udało (albo w niewielkim stopniu), natomiast prostowanie powiodło się dość sprawnie i niemal wszystkie obecne szosy wychodzące z Przasnysza otrzymały do ok. 1840 r. dzisiejsze przebiegi. Wydaje się, że akcję tę wyprzedzili już Prusacy w przypadku traktu Mława-Przasnysz, który był fragmentem ważnej drogi łączącej dwa najważniejsze ośrodki Prus Nowoschodnich, tj. Płock i Białystok. Ok. 1870 r. uznano ją za drogę gubernialną Płock-Lomża.

Wypada odnotować inicjatywą prywatną S. Chelchowskiego w dziedzinie drogownictwa, jaką było brukowanie (przy okazji oczyszczano pola z kamieni) drogi łączącej dwór w Chojnowie z podległym mu folwarkiem w Miłoszewcu. W ogóle trzeba wiedzieć, że co bardziej światli dziedzice dbali o drogi w swych dobrach – polegało to głównie na prostowaniu, odprowadzeniu wody, obsadzeniu drzewami i brukowaniu.

Podkreślić wypada aktywność Niemców w czasie I wojny światowej, kiedy to prowadzili brukowanie ważniejszych dróg; jak się zdaje ich pomysłem było powstanie prostej drogi Przasnysz-Rzegnówo. Także oni w 1915 r. wykonali linię kolejki wąskotorowej z Mławy do Przasnysza – jedyną formę komunikacji poza drogami kołowymi.

Budowę sieci kolei wąskotorowych rozpoczęto w 1915 r., w tym budowę linii Mława-Przasnysz przez areal gminy między innymi Czernice Borowe. 7 lipca rozpoczęto wytyczanie trasy, 30 lipca 1915 r. licząca 43 km linia Mława-Przasnysz została oddana do użytku. Kolejka mławska, tak jak wiele innych należała do grupy kolei strategicznych. Służyła głównie do przewozu materiałów wojskowych oraz ułatwiała rabunkową eksploatację okupowanych terenów – wywozu płodów rolnych czy drewna z lasów. Średnio wyprawiano na front ok. 25-30 pociągów z zaopatrzeniem i podobną ilość w powrotną stronę. Tabor wagonowy liczył ok. 150 wagonów. Linia była użytkowana przez Niemców jesienią 1918 roku i najprawdopodobniej pod administracją niemiecką do 1920 roku. W sierpniu 1920 roku podczas zaciętych walk w rejonie Mławy - Przasnysza poważnie zostało zdewastowane torowisko, parowozy i wagony.

Linie wąskotorową na odcinku Mława-Przasnysz uruchomiono ostatecznie około 1922 roku. W roku 1923 oddano do użytku odgańlenie Grudusk – Ciechanów, łącząc w 1925 roku linię z Cukrownią „Ciechanów”. W 1924 roku podobną linię pobudowała Cukrownia „Krasiniec”. Od tego momentu kolej odgrywała ważną rolę w przewozach związanych z kampanią buraczaną. Nie była to jednak typowa linia sezonowa do przewozu płodów rolnych, gdyż przez cały okres międzywojenny kursowały dwie pary pociągów osobowych, podobnie na linii Grudusk – Ciechanów. Obie linie były skomunikowane ze sobą i z ruchem na linii normalnotorowej.

W czasie drugiej wojny światowej kolejka mławska była eksploatowana przez Niemców. Po wyparciu Niemców w styczniu 1945 r. wąskotorowa kolej mławska podjęła normalną pracę przewozową. Przerwa w ruchu trwała 2 dni. W 1948 r. na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie opracowano „Analizę ekonomiczno-techniczną oraz plan

rozbudowy wąskotorowej kolei mławskiej". Jednym z zamierzeń była rozbudowa linii w kierunku Makowa, Zamościa Maz. oraz propozycja połączeń z koleją myszyńską i nasielską. W czerwcu 1948 r. nastąpiło powtórne uroczyste otwarcie linii dla ruchu osobowego. 1.06.1949 r. linie cukrowniane przejęło PKP.

W 1961 r. przystąpiono do przekucia torowiska z prześwitu 600 mm na 750 mm. Był to zarazem konieczny remont kapitalny linii. Po przebudowie na kolei rozwinął się głównie ruch towarowy. Ilość pociągów pasażerskich ograniczono.

Na przełomie lat 70 i 80 cukrownie zaczęły rezygnować z usług PKP. Z powodu niewielkiej frekwencji podróżnych i bliskości szosy z komunikacją PKS – 1.01.1981 r. zawieszono przewozy pasażerskie na odcinku Mława – Przasnysz. Od 2.05.1986 r. mławska kolej wąskotorowa jest linią o malejącym ruchu towarowym. W 1993 r. kolejka funkcjonuje w miarę zmiennych potrzeb przewozowych.

Dnia 6.09.1993 r. Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Ciechanowie mławska kolej dojazdowa została wpisana do rejestru zabytków.

W chwili obecnej na trasie Mława-Przasnysz funkcjonuje kolejka turystyczna, której atrakcjami są zabytki położone m.in. w gminie Szydłowo. Zmienna historia tej kolei na przestrzeni przeszło 80 lat nie doprowadziła jednakże do jej likwidacji i jest do dziś eksploatowana.

Zabytki budownictwa i architektury

Spis zabytków budownictwa i architektury pochodzi z roku 1987, jest więc nie w pełni aktualny. Ubyła z pewnością część obiektów drewnianych, niektóre zmieniły numerację. Niemniej dla potrzeb Studium wykaz ten będzie stanowił materiał informacyjny. Wskazać należy więc na następujące obiekty:

BORKOWO BAKSY

- domy nr 12, 42, 49, 50, 52 z początku XX w.

BORKOWO FALENTA

- domy nr 5, 6, 8, 9, 14, 17, 20, 33, 35, 37, 40, 40/1 z początku XX w.
- domy i stodoły na posesjach nr 11, 12, 26 z początku XX w.
- kuźnia przy domu nr 36 z ok. 1920 r.

CHOJNOWO

- zespół dworski wpisany do rejestru zabytków: dwór z ok. 1888 r., młeczarnia, obora, stajnia, spichlerz a ok. 1900 r.
- czworak z piwnicami z 1900 r.
- domy nr 8/1, 8/2, 11, 12, 13/1, 13/2, 17/1, 17/2 z pocz. XX w.
- młyn mechaniczny pocz. XX w.
- kuźnia przy domu nr 11 z ok. 1920 r.

CHOJNÓWKA

- dom nr 2 – ok. 1920 r.

CHROSTOWO BOŃKI

- zespół dworski:
dwór – koniec XIX w.,
obora – ok. 1850 r.
budynek gospodarczy – ok. 1930 r.

CHROSTOWO WIELKIE

- domy nr 1, 2, 7, 14 pocz. XX w.
- wiatrak z 1872 r.

CZERNICE BOROWE

- zespół sakralny:
kościół parafialny – pocz. XVI w. wpisany do rejestru zabytków
dzwonnica – 1932 r.
plebania – 1930 r.
- zespół dworski:
czworak – 1900 r.
obora – 1900 r.
- domy:
ul. Bagienna 1 pocz. XX w.
ul. Chelchowskiego 20 – ok. 1930 r.
ul. Długa nr 5, 9, 17, 47, 49, 51 – pocz. XX w.

ul. Dolna 4 – ok. 1930 r.
ul. Kacza 10 – ok. 1925 r.
ul. Kościelna – 1/1, 2, 3, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 23, 25, 27, 28, 42, 46, 47, 56, 60, 62, 69, 70,
72, 75, 77, 82, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 100, 101, 102 – lata 1925 – 30

CZERNICE NOWE

- dom nr 44, 46, 47 – pocz. XX w.

DZIELIN

- dom nr 3, 4, 8 (o charakterze dworu z piwnicą), 6, 9 lata 1920 – 30

GÓRKI

- dwór – 1 ćw. XX w.
- dom nr 7, 14 – pocz. XX w.

GRÓJEC

- dom nr 13, 16, 17, 19 – lata 1920 – 30

JASTRZĘBIEC

- dom nr 14, 15 z oborą i spichlerzem – 1880 – 1900

KADZIELNIA

- dom nr 23 – pocz. XX w.

KOSMOWO

- dom nr 1 (z bud. gosp.), 5, 6, 11, 18, 20 – lata 1900 – 1930

KOWNATY

- dom 21, 27 – pocz. XX w.

KUSKOWO

- zespół dworski:
obora – ok. 1930 r.
stajnia – 1931 r.

MIŁOSZEWIEC

- dom nr 5, 30, 31, 32 – pocz. XX w.

NAŁĘCZE

- dom nr 1, 2 – pocz. XX w.

OBRĘBIEC

- budynek podworski – ok. 1900 r.

OLSZEWIEC

- dom 14, 19 – 1930 r.

PAWŁOWO KOŚCIELNE

- kościół parafialny – 1538 - wpisany do rejestru zabytków, plebania – 1925 r.
- dwór – połowa XIX w. - wpisany do rejestru zabytków
- dom nr 19, 27, 33 – 1925 – 1930

PAWLÓWKO

- dom nr 7, 9, 11, 16 – lata 1920 - 1930

PIERZCHAŁY

- dom nr 1, 4, 9, 10, 11, 13, 16, 17 – 1925 r.

ROSTKOWO

- kościół parafialny – 1900 r.
- dwór – poł. XIX w. wpisany do rejestru zabytków
- dom nr 39, 65, 66, 69, 83, 86, 89 – lata 1900 – 1930

SMOLEŃ POLUBY

- dom nr 25 – ok. 1930 r.

SZCZEPANKI

- dom nr 2, 3, 16 – lata 1910 – 1920

TOKI

- zespół dworski: dworek – 1900 r. budynek gospodarczy – 1930 r.
- dom nr 15 – 1933 r.

TUROWO

- dom nr 13, 14 (z oborą) – rok 1925 – 30

WĘGRA

- zespół sakralny:
kościół parafialny z 1535, 1730 wpisany do rejestru zabytków
dzwonnica – k. XVIII w. wpisana do rejestru zabytków
brama wejściowa – k. XVIII w. wpisana do rejestru zabytków
plebania – 1900 wpisana do rejestru zabytków
- dawna szkoła – 1935 r.
- dom nr 12, 15, 16, 28, 65 – lata 1925 – 1935

WIDERKA

- dom nr 28, 29 – 1920 r.

ZAŁOGI JĘDRZEJKI

- dom nr 8 – 1920 r.

ZEMBRZUS WIELKI

- dom nr 7 – pocz. XX w.

Mławska Kolej Dojazdowa – zabytek techniki wpisany do rejestru zabytków

Zabytkowe założenia zieleni

Do rejestru zabytków wpisano nieliczne założenia parkowe i grupy zieleni, zachowane w najlepszej kondycji:

- Chojnowo nr rej. 365/94 z dn. 14.05.1994 r.
- Pawłowo Kościelne nr rej. 88/76 - 567/62 z dn. 2.04.1962r.
- Rostkowo nr rej. 89/76 z dn. 2.04.1962r.
- Czernice Borowe nr rej. 77/76 – 379/62 z dn. 10.03.1962r.

Poza wymienionymi istnieją liczne parki podworskie w fazie szczątkowej nie wpisane do rejestru zabytków: Chrostowo Bońki, Kuskowo, Dzierzno, Obrębiec, Czernice Borowe, Górki, Toki 13, Dzielin 8, Jastrzębiec, Kosmowo, Miłoszewiec, Pawłówko, Zberoz.

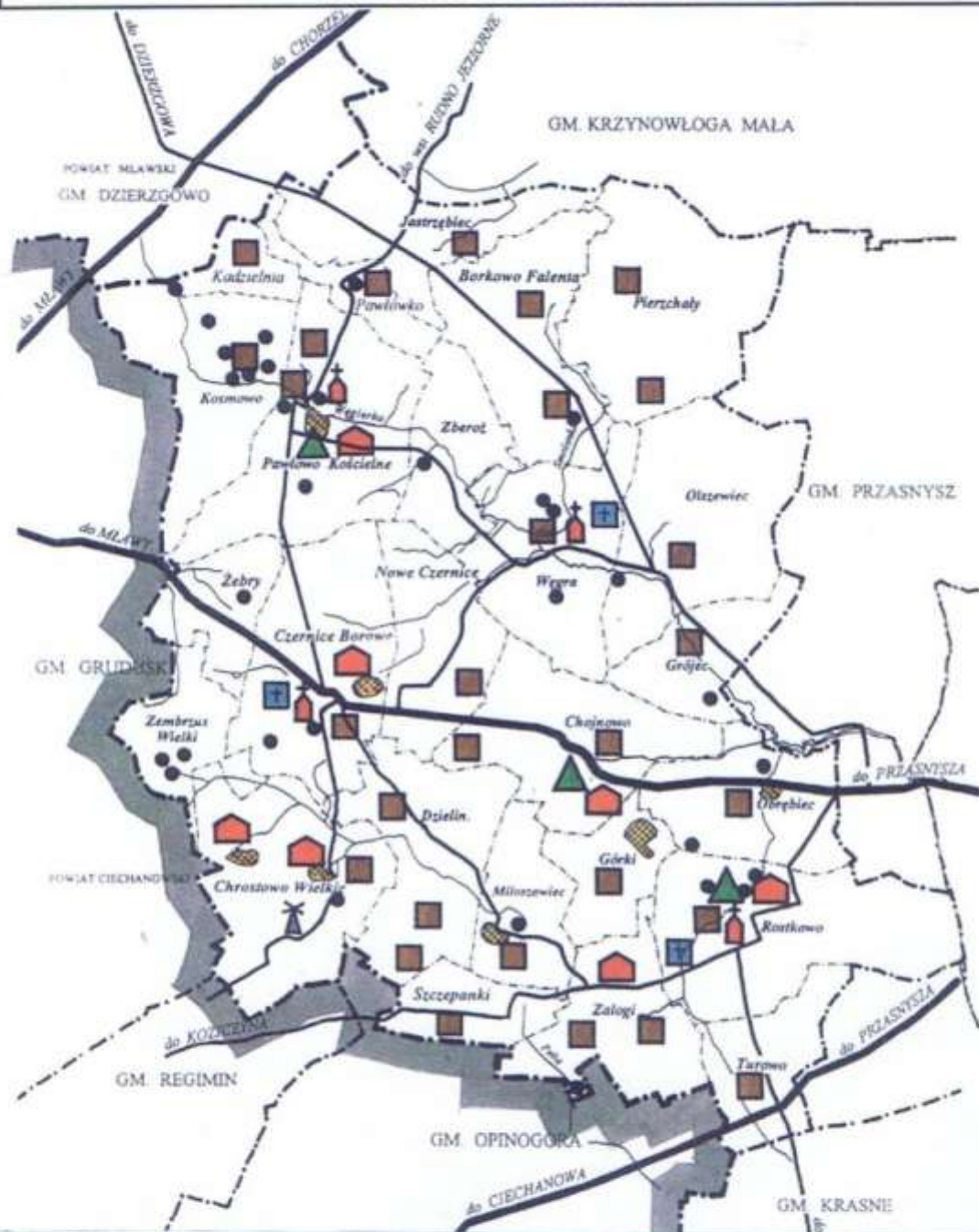
Zabytkowe cmentarze

Gmina Czernice posiada dość liczne zabytki w tej grupie. Niektóre z nich funkcjonują już tylko w przekazach ludności. Znane są do dziś cmentarze:

- Chojnowo – cmentarz z czasów I wojny światowej,
- Czernice Borowe – cmentarz przykościelny wpisany wraz z kompleksem sakralnym do rejestru zabytków oraz cmentarz parafialny z 1860 r. z grobowcem S. Chelchowskiego,
- Kosmowo – cmentarz wojenny niemiecki z I wojny światowej oraz cmentarz rosyjski z I wojny światowej,
- Obrębiec – cmentarz z I wojny światowej,
- Pawłowo Kościelne – cmentarz przykościelny z 1456 r., cmentarz parafialny – ok. 1870 r.,
- Rostkowo – cmentarz parafialny,

g m i n a CZERNICE BOROWE

ŚRODOWISKO KULTUROWE

OZNACZENIA

	P O D W O R S K I E Z A Ł O Ż E N I A
P A R K O W O - O G R O D O W E		Z A B Y T K I T E C H N I K I
	D W O R Y		C M E N T A R Z E
	B U D Y N K I M I E S Z K A L N E I
G O S P O D A R C Z E		O B S Z A R Y S T R E F O C H R O N Y
K O N E R W A T O R S K I E J
	K O Ś C I O Ł Y		S T A N K O W I S K A A R C H E O L O G I C Z N E

- Węgra – cmentarz przykościelny wpisany wraz z kościołem do rejestru zabytków.

Dotychczas nie udało się zlokalizować, z pewnością niegdyś istniejących, wiejskich cmentarzy epidemicznych. Sytuowano je zawsze w stosunkowo znacznej odległości od ówczesnych wsi, zawsze „w polu”, a najczęściej oznaczano charakterystycznymi krzyżami „cholerycznymi”. Taki właśnie krzyż (teraz stalowy, był stary drewniany) jest w północno-zachodniej części Kosmowa, przy drodze do Rzęgnowa. Cmentarze takie są potencjalnymi obszarami chronionymi (wyłączonymi spod użytkowania).

Zabytki ruchome

Do tej grupy dóbr kultury zaliczamy elementy wyposażenia wewnątrz sakralnych i świeckich, mobilne obiekty techniki (np. maszyny, narzędzia, pojazdy), krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki itp. niekubaturowe wytwory świadczące o dawnej kulturze. Jak widać zabytkiem ruchomym może być wszystko, co jest dawne (najczęściej za datę graniczną przyjmuje się obecnie 1945 r.) i dające się przenieść, a więc ilość takich obiektów może być wielka. Niestety nie ma pełnego rozpoznania tej grupy zabytków.

Zewidencjonowano najcenniejsze elementy wyposażenia kościołów parafialnych w Czernicach Borowych, Pawłowie i Węgrze (są w rejestrze zabytków) oraz w Rostkowie. Także częściowo podlegały ewidencji najważniejsze nagrobki na cmentarzach parafialnych. Niestety, brak ewidencji napisów z grobów cmentarzy wojennych.

Warto podkreślić istnienie stosunkowo licznych krzyży i figurek (kapliczek) przydrożnych o formach charakterystycznych dla Mazowsza. Charakterystyczne jest, że znaczna ich większość powstała po ok. 1920 r., co m. in. wskazuje na skalę zniszczeń I wojny światowej. Na tym tle szczególnie trzeba wyróżnić murowaną kapliczkę o charakterze barokowym (z ludową rzeźbą Św. Antoniego Padewskiego) w Pawłowie Kościelnym. Od ok. poł. XIX w. coraz częściej stosowano wyroby kowalskie lub fabryczne żeliwne osadzone w polnych kamieniach. W południowej części gminy zauważono nieco drewnianych krzyży – np. przy parku w Rostkowie ma jeszcze dziś (masowo kradziono) bardzo charakterystyczną dla regionu nadstawkę w formie kowalskiego ażurowego małego krzyża. Prostszy metalowy krzyż jest na drewnianym stojącym przy skrzyżowaniu dróg Rostkowo - Piechy i Załogi Jędrzeje – Miłeszewiec; ten wygląda na powstały jeszcze w XIX w., co jest wielką rzadkością.

Zabytki archeologiczne

Gmina Czernice Borowe jest w tej szczęśliwej sytuacji, że właściwie cały jej obszar objęty był rozpoznaniem metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Problem jednak w tym, że owe pracochłonne działania dają bardzo ograniczone wyniki – doświadczenia dowodzą, że niedoskonałość sięgać może 50%. Dobitnie sprawdziło się to w przypadku rejonu Kosmowa – wcześniej przebadany wykazał jedną, znaczną osadę. Tymczasem w trakcie szczegółowego rozpoznania (w związku z budową wodociągu) doszło kilka dalszych. Można być przekonanym, że jeszcze wiele odkryć czeka nas w przyszłości.

W uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków pomija się tu opisywanie poszczególnych znanych stanowisk archeologicznych ze względu na ich bezpieczeństwo. Wystarczyć musi oznaczenie na planszy jako obszarów chronionych. Informacje o tym, co kryje ziemia w takich miejscach nie ma zresztą żadnego znaczenia w ustaleniach planistycznych, albowiem i tak przy zamiarze inwestowania w strefach ochrony należy każdorazowo zasięgać opinii WKZ. Pełną informację o znanych stanowiskach archeologicznych posiada oddział Terenowy Służby Ochrony Zabytków w Ostrołęce – wiedza ta udostępniana jest tylko w niezbędnych celach służbowych lub naukowych. Warto może tylko wiedzieć, że najstarsze znaleziska sięgają neolitu, kultur pucharów lejkowatych i ceramiki sznurowej. Bardzo ciekawym wnioskiem z dotychczasowych badań jest lokalizacja szeregu osad średniowiecznych

i późnośredniowiecznych (a nawet nowożytnych), w miejscach gdzie obecnie są pola – dowodzi pewnej dynamiki osadniczej, „wędrowania” zabudowy wiejskiej.

Poza znanymi (oznaczone na planszy) stanowiskami archeologicznymi należy mieć na uwadze wszystkie obszary po zanikłych zespołach dworskich. Przykładowo – w Węgrze rozpoznanie metodą AZP nie zlokalizowało znacznego niegdyś ośrodka dóbr, co wręcz wygląda na absurd. Nie inaczej w Zberozu, Olszewcu, Grójcu, Kosmowie, Jastrzębcu, Turowie. Są to potencjalnie bogate stanowiska archeologiczne, aczkolwiek sięgające (dowodnie) „tylko” średniowiecza. Możliwie dokładne określenie granic takich obszarów winno być jednym z zadań ewidencji dóbr kultury; niewykluczone zresztą, że sprawę znakomicie ułatwić może skorzystanie z obecnych fotografii lotniczych wykonanych przez samoloty NATO.

Kultura niematerialna

Ta część środowiska kulturowego należy do najgorzej zbadanych dóbr kultury gminy Czernice i stąd pozostaje tylko możliwość posługiwania się analogiami z pobliskich terenów czy wynikami bardzo powierzchownych obserwacji.

Najdawniejszym i najtrwalszym elementem kultury niematerialnej jest religia (a dokładniej - obrzędowość) katolicka. Niemal całkowitemu zatarciu natomiast uległy różnice kulturowe wynikające z przynależności do różnych grup społecznych. Całkowicie wyniszczono kulturę miejscowych dworów. Warto podkreślić, że zauważalnie niekiedy odróżnia się od „średniej” społeczność wywodząca się od drobnej szlachty. Nie jest to jednak wyraźnie widoczne, albowiem niemal cała ludność jest dość shomogenizowaną kulturowo społecznością wiejską, a dokładniej - rolniczą.

Z pochodzeniem społecznym ściśle wiąże się obyczajowość zbiorowości i rodzinna – to zaś uległo daleko idącemu ujednoczeniu pod wpływem masowych środków przekazu, przekazujących wzorce zupełnie oderwane od lokalnej tradycji (bardzo często tylko zagraniczne). Bezpośredni w tym zakresie wpływ sąsiadującego Przasnysza nie wydaje się decydujący z uwagi na niezbyt wielką atrakcyjność kulturową tego miasta – niedużego, a w dodatku od 1975 r. sprowadzonego do roli prowincjonalnego ośrodka. Niechybnie w osłabieniu lokalnych tradycji miało pewny udział przybywanie w XIX i XX w. na parcelowane ziemie, ludności z bardziej odległych obszarów. Przynosiła ona własne elementy kulturowe, ale w obcym środowisku ulegały one zanikowi, a dokładniej – stapianiu się z miejscowymi, co doprowadziło do nowych jakości, z obustronną szkodą. Proces ten spletał się z silnym (w XIX i I poł. XX w.) wpływem kulturowym Przasnysza. Obecnie telewizyjne przekazy mają zdecydowanie większe znaczenie niż obserwacje z pobytów w Przasnyszu, Mławie czy Ciechanowie. Poza zachowaniami, zmianami obyczajowości czy języka wpływ ten przenosi się też w sferę materialną, co dowodzi daleko idącej akceptacji obcego świata.

Odrębną sprawą jest świadomość historyczna własnych korzeni kulturowych. Bez odpowiednich badań trudno tu coś konkretnego powiedzieć. Można spotkać ludzi mających świadomość pochodzenia z drobnej szlachty lecz praktycznie mało co z tego wynika. Pamięć historyczna jest chyba dość płytka – o olbrzymich walkach i stratach I w. światowej niemal nikt nic nie wie. Nieco lepiej jest z wiedzą o lokalnej historii lat międzywojennych, II w. św. (zwłaszcza czas wysiedlenia) i pierwszych lat powojennych – bardzo często zestawiano to z realiami późniejszymi i obecnymi. Wydaje się, że do wyjątków należy wiedza (choćby najbardziej pobieżna) o dalszej przeszłości wsi będącej miejscem zamieszkania. Tu warto wspomnieć, że od stosunkowo niedawnego czasu funkcjonuje w Przasnyszu nieliczna, ale dość aktywna grupka tworząca wydawnictwa traktujące m. in. O historii naszego terenu jako o części dawnego (i obecnego) powiatu. Ze względu na przynależność gminy do woj. ciechanowskiego w latach 1975-99 miały miejsce pewne działania ze strony ośrodka w Ciechanowie, ale trudno określić do jakiego stopnia dotarło to do świadomości lokalnego społeczeństwa. Za ostatni

chyba przejaw łączności z Ciechanowem uznać można niedawne uporządkowanie cmentarza wojennego w Chojnowie.

Z wydarzeń historycznych na szczególnie podkreślenie zasługują: okres konfederacji barskiej, powstanie styczniowe, a zwłaszcza obie wojny światowe. Nie od rzeczy jest też zaznaczanie dużego udziału drobnej szlachty w lokalnej historii. Ze zjawisk w mniejszej skali ważne jest docenianie Czernic jako gniazda znaczącego niegdyś rodu Czernickich, Pawłowa związanego z Dzierzgowskimi, ongiś jednymi z najważniejszych rodzin Rzeczypospolitej, czy Chojnowa – z racji działalności (i wiecznego spoczynku) Stanisława Chelchowskiego. Oddzielnie należy potraktować Rotkowo, które z powodu urodzenia się tu Św. Stanisława Kostki, jest jednym z ważniejszych ośrodków kulturowych w Polsce i należy sądzić, że rola ta będzie znacznie rosła. Jest to właściwie obecnie jedyny powód do wymieniania gminy Czernice w kontekście ogólnopolskim. Warto też wiedzieć, że w Turowie urodził się Edmund Płoski, jeden z czołowych teoretyków pierwszego „Proletariatu”. Osób znanych, może o mniejszym znaczeniu (lecz godnych upamiętnienia), związanych z naszym terenem było znacznie więcej i wydaje się, że pod tym względem gmina Czernice Borowe należy do najbogatszych na północnym Mazowszu.

Kolejnym ważnym elementem kultury niematerialnej jest nazewnictwo. Ma ono wielkie znaczenie dla utrzymania tożsamości kulturowej. Na dobrą sprawę istniejące nazwy miejscowości czy inne geograficzne obejmują cały okres historyczny od XI-XII w. Wyraźnie wybijają się grupa nazw mających ścisły związek z lasami, już właściwie nie istniejącymi. Bardzo charakterystyczna jest znaczna ilość nazw (częściowo zanikłych) związanych z osadnictwem drobnoszlacheckim. Także interesujące było tworzenie nazw od herbów świadczące o osiedlaniu się grup współrodowców. Jest też sporo nazw powstałych w XIX i XX w., ale na ogół nie są zbyt oryginalne; zbyt często używano słowa „kolonia”. Jedynym „brakiem” toponomastycznym jest niewystępowanie nazw mających źródłosłów pruski, czego na tym terenie można by się spodziewać (np. Orzyc, Opinogóra).

VI. STAN ISTNIEJĄCY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. SFERA SPOŁECZNA

1.1. Sieć osadnicza

Genezę sieci osadniczej należy wiązać z genezą tworzenia się układu drogowego oraz systemem gospodarowania rolniczego. Struktura jednostek osadniczych na terenie gminy jest prawie jednorodna. Mamy tu do czynienia z wioskami małymi, charakterystycznymi dla Mazowsza. Powstawały one na bazie majątków szlacheckich i drobnoszlacheckich, jak wsie Pawłowo Kościelne, Czernice Borowe, Chrostowo Wielkie, Chojnowo, Obrębiec, Rostkowo, Węgra.

Na całym areale gminy istnieje, aczkolwiek nie w takich rozmiarach jak np. w ciechanowskim, zabudowa rozproszona powstała w wyniku parcelacji majątków ziemskich i reformy rolnej. Zabudowa nie wykazuje tendencji koncentrowania się wokół jednostki centralnej. Formy osadnicze to głównie układy wieloulicowe, którym towarzyszy bezkształtna zabudowa przysiółkowa na całym obszarze gminy z nieco mniejszym jej nasileniem w części północno-wschodniej, gdzie występują gleby najgorsze w skali gminy.

Obsługę terenu w zakresie usług drugiego poziomu sprawuje wieś gminna. Pozostałe wsie to jednostki o podstawowym zakresie usług.

1.2. Ludność

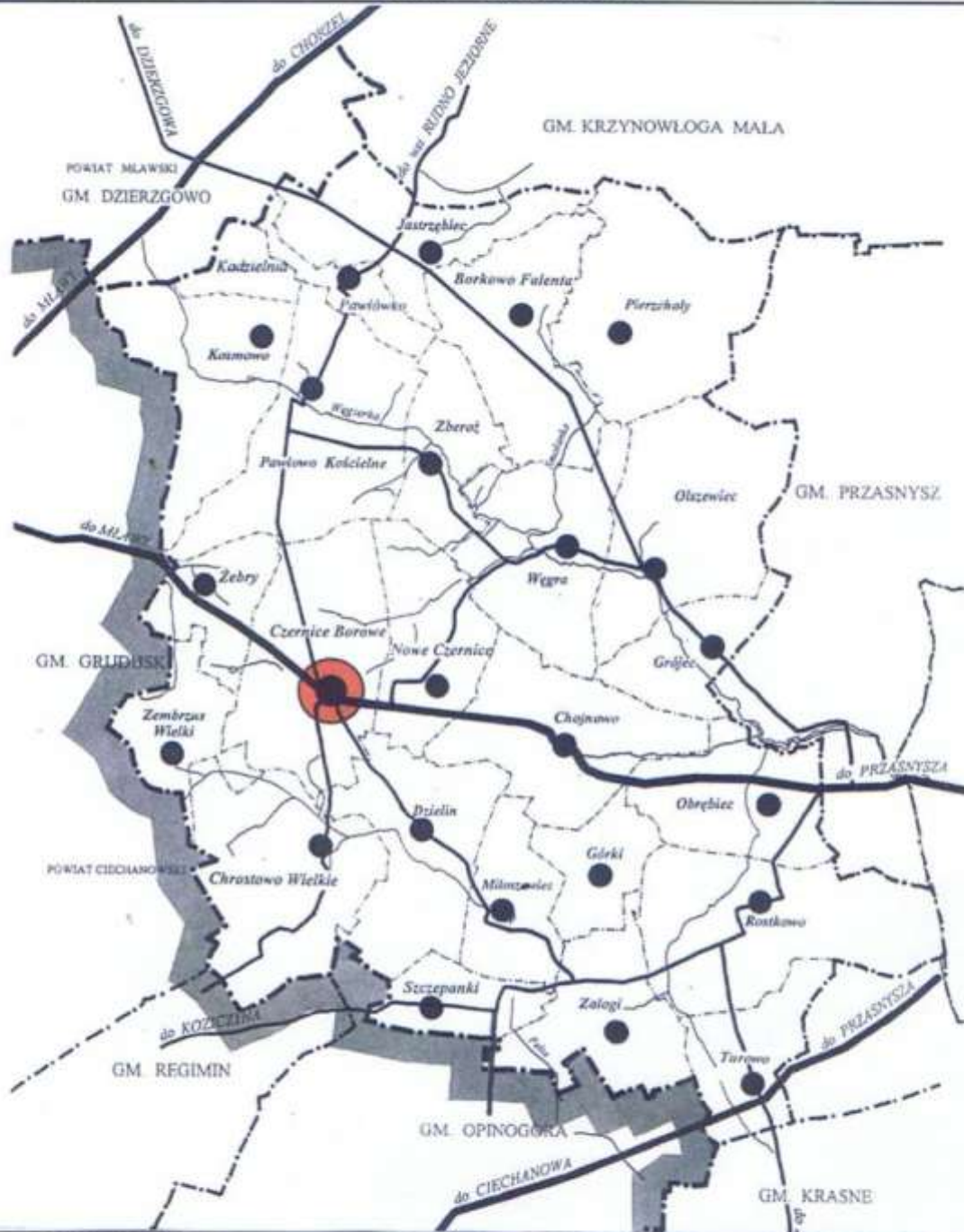
Według stanu na 22.04.1999 r. gmina Czernice Borowe zamieszkuje 4 273 osoby. Jest to 7,7% ludności powiatu przasnyskiego. Pod względem ludności gmina ta zajmuje 4 miejsce wśród 6 gmin wiejskich powiatu. Gęstość zaludnienia wynosi 35 o./km² i jest poniżej średniej dla powiatu przasnyskiego i czterokrotnie mniejsza niż średnia dla woj. mazowieckiego.

Rozmieszczenie ludności w poszczególnych sołectwach jest następujące:

Lp.	Wieś	Ilość mieszkańców		Gęstość zaludnienia w 1999 r. osób/km ²	Spadek lub wzrost liczby ludności w badanym okresie o %
		NSP 1988	UG 1999		
1	2	3	4	5	6
1.	Borkowo Falenta	238	224	37	-5,8
2.	Chojnowo	332	262	43	-21,0
3.	Chrostowo Wielkie	212	225	32	+6,1
4.	Czernice Borowe + Nowe	740	642	56	-13,2
5.	Dzielin	109	109	18,7	-

g m i n a CZERNICE BOROWE

SIEĆ OSADNICZA

OZNACZENIA

-----	GRANICA G M I N Y	○	SIEDZIBA GMINY
	GRANICE AREALÓW WSI	●	WSIE ELEMENTARNE
————	DROGI WOJEWÓDZKIE		
————	DROGI POWIATOWE		

1	2	3	4	5	6
6.	Grójec	106	105	37,5	-
7.	Górki	96	103	41,2	+7,2
8.	Jastrzębiec	175	155	35,2	-11,4
9.	Kosmowo, Nart	227	183	31,5	-19,3
10.	Miłoszewiec + Szczepaki	187	140	25,2	-25,1
11.	Obrębiec	299	284	57,8	-5,0
12.	Olszewiec	208	211	28,4	+1,4
13.	Pawłowo Kościelne	363	308	40,4	-15,1
14.	Pawłówko + Kadzielnia	122	119	41,6	-
15.	Pierzchały + Smoleń Poluby	143	105	13,0	-26,5
16.	Rostkowo	408	366	44,6	-10,3
17.	Turowo + Skierki	173	154	43,8	-11,0
18.	Węgra	264	217	36,2	-17,8
19.	Załogi	89	61	13,4	-31,4
20.	Zberoz	99	96	28,3	-3,0
21.	Zembrzus Wielki	96	103	40,3	+7,3
22.	Żebry	79	101	35,0	+27,8
	Razem	4 765	4 273	*	-10,3

Rozmieszczenie ludności w 1999 r. na terenie gminy można scharakteryzować następująco:

- dominującymi jednostkami z liczbą mieszkańców ponad 300 osób są 3 wsie: Czernice Borowe i Nowe, Obrębiec i Rostkowo (642-308),
- 6 jednostek zamieszkuje od 211 do 284 mieszkańców, 11 jednostek zamieszkuje tylko 103 do 183 mieszkańców, w pozostałych dwóch liczba mieszkańców jest poniżej 100,
- średnia liczba mieszkańców przypadająca na sołectwo wynosi 174 osoby, a więc aż w 12 liczb mieszkańców jest poniżej tej średniej,
- wśród 24 sołectw jedynie w 5 liczba mieszkańców uległa zwiększeniu, w pozostałych zaś wystąpił spadek o 3 do 31%.

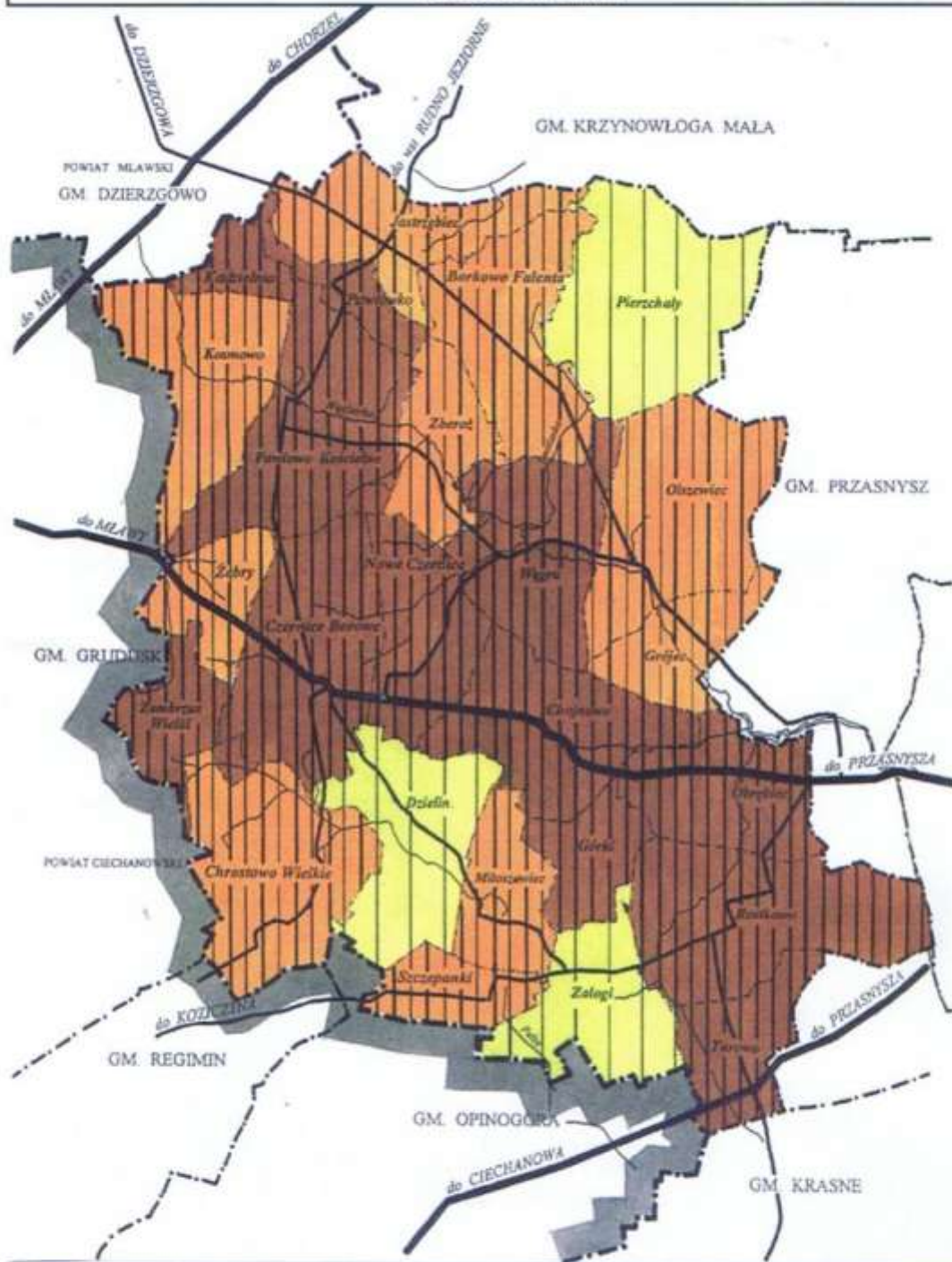
Zaludnienie gminy od roku 1988 systematycznie i równomiernie maleje:

1988	1990	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
4 765	4 450	4 444	4 420	4 384	4 344	4 327	4 276	4 276	4 273

Ilość ludności w gminie od ostatniego spisu powszechnego w 1988 r. spadła o 10,3%, czyli średnio rocznie ubywa 41 osób. Jest to zjawisko, które występuje na wszystkich prawie obszarach wiejskich ze szczególnym nasileniem w północnej i północno-wschodniej części woj. mazowieckiego. Słabe gleby, tereny o warunkach fizjograficznych niesprzyjających gospodarowaniu, coraz mniejsza opłacalność produkcji rolnej sprawiają, że zwiększa się liczba gospodarstw starzejących się, bez następców oraz przybywa gospodarstw opuszczonych.

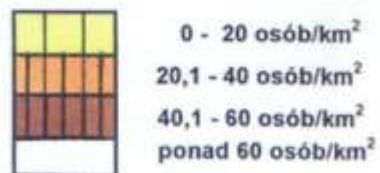
g m i n a CZERNICE BOROWE

ZALUDNIENIE

OZNACZENIA

----- GRANICE AREALÓW WSI

Zaludnienie gminy kształtuje ruch naturalny (urodzenia i zgony) oraz ruch wędrowniczy (napływ i odpływ) ludności. Ruch naturalny na 1000 mieszkańców w gm. Czernice Borowe w ostatnich latach przedstawia się następująco:

Rok	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny
	na 1000 mieszkańców		
1985	21,4	12,5	8,9
1990	17,6	13,6	4,0
1991	15,1	12,5	2,6
1992	17,5	1,56	2,0
1993	18,8	8,7	10,1
1994	14,0	12,2	1,8
1995	11,6	12,4	-0,9
1996	12,0	12,0	-
1997	11,7	9,9	1,8
1998 pow. przasnyski	13,0	10,8	2,1

Na przestrzeni ostatnich 12 lat przyrost naturalny zmalał prawie pięciokrotnie. Rok 1995 przyniósł ujemny przyrost naturalny, nieco poprawiający się w następnych latach : 1996 – 0, 1997 – 1,8. Liczba zgonów utrzymuje się z niewielkimi wahaniami prawie na jednakowym poziomie osiągając najniższy poziom w 1997 r. W stosunku do analogicznych wielkości wskaźnikowych dla powiatu przasnyskiego w 1997 r., gmina Czernice Borowe odbiega w nieznacznym stopniu. Wszystkie te zjawiska mówią o niekorzystnych przemianach demograficznych w skali gminy i nie tylko.

Ruch wędrowniczy

Rok	napływ	odpływ	saldo migracji	przyrost bezwzględny
	na 1000 mieszkańców			
1985	24,4	30,4	-6,0	2,9
1990	11,8	17,9	-6,1	-2,1
1995	9,0	13,4	-4,4	-5,3
1997	9,2	22,6	-13,4	-11,6
1998* średnio do pow. przasnyskiego	10,6	16,0	-5,4	-3,3

* brak danych w skali powiatu dla roku 1997

Z zestawienia tego wyraźnie wynika, że ludność gminy wzrastała jeszcze do 1985 r. W następnych latach gmina zaczęła się wyludniać. W roku 1997 wystąpił najwyższy ujemny przyrost bezwzględny sięgający – 11,6 na 1000 mieszkańców.

Bilans ludności w liczbach bezwzględnych:

Rok	Ludność ogółem	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ wędrowski ogółem			odpływ wędrowski ogółem			Saldo migracji
					z m .	z w.	z z.	do m .	do w.	za gr.	
1985	4 386	96	56	40	105			131			-26
					29	76	-	76	55	-	
1990	4 450	80	62	18	52			79			-27
					16	36	-	51	28	-	
1995	4 344	51	55	1	39			58			-19
					17	22	-	38	20	-	
1997	4 276	51	43	8	39			95			-56
					18	21	-	64	31	-	

z m - z miasta
do m - do miasta

z w. - ze wsi
do w. - do wsi

z z. - z zagranicy
za gr. - za granicę

Gmina Czernice Borowe jest terenem typowo odpływowym. Skala tego zjawiska jest na poziomie ponad dwukrotnie wyższym niż średnio dla powiatu przasnyskiego. Systematycznie maleje przemieszczanie się ludności – z 5,3% w 1985 r. do 3,1 w roku 1997. Widać tu względną stabilizację, aczkolwiek miejsce zamieszkania zmienia średnio 3% ludności rocznie. Na zmniejszenie tego zjawiska w ostatnich latach wpływały zapewne przemiany gospodarcze, ograniczenie podaży miejsc pracy, ograniczony rynek mieszkań w mieście z bardzo wysokimi ich cenami oraz ogólne zubożenie wsi.

Odpływ wędrowski ze 131 w 1985 r. zmalał do 58 w 1995 r., aby w 1997 znacznie wzrosnąć do 95. Oznacza to, że po okresie wyczekiwania na stabilizację sytuacji gospodarczej ludność ucieka ze wsi nie widząc zmian na lepsze.

Odpływ ludności ma wielorakie znaczenie dla obszarów wiejskich. Oznacza on ograniczenie potencjału ekonomicznego wsi, zmniejszenie popytu na towary i usługi. Jednocześnie koszty utrzymania infrastruktury i usług użyteczności publicznej obciążają mniejszą ilość mieszkańców. Ponieważ odpływają przede wszystkim ludzie młodzi, lepiej wykształceni i bardziej przedsiębiorczy, zmniejsza to dynamizm ekonomiczny społeczności lokalnej, osłabia aktywność gospodarczą wsi.

Migracja ma również strony dodatnie. Przede wszystkim łagodzi problem przeludnienia agrarnego wsi, powstają warunki dla poprawy efektywności gospodarowania.

Struktura ludności według podstawowych grup wieku na przestrzeni ostatnich 11 lat przedstawia się następująco:

Grupa wieku	1988		1997		średnio w powiecie przasnyskim
	liczba ludności	% ogółem	liczba ludności	% ogółem	
grupa przedprodukcyjna ogółem	1 251	28,4	1 217	28,4	29,4
w tym: 0 - 2	227	4,8	153	3,6	
3 - 6	321	6,7	262	6,1	
7 -14	576	12,1	605	14,1	
15 -17	227	4,8	197	4,6	
grupa produkcyjna ogółem	2 535	53,2	2 267	53,1	55,7
w tym: 18-64 mężczyźni	1 358	28,5	1 279	29,9	
18-59 kobiety	1 177	24,7	988	23,1	
grupa poprodukcyjna ogółem	829	17,4	792	18,5	14,9
w tym:					
65 lat i więcej mężczyźni	309	6,5	281	6,6	
60 lat i więcej kobiety	520	10,9	511	12,0	
Ogółem	4 765	100	4 276	100	

W analizowanym okresie nie zaszły zasadnicze zmiany w podstawowych grupach wiekowych:

- procentowy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym utrzymuje się na poziomie niezmiennym,
- wzrosła o 1% grupa ludności w wieku poprodukcyjnym i to w grupie kobiet,
- utrzymuje się nadal bardzo wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego wyrażającego się stosunkiem osób w wieku nieprodukcyjnym (przed i poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym wynoszący 88,9 przy średniej dla pow. przasnyskiego 79,4 i 69,5 w woj. mazowieckim,
- w gminie Czernice Borowe zaznacza się deformacja struktury wieku – ilość młodzieży w wieku 0 – 17 lat wynosi jedynie 28,4% (mniejsza od zakładanych 33% progowych),
- ilość kobiet na 100 mężczyzn utrzymuje się na dość wyrównanym poziomie 95–97 z małymi wahaniami w poszczególnych latach,
- liczba małżeństw odzwierciedla krzywą przyrostu naturalnego; w ostatnim dwunastoleciu najwięcej małżeństw zawartych było w 1993 r. – 40, przy najmniejszej ilości – 19 w roku 1985.

1.3. Obsługa ludności

1.3.1. Oświata i wychowanie

Po roku 1990 funkcjonowanie placówek oświaty uległo zasadniczym zmianom. Przede wszystkim finansowanie przedszkoli i szkół podstawowych przekazano samorządom terytorialnym. Jednocześnie prawo do tworzenia placówek oświatowych zyskały zarówno jednostki państwowe, gminy oraz osoby prawne i fizyczne.

Wychowanie przedszkolne

Na koniec 1997 r. istniało w gminie Czernice Borowe 5 placówek przedszkolnych. Są to jedynie oddziały zerowe przy szkołach podstawowych. Ogółem do placówek tych uczęszczało 58 dzieci. Wszystkie dzieci w wieku 6 lat są objęte tą formą wychowania.

Ilość dzieci wkraczających w okres wychowania przedszkolnego maleje i należy przyjąć, iż w funkcjonujących placówkach nie zajdzie potrzeba tworzenia nowych miejsc.

Rozwój opieki przedszkolnej ma niewielkie szanse w gminie Czernice. Istnieją tu małe zgrupowania zabudowy, a zamieszkują je głównie rolnicy. Zubożenie społeczeństwa, obniżenie aktywności zawodowej kobiet oraz niejednokrotnie zbyt wysokie opłaty za pobyt dzieci w przedszkolach powodują, iż opiekę nad dziećmi najczęściej sprawują matki pozostające w domu lub inni członkowie rodziny.

Szkolnictwo podstawowe

Oświata na poziomie podstawowym realizuje na terenie gminy w roku szkolnym 1999/2000 5 szkół podstawowych, do których uczęszczało łącznie 509 dzieci.

Siedziba szkoły	ilość oddz. (bez oddz. "O")	izby lekcyjne				ilość uczniów	ilość uczniów /izbę	zmianowość	stan techn. obiektu	sala gimnast.	ilość nauczycieli	ilość uczniów /1 nauczyciela
		Ogółem	pracownie	klaso-pracownie	inne							
S.P. Czernice Borowe	6	7	1	-	6	133	19	1	bardzo dobry	-	13	10,2
S.P. Pawłowo	4	6	-	-	6	49	8,1	1	średni	-	11	4,4
S.P. Borkowo Falenta	4	5	-	-	5	48	9,6	1	dobry	-	10	4,8
S.P. Węgra	4	6	-	-	6	48	8	1	bardzo dobry	-	8	6,0
S.P. Rostkowo	4	7	-	-	7	67	9,5	1	średni	-	7	9,5

Niewielka ilość uczniów z terenów przygranicznych uczęszcza do szkół podstawowych we wsiach: Obręb, Rzęgnowo, Gołany.

W wyniku reformy oświaty utworzono przy Szkole Podstawowej w Czernicach Borowych Gimnazjum, do którego uczęszczą dzieci z całej gminy.

Budynki które zajmują szkoły podstawowe są w dość dobrym stanie technicznym, lecz nie w pełni przygotowane do nowoczesnych form nauczania. We wszystkich brakuje sal gimnastycznych i pracowni. Szkoły w Rostkowie i Pawłowie wymagają remontów, szkoła w Czernicach Borowych z uwagi na utworzenie przy niej gimnazjum wymaga rozbudowy – zwiększenia ilości izb lekcyjnych, dobudowy świetlicy i stołówki.

Szkoły ponadpodstawowe

Na terenie gminy brak szkolnictwa ponadpodstawowego. Obsługę gminy w tym zakresie sprawują okoliczne miasta – Przasnysz, Mława, Ostrołęka, Ciechanów.

Kultura

Zmiana systemu finansowania kultury polegająca na przekazaniu tych zadań samorządom lokalnym wpłynęła na znaczny spadek liczby placówek, ilości ludności korzystających z tego typu usług.

Na terenie gminy istnieje dom kultury we wsi gminnej, w którym mieści się gminna biblioteka publiczna oraz sala widowiskowa na potrzeby imprez okolicznościowych. Gminna biblioteka publiczna posiada swoje filie we wsiach Rostkowie i Węgrze. Ilość osób przypadająca na placówkę biblioteczną w 1997 r. w gminie Czernice wynosi 1423 osoby. Jest to wskaźnik prawie o połowę niższy niż średnia dla powiatu przasnyskiego wynosząca 2639 osób.

Księgozbiór na 1000 ludności wynosi w gminie 5167 woluminów przy 4319 w powiecie przasnyskim jest nieco gorsza - wynosi. Ilość wypożyczeń na jednego czytelnika zarejestrowanych w 1997 r. wynosiła 14,2 – jest to jeden z najniższych wskaźników wśród gmin w byłym woj. ciechanowskim (najniższy 7,5 w Siemiatkowie K., najwyższy w gminie Płońsk 41).

Czytelnictwo w Czernicach, jak w większości gmin wiejskich drastycznie spada, tak jak ilość placówek bibliotecznych. Niezależnie od tego, że czytelnictwo skutecznie wypiera telewizja, bezpośrednią przyczyną tego stanu jest brak środków na utrzymanie placówek i zakup nowych książek.

Dodatkowymi ośrodkami, gdzie skupia się życie kulturalne wsi są remizy strażackie. Świetlice przy remizach są miejscem zabaw młodzieży, uroczystości rodzinnych, spotkań mieszkańców wsi. Na terenie gminy Czernice istnieją 4 świetlice: w Czernicach Borowych, Rostkowie, Węgrze, Pawłowie Kościelnym. Są to obiekty w dobrym stanie technicznym.

We wsi Rostkowo istnieje znany ośrodek kultu religijnego poświęcony Św. Stanisławowi Kostce do którego ściągają tłumnie wierni z całej Polski.

1.3.2. Obsługa zdrowia i opieka społeczna

Na terenie gminy istnieje jeden ośrodek zdrowia w Czernicach Borowych administrowany przez firmę „MEDICA” Praktyka Grupowa Lekarzy Rodzinnych, w którym pracuje pięciu lekarzy w tym jeden stomatolog. Brak jest na terenie gminy apteki. Usługi w tym zakresie realizują sąsiadujące miasta.

Stan usług zdrowia uznać należy za nader skromny. Co prawda w pobliskich miastach istnieją specjalistyczne gabinety lekarskie prywatne, jednakże w obliczu niejednokrotnie skromnych środków finansowych mieszkańców wsi ta forma lecznictwa jest traktowana jako ostateczność. Całkowite fiasko ponosi leczenie profilaktyczne, szczególnie w stomatologii. Ogółem ilość udzielanych porad jednemu mieszkańcowi spadła o ponad 5% w stosunku do roku 1996.

Wraz z obniżeniem realnych nakładów na służbę zdrowia wzrasta ilość chorób zakaźnych takich jak grypa, różyczka, zatrucia pokarmowe, biegunka wśród dzieci, świerzb. Problemem społecznym staje się znów gruźlica, choroby układu pokarmowego i zaburzenia psychiatryczne.

Potrzeby zdrowotne ludności gminy tak jak całych obszarów wiejskich rosną niewspółmiernie szybciej niż możliwości ich zaspokajania. Stan ten potęguje nierównomierne rozmieszczenie obsługi lekarskiej, brak lekarzy na terenach wiejskich z nadmiernym skupieniem w większych ośrodkach miejskich. Niestety reforma służby zdrowia, jak dotychczas nie spełnia oczekiwań.

Opieka społeczna

Rozmiary pomocy społecznej wymuszone są narastającymi procesami demograficznymi – starzeniem się ludności, wysokim bezrobociem oraz rosnącym zubożeniem wsi.

Na terenie gminy świadczeniami z tytułu pomocy społecznej objętych było:

Rok	Osoby objęte pomocą społeczną		Świadczenia w tys. zł		Świadczenia z powodu w tys. zł		
	ogółem	w tym stałymi zasilkami pieniężnymi	ogółem	w tym z budżetu gminy	bezrobocia	choroby	macierzyństwa
1993	775	14	78,6	20,4	3,0	2,5	6,0
1994	900	17	93,0	15,0	5,0	3,0	14,2
1995	811	18	97,7	7,0	8,4	2,6	15,3
1996	762	18	117,0	7,0	12,1	2,0	11,3
1997	875	9	136,7	13,2	15,9	2,9	13,4
1998	1224	9	186,5	14,5	19,1	3,3	16,0
1999	2120	15	245,7	15,0	39,2	3,9	10,1

Ilość osób otrzymujących świadczenia systematycznie wzrasta.. Wysokość świadczeń z tytułu bezrobocia w latach 1993 – 1999r wzrosła aż 12-krotnie. Na pogłębiające się zubożenie mieszkańców wsi wskazuje również fakt iż blisko 50% ludności gminy objęte było równymi formami pomocy społecznej.

Obciążenia budżetu gminy wynikające z rozmiarów pomocy społecznej gmina pokrywa w wysokości:

Rok	Udział środków własnych gminy w funduszu pomocy społecznej		% budżetu gminy ogółem
	tys. zł	%	
1993	20,4	25,9	2,3
1994	15,0	16,1	1,3
1995	7,0	7,1	0,5
1996	7,0	5,9	0,3
1997	13,2	9,6	0,4
1998	36,8	10,3	0,0
1999	26,3	7,7	0,7

Udział środków własnych w świadczeniach pomocowych w gm. Czernice jest bardzo niski i od 1995 drastycznie zmalał w stosunku do znacznego wzrostu ilości osób wymagających pomocy. Uwzględniając wskaźnik inflacji, widać że sumy przeznaczone na pomoc społeczną kurczą się, natomiast ilość osób potrzebujących pomocy nie maleje.

1.3.3. Handel, gastronomia i rzemiosło

Handel

Przeobrażenia systemowe i gospodarcze spowodowały zasadnicze zmiany w dziedzinie usług. Handel detaliczny i hurtowy dotychczas organizowany przez jednostki państwowe i spółdzielcze obecnie w całości znalazł się w rękach prywatnych.

Według stanu na koniec 1997 r. na terenie gminy funkcjonowało 18 sklepów i punktów sprzedaży. Specjalizacja branżowa tych sklepów przedstawiała się następująco:

- 13 sklepów branży ogólnospożywczej o pow. sprzedaży 546 m²
- 1 sklep branży odzieżowej o pow. sprzedaży 192 m²
- 1 sklep księgarski i art., piśmienniczych o pow. sprzedaży 23 m²
- 1 stacja paliw
- 2 sklepy branż pozostałych o pow. sprzedaży 74 m²

Obsługę tych placówek prowadziło 25 osób. Ilość sklepów detalicznych ulega ciągłym zmianom. Już na koniec 1999 r. działalność handlową detaliczną prowadziło 24 jednostki (dane UG). Uzupełnieniem tej sieci jest handel obwoźny, który na koniec 1999 r. zarejestrowało 18 firm. Jest to przeważnie sprzedaż art. do produkcji rolnej, materiałów budowlanych, opału.

Sieć sklepów na terenie gminy jest dostateczna w aspekcie ich ilości. W każdej prawie wsi jest sklep, w niektórych kilka. Sieć handlową tworzą głównie drobne sklepiki w budynkach mieszkalnych, kioski i inne lokale przystosowane do nowej funkcji, pozwalające na minimalizowanie kosztów utrzymania.

Stymulowanie rozwoju sieci handlowej wynika obecnie jedynie z potrzeb rynku lokalnego i przedsiębiorczości mieszkańców. Na terenie wsi powstają przede wszystkim sklepy tzw. powszechne, prowadzące sprzedaż głównie towarów żywnościowych i art. przemysłowych codziennego użytku. Niewielkie szanse na utrzymanie się mają sklepy specjalistyczne, dowodem czego jest ich brak. Obsługę w tym zakresie świadczą okoliczne miasta, gdzie nabywcy mają możliwości wyboru w szerokim asortymencie towarów w dość dobrze ukształtowanej już sieci.

Handel hurtowy zatracił dawne formy. Powstały placówki będące czymś pośrednim. Pod pojęciem handlu hurtowego na terenie gminy występują firmy oferujące towary objętościowe, które niegdyś sprzedawały GS-y. Są to art. do produkcji rolnej – nawozy, opał, pasze, materiały budowlane i inne.

Sprzedaż tych artykułów odbywa się głównie w formie obwoźnej łącznie z usługami transportowymi. Przedsiębiorstwo tego typu istnieje w Borkowie, Chrostowie, Czernicach Borowych, Dzielinie, Grójcu, Jastrzębcu, Obrębcu, Olszewcu, Pawłowie Kościelnym, Szczepankach, Turowie i Żebrach. Są to w większości jednoosobowe lub dwuosobowe zakłady rodzinne.

Gastronomia

Sieć gastronomiczna w gminie jest bardzo uboga. Istnieje jedynie pijalnia piwa w Czernicach Borowych. Jest to najprymitywniejszy w formie zakład gastronomiczny, zaspokajający jednakże w pewnym zakresie potrzeby mieszkańców. Brak tradycji spożywania posiłków poza domem nie stwarza perspektyw rozwoju usług gastronomicznych w gminie na obecnym etapie. Potrzeba taka pojawi się zapewne wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa.

Na niektóre uroczystości rodzinne wykorzystywane są lokale świetlic i remizy strażackie z własną obsługą gastronomiczną.

Rzemiosło i usługi

Usługi rzemieślnicze z uwagi na brak czytelnych wymogów w dokumentowaniu kwalifikacji są działalnością płynną i trudną do zdefiniowania w czasie. Usług tradycyjnych rzemiosł użytkowych jest w gminie niewiele. Zarejestrowane są podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie:

- elektromechaniki w Chojnowie
- ciesielstwa w Pawłowie Kościelnym
- stolarstwa w Rostkowie
- ślusarstwa w Olszewcu
- garbarstwa w Węgrze
- instalatorstwa w Czernicach Borowych
- mechaniki pojazdowej w Jastrzębcu i Pawłowie K.
- budownictwa w Czernicach, Pawłowie, Pierzchałach

Pojawiają się usługi związane z nowymi dziedzinami życia jak: usługi komputerowe, konsulting – marketing. Najbardziej powszechnymi usługami są usługi transportowe. Zarejestrowanych jest na terenie gminy aż 19 podmiotów oferujących przewozy własnymi środkami transportu, łącząc je w większości z handlem towarami obwoźnymi.

1.3.5. Mieszkalnictwo

W gminie Czernice Borowe podobnie jak w prawie wszystkich gminach wiejskich budownictwo mieszkaniowe realizowane było przez 3 grupy inwestorów:

- budownictwo mieszkaniowe indywidualne realizowane przez rolników w zagrodach,
- budownictwo mieszkaniowe indywidualne realizowane przez ludność nierolniczą,
- budownictwo mieszkaniowe realizowane przez PGRy- jako budownictwo zakładowe.

Rozmieszczenie tych form zabudowy jest dość czytelne. Na całym obszarze ludność zamieszkuje głównie w zabudowie zagrodowej, we wsiach skupionych oraz w licznej zabudowie kolonijnej. Budownictwo jednorodzinne nierolnicze istnieje głównie we wsi gminnej oraz we wsiach sąsiadujących z Przasnyszem: Obrębcu, Rostkowie.

Zasoby mieszkaniowe w gminie na koniec 1997 r.:

Zasoby	1985	1991	1997	średnio w powiecie	
mieszkania	1 176	1 209	1 219	*	
izby	4 270	3 940	3 984	*	
p.u. mieszkań ogółem w m ²	80 642	77301	78 202	*	
przeciętna p.u. mieszkania w m ²	68,5	63,9	64,2	63,3	
przeciętna ilość izb w mieszkaniu	3,6	3,25	3,27	*	
przeciętna p.u. mieszkania/1 osobę w m ²	18,4	17,5	18,2	17,0	
przeciętna ilość osób/izbę	1,0	1,1	1,07	*	
przeciętna ilość osób/mieszkanie	3,7	3,65	3,5	*	
oddano do użytku w budownictwie indywidualnym	mieszkań	8	4	1	*
	izb	42	26	4	*
	p.u. w m ²	721	561	61	*
oddano do użytku w budownictwie społecznym	mieszkań	12	-	-	*
	izb	42	-	-	*
	p.u. w m ²	724	-	-	*
mieszkania na 1000 ludności	273,5	274,7	290,2	265,6	

Z powyższego wynika, iż w latach 90-tych ruch budowlany prawie zanikł. Należy przypuszczać, że oddawane do użytku mieszkania w drugiej połowie lat 80-tych były rozpoczęte w okresie, kiedy zarówno warunki kredytowania, jak i zasoby finansowe ludności były lepsze. Na zastój w budownictwie składa się wiele czynników, ale przede wszystkim:

- możliwość pozyskiwania działek wyłącznie w obrocie wolnorynkowym, a więc znacznie podwyższona cena gruntu (bariera nabywania działek przez ludność nierolniczą),
- wysokie bezrobocie, czego skutkiem są ograniczone zasoby finansowe ludności wsi,
- wzrost cen materiałów budowlanych.

Z analizy okresu 1985 – 97 wynika, że ilość mieszkań wzrosła jedynie o 3,6%. Wszystkie wskaźniki dotyczące zasobów są gorsze niż w roku 1985:

- zmalała przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania
- zmalała ilość izb w mieszkaniu
- zmalała nieco powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę
- wzrosła ilość osób na izbę
- zmalała jedynie ilość osób w mieszkaniu

Stan techniczny budynków jest na poziomie średnim. Stosunkowo dużo jest mieszkań w budynkach z materiałów palnych. Stanowią one 20% substancji mieszkaniowej, z czego 41% zrealizowanych zostało do roku 1994, a 54% między 1945 a 1970 rokiem.

80% mieszkań znajduje się w budynkach z materiałów niepalnych, z czego najwięcej – 93% - powstało w latach 1945 – 1988. Szacuje się jednakże, że blisko 60% tej substancji jest znacznie zdekapitalizowana. Biorąc pod uwagę dość oszczędny wówczas i prymitywny sposób

budowy - brak dobrych materiałów ściennych, izolacyjnych, pokryciowych - budynki wymagają kapitalnych remontów, podniesienia standardów użytkowych, bądź wymiany.

Decydujący wpływ na standard mieszkań posiada wyposażenie ich w instalacje techniczne. Ostatnie lata przyniosły w tym zakresie znaczną poprawę. Niestety realizowana jest wyłącznie sieć wodociągowa przy całkowitym braku systemów kanalizacyjnych. Na koniec 1999 r. ogólna długość sieci wodociągowych na terenie gminy wynosiła 164 km z wykonanymi 910 przyłączami.

Potrzeby mieszkaniowe w gminie wynikają głównie z odnowy zużytej substancji mieszkaniowej. Dotyczy to głównie budynków drewnianych sprzed 1945 r., częściowo sprzed 1970 r. oraz budynków murowanych realizowanych pod koniec 1945 r. Nie będzie przybywać mieszkań z tytułu wzrostu ilości ludności w gminie, gdyż maleje przyrost naturalny i utrzymuje się ujemne saldo migracji z tendencją pogłębiającą się. Wystąpi natomiast potrzeba zabezpieczenia mieszkań dla ludności nierolniczej zatrudnionej w usługach i to głównie we wsi gminnej. Ta ludność to przyszli nabywcy działek budowlanych.

Budynki mieszkalne zakładowe po likwidacji PGR-ów zostały sprzedane ich użytkownikom, część zaś pozostaje w zasobach AW RSP.

2. SFERA GOSPODARCZA

2.1. Zatrudnienie

Ludność w wieku produkcyjnym w gminie w 1997 r. wynosiła 2 267 osób, tj. 53% ogółu ludności. Ekonomiczne skutki zmian w strukturze wiekowej ludności wyraża sumaryczny wskaźnik obciążenia demograficznego mierzony stosunkiem liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (przed i poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym, który kształtował się w 1997 r. w gminie na poziomie 88,9. Wskaźnik ten jest znacznie wyższy od średniej dla pow. przasnyskiego – 79,4 i średniej dla woj. mazowieckiego wynoszącej 69,5.

Typowo rolniczy charakter gminy powoduje, że głównym miejscem pracy jest tu rolnictwo, tzn. indywidualne gospodarstwa rolne (jeszcze do niedawna również państwowe gospodarstwa rolne). W gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego zamieszkuje w gminie Czernice (wg PSR 1996 r.) 3 238 osób, tj. 74,8% ogólnej liczby ludności.

Struktura wieku wśród tej ludności przedstawia się następująco:

	Ogółem	w wieku					nieprodukcyjnym na 100 o. w wieku produkcyjnym
		przedpro- dukcyjnym	produkcyjnym			poproduk- cyjnym	
			razem	mobilnym	niero- bilnym		
	3 238	1 034	1 822	1 239	583	382	77,7
w tym mężczyźni	1 712	543	1 026	684	342	143	66,9
kobiety	1 526	491	796	555	241	239	91,7

Z porównania tego wyniku, że udział kobiet w wieku nieprodukcyjnym jest o 1/3 większy niż mężczyzn.

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku powyżej 15 lat w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego indywidualnego:

- pracujących ogółem 2 062 osób, tzn. 63% ludności rolniczej, w tym 1 097 mężczyzn 965 kobiet,

- w tym w swoim gospodarstwie 1 564 i 151 poza swoim gospodarstwem,
- zawodowo bierni 333,
- średni współczynnik aktywności zawodowej 83,9 (mężczyzn 88,1, kobiet 79,1).

Pełne zatrudnienie w indywidualnych gospodarstwach rolnych posiada na terenie gminy 1 612 osób (w tym 968 mężczyzn i 644 kobiet). Najwięcej osób zatrudnionych jest w gospodarstwach średnich:

- w gospodarstwach 10 – 15 ha prawie 30%
- w gospodarstwach 15 – 20 ha – 20%
- w gospodarstwach 20 – 30 ha – 15%
- łącznie 65% ogółu zatrudnionych w gospodarstwach indywidualnych.

W gospodarce narodowej pracowało w gminie Czernice w 1997 r. 179 osób (bez indywidualnych gospodarstw rolnych), w tym:

- działalność produkcyjną prowadziło 7 osób,
- w budownictwie 17 osób,
- w handlu i naprawach 8 osób,
- w transporcie 22 osoby,
- w administracji 20 osób,
- w edukacji 63 osoby,
- w ochronie zdrowia 14 osób.

Ilość osób pracujących w gospodarce narodowej w przedmiotowej gminie jest jedną z 6 najniższych wśród gmin byłego woj. ciechanowskiego.

Nowym zjawiskiem ostatniego dziesięciolecia ujmowanym w statystyce od 1992 r. jest bezrobocie. Wpływa ono w decydującym stopniu na życie ludzi zarówno w mieście jak i na wsi.

Lata	1992	1993	1994	1995	1996	1997
bezrobotni	290	333	247	309	266	203
pracujący w gospodarce narodowej	282	224	339	202	204	179

Bezrobotnych w gminie Czernice Borowe można scharakteryzować w sposób następujący:

- 118, a więc więcej niż połowa to mężczyźni,
- 6 osób to absolwenci,
- 7 osób to zwolnieni z przyczyn zakładu pracy,
- 154 nie posiadający prawa do zasiłku,
- 176 to osoby w wieku produkcyjnym,
- 124 osoby pozostaje bez pracy ponad rok.

Ukryte bezrobocie PSR zarejestrował również wśród ludności rolniczej, było to 14 osób, w tym 9 mężczyzn i 5 kobiet.

Ilość osób bezrobotnych w gminie nieco spadła. Nie można jednakże powiedzieć, że sytuacja ulega poprawie. Na spadek ten wpływała zapewne utrata prawa do zasiłki przez niektóre osoby. Zjawiskiem nader niepokojącym jest fakt, że wśród bezrobotnych jest aż 86% osób w wieku produkcyjnym, a więc grupa najbardziej mobilna i jednocześnie 75% osób bez

prawa do zasiłku. Jedną z najbardziej niebezpiecznych cech bezrobocia jest długi okres bierności zawodowej spowodowany niemożnością podjęcia pracy. Na koniec 1997 r. w takiej sytuacji było aż 61% bezrobotnych.

2.2. Przemysł i usługi

Czernice Borowe są gminą typowo rolniczą o prawie zerowym potencjale przemysłowym. Działalność produkcyjną na koniec 1998 r. prowadziło 421 podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON, w tym w sektorze prywatnym 413.

Struktura podmiotów przedstawiała się następująco:

Podmioty w systemie REGON	Ogółem	Spółki cywilne	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Sektor publiczny	8	-	-
Sektor prywatny	413	11	393
• rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	300		299
• działalność produkcyjna	13	1	12
• budownictwo	8	-	8
• handel , naprawy pojazdów	58	4	53
• transport i łączność	20	6	14
• pośrednictwo finansowe	1	-	-
• obsługa nieruchomości i działalność związana z prowadzeniem interesów	5	-	5
• administracja	2	-	2
• edukacja	5	-	-
• ochrona zdrowia i opieka społeczna	3	-	2
• pozostała działalność	6	-	-

Największą grupę podmiotów stanowi obecnie sektor prywatny, na 421 (stan na koniec 1997 r.) aż 413, w tym 393 to osoby fizyczne. Najwięcej podmiotów prowadzi działalność w sekcji rolnictwo , łowiectwo i leśnictwo (299) oraz handel i naprawy (53).

Zapleczem przetwórczym dla rolnictwa są w gminie jedynie dwie piekarnie: w Czernicach B. i Obrębcu.

2.3. Rolnictwo i obsługa rolnictwa

W gminie dominuje obecnie w rolnictwie sektor gospodarki nieuspołecznionej. Zakłady Rolne PGR Grudusk w Chojnowie i Chrostowie uległy likwidacji, a grunty po nich przejęła Agencja Rolna Skarbu Państwa.

Struktura władania gruntami przedstawia się następująco:

Numer grupy rejestrowej	Właściciele gruntów	Powierzchnia ogółem w ha
1	Grunty Skarbu Państwa	863
	• grunty Zasobu Własności Rolniczej SP	396
	• grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego	319
	• grunty w trwałym zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych	129
	• pozostałe grunty Skarbu Państwa	19
2	Grunty Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	13
4	Grunty gmin i związków międzygminnych	145
5	Grunty gmin i związków międzygminnych przekazane w wieczyste użytkowanie	1
7	Grunty osób fizycznych	10 905
8	Grunty spółdzielni	3
9	Grunty kościołów i zwrotów wyznaniowych	28
10	Grunty osób prywatnych nie zaliczone do grup 1-10	48
	Razem	12 031

Dominującą grupę – 90,8% - stanowią grunty we władaniu osób fizycznych wchodzące w skład indywidualnych gospodarstw rolnych. Drugą co do wielkości, aczkolwiek niewielką grupę stanowią grunty Skarbu Państwa – 7,1%, w których składzie 45,8% zajmują grunty lasów państwowych i 36,9% to grunty Zasobu Własności Rolnej.

Struktura własnościowa gruntów w gminie czernice Borowe jest dość stabilna, ponieważ nie było tu znaczących powierzchni we władaniu państwowych gospodarstw rolnych. Grunty po dwóch zakładach rolnych PGR Grudusk nie znalazły stałych użytkowników, wykorzystywane są na zasadzie krótkotrwałych dzierżaw.

Struktura obszarowa

Według Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. w gminie funkcjonuje 777 gospodarstw indywidualnych (bez działek rolnych 0,5 – 1 ha) o ogólnej powierzchni użytków rolnych 10 290 ha. Ilość użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych podlega wahaniom:

Lata	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
pow. gospodarstw indywidualnych	10 782	10 753	10 745	10 751	10 876	11 092	11 411	11 328	11 432
użytki rolne	9 846	9 796	9 786	9 790	9 846	10 057	10 378	10 290	10 394
grunty orne	8 566	8 499	8 489	8 491	8 460	8 623	8 888	8 656	8 678

Ogólna powierzchnia gruntów w gospodarstwach indywidualnych uległa na przestrzeni ostatnich 12 lat niewielkim zmianom. Jedynie na skutek likwidacji państwowych i spółdzielczych gospodarstw rolnych areal gruntów w sektorze prywatnym wzrósł w latach 1994 – 1995 o 535 ha. Poza tym ilość gruntów we władaniu osób fizycznych jest dość stabilna. Niewielkim wahaniom ulega również ilość użytków rolnych i gruntów ornych. Mają one, aczkolwiek niewielką stałą tendencję spadkową.

Przekształcenia obszarowe gospodarstw indywidualnych, jakie dokonały się na przestrzeni między dwoma spisami rolnymi w 1988 r. i 1996 r. nie w pełni pokrywają się z zakładanymi niegdyś tezami, że ilość gospodarstw będzie się zmniejszała, a szczególnie gospodarstw małych.

Grupy obszarowe gospodarstw	1988 (NSP)		1996 (PSR)	
	liczba gospodarstw	% ogólnej ilości	liczba gospodarstw	% ogólnej ilości
Gospodarstwa indywidualne ogółem	779 (812)	100	777	100
0,5 - 1 ha	(33)	*	działki rolne (113)	*
1 - 2	20	2,5	43	5,5
2 - 5	70	8,9	94	12,1
5 - 7	62	7,9	74	9,5
7 - 10	117	15,0	114	14,6
10 - 15	237	30,4	205	26,3
15 i więcej	273	35,0	246	31,6

Na przestrzeni badanego okresu liczba gospodarstw (z wyłączeniem gospodarstw 0,5 – 1 ha, które w spisie 1996 r. traktowane były jako działki rolne) zmalała jedynie o 2; można więc powiedzieć, że pozostała na tym samym poziomie. Znacznie wzrosła ilość gospodarstw małych. Począwszy od gospodarstw o pow. 0,5 – 1 ha traktowanych w 1996 r. jako działki rolne, liczba ich wzrosła z 33 do 113, a więc prawie trzykrotnie. Wzrosła również ilość gospodarstw w przedziałach 1 – 7 ha z 152 do 211. Zmalała jednocześnie liczba gospodarstw dużych 7 i więcej hektarowych z 627 na 565, a więc o blisko 9%. Niemniej ilość gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej wynosi blisko 1/3 ogólnej ilości.

Powierzchnia użytków rolnych w analogicznych przedziałach obszarowych w 1996 r. (PSR) przedstawiała się następująco:

Grupy obszarowe	Ilość gospodarstw	% ogólnej ilości	Pow. użytków rolnych w ha	% ogólnej powierzchni użytków rolnych
gospodarstwa ogółem	777*	100	10 418*	100
1 - 2	43	5,5	62	0,6
2 - 5	94	12,1	337	3,2
5 - 7	74	9,5	429	4,1
7 - 10	114	14,6	967	9,3
10 - 15	205	26,5	2 542	24,4
15 - 20	129	16,6	2 211	21,2
20 - 50	115	14,8	3 192	30,6
Ponad 20 ha	3	0,4	678	6,5

* bez działek rolnych

Gospodarstwa duże, o powierzchni 15 ha i więcej UR stanowią w gminie 1/3 ogólnej ilości, skupiając w swych granicach 58,3% użytków rolnych, w tym jest prawie połowa gospodarstw 20 i więcej hektarowych.

Przeciętna powierzchnia gospodarstwa wynosi w gminie czernice Borowe (bez działek rolnych) 13,4 ha UR przy średniej dla pow. przasnyskiego 12,1 ha i jest prawie dwukrotnie większa niż średnia w woj. mazowieckim (7,2 ha).

Przemiany strukturalne w rolnictwie jeszcze mocniej niż to zakładano w latach 80-tych utrwaliły indywidualne gospodarstwa rolne jako podstawowy warsztat pracy na wsi.

Umacniają się gospodarstwa prężne gospodarczo i ekonomicznie. Podlegają scalaniu gospodarstwa bez następców i gospodarstwa słabe. Wolnorynkowy obrót ziemią pozwoli na wykreowanie jednostek, które wchodzić będą w lukę po zlikwidowanych gospodarstwach rolnych państwowych, stosując formy zarządzania i sposób gospodarowania pozwalający dorównać wymaganiom stawianym przy integracji z rolnictwem europejskim.

Charakterystyka produkcji rolnej

Wśród indywidualnych gospodarstw rolnych wyraźnie brak specjalizacji. Ponad połowa gospodarstw preferuje mieszany kierunek produkcji, co przy nieustabilizowanym rynku zbytu daje większy margines bezpieczeństwa ekonomicznego. Zapewne duży wpływ na taki model gospodarowania ma również tradycja.

Kierunek produkcji	Ilość gospodarstw	% ogólnej liczby gospodarstw
roślinny	249	32,0
zwierzęcy	130	16,7
mieszany	391	50,3

W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne. Stąd ten duży udział gospodarstw o roślinnym kierunku produkcji.

Wykorzystanie gruntów ornych w gospodarstwach indywidualnych na koniec 1996 r. przedstawiało się następująco:

Użytki rolne w ha	Grunty orne			
	ogółem	% UR	w tym pod zasiewami w ha	% gruntów ornych
10 450*	8 832	84,5	8 709	98,6

*z działkami rolnymi

Udział gruntów ornych w gospodarstwach indywidualnych w ogólnej powierzchni użytków rolnych jest bardzo wysoki – wynosi 84,5%, z czego 98,6 jest pod zasiewami.

Produkcja roślinna

Struktura zasiewów w gospodarstwach indywidualnych na przestrzeni ostatnich lat kształtowała się następująco:

Wyszczególnienie	1985		1988		1991		1996		średnio w pow. przasnyskim	średnio w woj. mazowieckim
	Pow. w ha	%	Pow. w ha	%	Pow. w ha	%	Pow. w ha	%		
zboża podstawowe	3 624	42,3	3 942	46,1	5 050	59,0	6 410	73,5	*	*
w tym:										
pszenica	1 685	19,6	1 809	21,2	1 850	21,6	2 335	26,8	14,9	10,3
żyto	772	9,0	437	5,1	400	4,7	529	6,0	27,6	30,4
ziemniaki	470	5,5	334	3,9	250	2,9	223	2,5	6,5	15,2
przemysłowe	1 053	12,3	1 034	12,1	1 015	11,8	1 033	11,8	*	*
w tym:										
buraki cukr.	939	10,9	797	9,3	795	9,2	1 007	11,5	5,2	2,2
O g ó ł e m	8 558	*	8 533	*	8 555	*	8 710	*	*	*

Z analizy powyższej wynika, że powierzchnia gruntów przeznaczonych pod zasiewami utrzymuje się na prawie jednakowym poziomie. Wzrost powierzchni w 1996 r. spowodowała likwidacja państwowych gospodarstw rolnych i przejście części gruntów do sektora prywatnego. Niezależnie od tego wzrostu występują zmiany w strukturze zasiewów. Wzrasta zdecydowanie ilość gruntów pod uprawami zbożowymi na niekorzyść uprawy ziemniaka i roślin przemysłowych. Utrzymuje się jeszcze na prawie jednakowym poziomie, z niewielką tendencją wzrostową, uprawa buraka cukrowego. Uprawa ziemniaków zmalała w stosunku do roku 1985 o połowę. Widać wyraźnie, że wzrastają te rodzaje upraw, przy których pracochłonność jest mniejsza poprzez zastosowanie mechanizacji.

Porównanie omawianej gminy do powiatu przasnyskiego i woj. mazowieckiego potwierdza, że jest to gmina o dużych możliwościach produkcyjnych:

- uprawa pszenicy jest na poziomie dwukrotnie wyższym niż średnio w powiecie przasnyskim i woj. mazowieckim, wzrosła w stosunku do 1985 r. o ok. 10%,
- żyto uprawiane jest zaledwie w 2,5%, co stanowi zaledwie 1/4 średniej dla powiatu i 1/5 średniej dla województwa mazowieckiego,
- uprawa buraka cukrowego jest natomiast dwukrotnie wyższa niż średnio w pow. przasnyskim i pięciokrotnie wyższa niż w woj. mazowieckim,
- w omawianej gminie wykorzystanie gruntów odpowiada ich wartości bonitacyjnej.

Wydajność z ha podstawowych ziemiopłodów w analogicznym okresie ulegała również wahaniom:

Wyszczególnienie	1985 r.	1991 r.	1992 r.	1996 r.
	w dt(q)/1 ha			
zboża ogółem	31,2	33,7	31,9	31,1
w tym				
• pszenica	31,2	35,4	32,0	34,2
• żyto	26,0	20,0	18,0	22,0
• jęczmień	37,0	33,9	32,0	29,9
ziemniaki	150,0	180	150	200

Nie są to jednakże stałe tendencje, po niewielkich spadkach plonów poszczególnych upraw wracają one lub przewyższają poziom z 1985 r. Jedyne wydajność uprawy jęczmienia spadła o blisko 8 q/1 ha w stosunku do roku 1985.

Rok 1992 to rok regresu w produkcji rolnej prawie wszystkich upraw na terenie gminy Czernice Borowe i większości gmin wiejskich spowodowany dużym skokiem cen nawozów, środków ochrony roślin oraz usług agrotechnicznych. Wyniki tego roku cofnęły rolnictwo do roku 1980. Od roku 1993 wydajność z hektara powoli zaczęła wzrastać. Należy jednakże spodziewać się, że niestabilizowany rynek zbytu produktów rolnych będzie powodował znaczne wahania w ilości uprawianych ziemiopłodów.

Produkcja zwierzęca

Ostatnie lata cechuje brak stabilizacji również w produkcji zwierzęcej. Ilość produkowanych zwierząt ulega wahaniom związanym ze zmianami w produkcji roślinnej, a przede wszystkim po roku 1990 z brakiem rynków zbytu i spadającymi cenami skupu.

	1985 r.	1991 r.	1996 r.	średnio dla powiatu	średnio do województwa
pogłowie zwierząt					
Bydło	6 297	5 759	5 432	*	*
w tym: krowy	3 612	3 672	2 934	*	*
Trzoda chlewna	5 470	9 205	9 068	*	*
w tym: lochy	759	810	938	*	*
obsada zwierząt na 100 ha/UR					
Bydło	64,2	59,3	52,2	58	43
w tym: krowy	36,8	37,8	28,2	*	*
Trzoda chlewna	55,8	94,8	87,1	74	83
w tym: lochy	7,7	8,3	9,0	*	*

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. wykazały na terenie gminy drastyczne spadki hodowli bydła. Stado podstawowe krów spadło w stosunku do roku 1985 prawie 14%. Obsada bydła na 100 ha UR spadła również poniżej średniej dla powiatu przasnyskiego, utrzymując się na poziomie wyższym niż średnia dla woj. mazowieckiego.

Ten stan rzeczy to wynik trudności w dostosowaniu się do zwiększonych wymogów jakościowych surowca mlecznego, konieczność poniesienia dodatkowych nakładów na przechowanie mleka, unowocześnienia obór.

Znaczny wzrost notuje się natomiast w produkcji trzody chlewnej, od 1985 r. ilość hodowanych sztuk wzrosła o 65%, w tym loch o 23%. Wzrosła również obsada trzody chlewnej na 100 ha UR przekraczając średnią dla pow. przasnyskiego i woj. mazowieckiego.

Obsługa rolnictwa

Zmiany strukturalne w gospodarce rolnej spowodowały zanik usług świadczonych przez sektor państwowy i spółdzielczy. Likwidacja SKR i ZUM przeniosła ciężar obsługi w zakresie mechanicznych prac polowych na sektor prywatny.

Na jedno gospodarstwo rolne przypada w gminie 1,1 ciągnika. Najwięcej ciągników znajduje się w gospodarstwach o pow. 10 ha i więcej. Tutaj na jedno gospodarstwo przypada 1,52 ciągnika. W grupie gospodarstw do 10 ha na jedno gospodarstwo przypada 0,60 ciągnika. Powierzchnia użytków rolnych na jeden ciągnik wynosi 11,7 ha przy średniej dla byłego woj. ciechanowskiego 14,3 ha.

Wyposażenie gospodarstw rolnych w inne maszyny i urządzenia rolnicze:

	Liczba maszyn i urządzeń w gosp. rolnych wg PSR 1996 r.
Ciągniki	888
Kombajny zbożowe	83 w tym 30 starszych niż 10 lat
Kombajny buraczane	38
Kopaczki do ziemniaków	101
Opryskiwacze polowe ciągnikowe	319
Roztrząsacze obornika	296
Rozsiewacze nawozów	430
Agregaty uprawowe	60
Dojarki rurociągowe	7
Schładzarki do mleka biornikowe	31

Gospodarstwa rolne w gminie Czernice są bardzo dobrze usprzętowane. Na 46 gmin byłego woj. ciechanowskiego gmina Czernice Borowe jest jedną z 5 gmin o największej liczbie kombajnów zbożowych, poza gminą Opinogóra ma największą liczbę kombajnów buraczanych (38 w stosunku do 64). Pod względem wyposażenia we wszystkie inne maszyny i urządzenia znajduje się w pierwszej dziesiątce gmin byłego woj. ciechanowskiego.

Poza maszynami do prac polowych 57% gospodarstw posiada samochody osobowe, ich wartość techniczna jest słaba, ponieważ 36% to samochody ponad 10 letnie. W 4% gospodarstw znajdują się samochody ciężarowo-osobowe i ciężarowe do 2 t, z czego 20 na 35 jest ponad 10 letnich. 9% gospodarstw posiada samochody ciężarowe powyżej 2 t. I tu również 1/3 tego parku maszynowego jest ponad 10 letnia. Tak więc pojazdy eksploatowane są do „śmierci technicznej”, co świadczy niezbyt dobrze o bezpieczeństwie na drogach.

Usługi w zakresie naprawy sprzętu i maszyn rolniczych wykonują głównie warsztaty prywatne. W niewielkim zakresie uzupełnia je jeszcze Zakład Naprawczy Maszyn Rolniczych w Ciechanowie będący w stanie upadłości.

Obsługa zootechniczna prowadzona dotychczas przez Państwowe Lecznictwo Weterynaryjne przeszła do sektora prywatnego. Na terenie gminy istnieje prywatna przychodnia weterynaryjna w Czernicach Borowych.

Zaopatrzenie i skup

Baza GS „Sch” do niedawna zaopatrująca rolników we wszystkie artykuły do produkcji rolnej i częściowo skupująca płody rolne przestała istnieć. Wszystkie produkty potrzebne rolnikowi znajduje się w obrocie prywatnym.

Skup płodów rolnych prowadzony jest przez sektor prywatny oraz bezpośrednio przez zakłady przetwórcze, podlegając więc w związku z tym dużym wahanom podyktowanym przez prawa gospodarki wolnorynkowej. Znaczącej destabilizacji uległ zbyty ziemniaków i zbóż. Ograniczenie dostępu do rynku zbytu na terenie byłego ZSRR bardzo pogorszyło sytuację ekonomiczną wielu gospodarstw, tym bardziej, iż ceny obniża import taniej żywności z państw Wspólnego Rynku. Trudności te są w stanie pokonać gospodarstwa wytwarzające produkt lepszej jakości, wyposażone w urządzenia do jego przechowywania, aczkolwiek spadek cen skupu i w takich wypadkach doprowadza do zachwiania ich równowagi ekonomicznej.

Dochodowość gospodarstw

Działalność gospodarczą w 1996 r. głównie lub wyłącznie na rynek prowadziło na terenie gminy Czernice Borowe 696 gospodarstw, tzn. 89,5% ogólnej ilości. Bardzo mały jest odsetek gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na własne potrzeby – jeden z najniższych w byłym woj. ciechanowskim.

Wartość produkcji towarowej w gospodarstwach wg PSR z 1996 r.

Liczba gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą głównie na rynek	% ogółem gospodarstw indywidualnych	Wartość produkcji					
		2 501 - 4 999		5 000 - 14 000		15 000 i więcej	
		ilość gosp.	%	ilość gosp.	%	ilość gosp.	%
666	85,7	51	7,6	230	34,5	385	57,8

	na 1 pełnozatrudnionego	na 1 ha użytków rolnych	na 1 gospodarstwo
Dochód z działalności rolniczej w zł. w gosp. indywidualnym	9 814	1 544	21 022

Kondycja finansowa gospodarstw jest dobra. Blisko 60% gospodarstw produkujących głównie na rynek osiągnęło najwyższą dochodowość. Średni dochód na jedno gospodarstwo w wysokości ponad 20 000 osiągnęło tylko 11 gmin w byłym woj. ciechanowskim.

Szacuje się, że realne dochody rolników w 1998 r. spadły o 20-25%. Na tak wysoki spadek dochodowości niezaprzeczalnie duży wpływ miał głęboki spadek cen zbóż, co stawia pod znakiem zapytania opłacalność nawożenia mineralnego przy stale rosnących cenach nawozów pochodzenia przemysłowego. Dla wielu rolników z grupy gospodarstw wysokonakładowych, zbywających na rynek całość swojej produkcji, problemem staje się sfinansowanie rozpoczęcia cyklu produkcyjnego. Wobec skąpych własnych środków obrotowych, a to z reguły występuje w gospodarstwach dzierżawców gruntów popegeerowskich, jedynym źródłem finansowym, kiedy opóźnia się zapłata za produkty, jest zaciągnięcie kredytu bankowego. Oznacza to, że koszty zakupu na kredyt kwalifikowanych nasion, paliwa, poniesione jesienią, trzeba zwiększyć o 15-20% z tytułu odsetek.

Ostry brak dochodów własnych zmusza rolników do ograniczania zakupów zarówno na potrzeby produkcji, jak i gospodarstwa domowego. Są to symptomy regresu dochodowego i technologicznego. Rolnictwo ze swojej natury nie jest interesującym obiektem dla kapitału zagranicznego ze względu na wolny obrót zainwestowanych środków. Poza niektórymi działaniami, jak np. drobiarstwo, przeważa cykl prawie nie spotykany w przemyśle lub handlu. Kiedy więc spada efektywność rolnictwa pod wpływem ostrego pogorszenia relacji cen nakładów do produkcji, nie można liczyć na angażowanie środków.

2.4. Turystyka i wypoczynek

Niewiele atrakcji oferuje gmina dla ruchu turystycznego. Brak tu typowo turystycznych walorów środowiska. Lesistość obszaru jest stosunkowo niska, niewiele obiektów zabytkowych. Jediną atrakcją na skalę ponadlokalną jest ośrodek kultu religijnego w Rostkowie związany z sanktuarium Św. Stanisława Kostki.

Pewne wartości poznawcze posiadają obiekty pochodzenia naturalnego, osobliwości flory i fauny. Wszystko to jednakże nie stanowi bazy, która pozwalałaby na rozwinięcie tej dziedziny działalności gospodarczej w gminie. Pewną szansą dla gospodarstw mogłaby stać się agroturystyka. Naturalne nie zdegradowane środowisko, ciekawy układ rzeźby terenu, powinien być zachętą dla form wypoczynku w powiązaniu z rolnictwem. Rozległe tereny dla wycieczek konnych, rowerowych i pieszych są szansą na rozwinięcie agroturystyki i podnoszenia dochodowości gospodarstw.

Nie należy spodziewać się w gminie Czernice rozwoju budownictwa typowo letniskowego, należy jednakże propagować zamianę opuszczonych siedlisk rolniczych na letnie domy mieszkalne dla ludności miejskiej.

3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

3.1 Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy Czernice Borowe istnieją cztery wodociągi wiejskie.

Są to:

- wodociąg wiejski Czernice Borowych,
- wodociąg wiejski Pawłowo Kościelnym,
- wodociąg wiejski Rostkowo,
- wodociąg wiejski Borkowo Falenta.

Wodociąg Czernice Borowe obejmuje wsie: Czernice Borowe, Nowe Czernice, Zembrzus Wielki, Żebry, Chrostowo, Dzielin, Chojnowo, Zberoz. Z tegoż wodociągu przewiduje się zaopatrzenie również wsi Załogi, Miłoszewiec, Górki. Długość sieci wodociągowej wynosi 44,13 km przy 317 przyłączach.

Wodociąg Pawłowo Kościelne obejmuje: Pawłowo, Kosmowo, Pawłówko i Zberoz. Długość sieci wynosi 47,6 km, przy 260 przyłączach.

Wodociąg Rostkowo obejmuje wsie: Rostkowo, Turowo i Obrębiec.
Długość sieci wynosi 18,5 km przy 137 przyłączach.

Wodociąg Borkowo obejmuje wsie: Borkowo-Falenta, Borkowo Boksy.
Długość sieci wynosi 2,9 km przy 56 przyłączach.

Wyżej wymienione dane o długości sieci i ilości przyłączy określają ilość przejętą w eksploatację przez WZUW w Mławie wg stanu na dzień 5 listopada 1999 r.

Wg informacji Urzędu Gminy w Czernicach Borowych ogólna długość sieci wodociągowej na terenie gminy wynosi 164 km przy 910 przyłączach.

Wg informacji WZUW w Mławie wielkość poboru wody w 1998 roku przez wodociągi wynosiła:

	m ³ /rok	śr. m ³ /m-c	śr./dobę (m ³)
Czernice Borowe	63 140	5 262,0	173,0
Pawłowo Kościelne	20 776	1 731,3	56,9
Rostkowo	26 440	2 203,3	72,4
Borkowo	5 480	456,7	15,0

Pomimo zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych korzystanie z podziemnych ujęć wody wymaga pozwolenia wodnoprawnego. Na terenie gminy udzielone zostały następujące **pozwolenia wodnoprawne** :

- Decyzją OSL.I.6210/109-1/94/95 z 17.01.1995 r. udzielono Wojewódzkiemu Zakładowi Usług Wodnych w Mławie pozwolenia wodnoprawnego na: pobór wody podziemnej dla potrzeb wodociągu w miejscowości Czernice Borowe ze studni głębinowych nr 1 o głębokości 82,0 m i nr 2 o głębokości 77,0 m o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w wielkości 43,0 m³/h przy s = 7,0 m w następujących ilościach:

$$Q_{sr.d.} = 345,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{max-h.} = 20,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{max-d.} = 200,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

i odprowadzanie wód popłucznych ze stacji wodociągowej w ilości 3,0 m³ z jednego płukania o parametrach określonych w rozporządzeniu Ministra OŚ,ZNiL. Decyzją ustanowiono również strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej zewnętrznej ujęcia z określeniem zasad gospodarowania w obrębie stref.

Termin ważności decyzji 10 lat.

- Decyzją OSL.I.6210.47-1/96 z 24.06.1996 r. udzielono Zarządowi Gminy Czernice Borowe pozwolenia wodnoprawnego dla Wojewódzkiego Zakładu Usług Wodnych w Mławie pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej dla potrzeb wodociągu w m. Pawłowo Kościelne ze studni nr 1 (podstawowej) o głębokości 69,0 m i studni nr 2 (awaryjnej) o głębokości 72,0 m o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych 60,0 m³/h przy s = 3,0 m w następujących ilościach:

$$Q_{sr.d.} = 100,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{max.d.} = 130,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

- odprowadzanie wód popłucznych do rowu melioracyjnego w ilości $5,0 \text{ m}^3$ o parametrach określonych w rozporządzeniu Ministra OŚ, ZNiL (Dz. U. Nr 116, poz. 503 z 1991 r).
Decyzją ustanowiono również strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej zewnętrznej ujęcia (o promieniu 100 m od obu studni) z określeniem zasad gospodarowania w obrębie stref.

Termin ważności decyzji 10 lat

- Decyzją OS.7210/110/83 z 22.10.1983 r. udzielono pozwolenia wodnoprawnego dla Wojewódzkiego Zakładu Usług Wodnych w Mławie na :

- pobór wody podziemnej z ujęcia wodociągowego w m. Rostkowo składającego się ze studni nr 1 o głębokości 45,0 m i ze studni nr 2 o głębokości 64,5 m o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych $50,0 \text{ m}^3/\text{h}$ w ilości:

$$Q_{\text{max.d.}} = 150,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Termin ważności decyzji określono na 20 lat.

- Decyzją OSL.I.6210.70-1/96 z 7.08.1996 r. udzielono Zarządowi Gminy Czernice Borowe pozwolenia wodnoprawnego na:

- pobór wód podziemnych dla potrzeb wodociągu w m. Borkowo Falenty ze studni głębinowej nr 1 o głębokości 53,0 m i zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych dla ujęcia w wielkości $16,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 2,1 \text{ m}$ w następujących ilościach:

$$Q_{\text{sr.d.}} = 30,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.d.}} = 40,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

- odprowadzanie wód popłucznych w ilości $5,0 \text{ m}^3/\text{d}$ o parametrach określonych w zał. nr 2 do rozporządzenia Ministra OŚ, ZNiL w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi.

Decyzją ustanowiono również strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej zewnętrznej ujęcia z określeniem zasad gospodarowania w obrębie stref.

Ustalono termin ważności decyzji na 10 lat.

Poza pozwoleniami wodnoprawnymi na pobór wody dla potrzeb wodociągów wiejskich na terenie gminy były udzielane pozwolenia wodnoprawne, które utraciły ważność:

- Decyzją OS. GW.7211/213/88 z 13.11.1988 r. udzielono Jednostce Wojskowej w Turowie pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni o głębokości 106,0 m i wydajności $12,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 30,0 \text{ m}$ w ilości:

$$Q_{\text{sr.d.}} = 28,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.d.}} = 35,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Termin ważności decyzji 10 lat.

- Decyzją OS.GW.7211/215/88 z 26.11.1988 r. udzielono Spółdzielni Kółek Rolniczych w Czernicach Borowych pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni o głębokości 52,5 m i wydajności eksploatacyjnej 4,4 m³/h przy s = 10,0 m w ilości:

$$Q_{\max.h.} = 1,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{tr.d.}} = 7,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max.d.} = 9,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Termin ważności decyzji 10 lat.

Obecnie SKR jest w bardzo złej kondycji, dalsze jej istnienie stoi pod znakiem zapytania. Ujęcie wody to wymaga likwidacji, co dotyczy likwidacji studni głębinowej.

Obiekty SKR zostały włączone do wiejskiej sieci wodociągowej.

- Decyzją OS.7211/20/86 z 4.02.1986 r. udzielono Zakładowi Rolnemu w Chojnowie, Gospodarstwu Rolnemu - Górki pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni o głębokości 63,0 m i wydajności eksploatacyjnej 36,0 m³/h w ilości:

$$Q_{\max.h.} = 1,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 6,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Termin ważności pozwolenia określono na 10 lat.

Gospodarstwo ma być włączone do wodociągu wiejskiego jeszcze w bieżącym roku. Ujęcie wody po podłączeniu obiektów do wodociągu należy zlikwidować.

W gospodarstwie nie prowadzi się produkcji hodowlanej.

- Decyzją OS.7211/21/86 z 4.02.1986 r. udzielono Zakładowi Rolnemu w Kuskowie, Gospodarstwu Rolnemu w Brońkach pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni o głębokości 63,0 m i wydajności eksploatacyjnej 28,0 m³/h w ilości:

$$Q_{\max.h.} = 0,5 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 5,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Pozwolenie było udzielone na 10 lat.

W gospodarstwie nie prowadzi się produkcji hodowlanej. Obiekty stoją puste. Część mieszkalna gospodarstwa została włączona do wodociągu wiejskiego w 1996 roku.

Ujęcie wody jest nieeksploatowane i wymaga likwidacji.

- Decyzją OS.7211/22/86 z 4.02.1986 r. udzielono Zakładowi Rolnemu w Chojnowie pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni głębinowej nr 2 (podstawowej) o głębokości 54,0 m i wydajności eksploatacyjnej 36,0 m³/h oraz ze studni nr 1 (awaryjnej) o głębokości 58,0 m i wydajności eksploatacyjnej 10,0 m³/h w ilości :

$$Q_{\max.h.} = 5,8 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 46,6 \text{ m}^3/\text{d}$$

Pozwolenie było udzielone na 10 lat.

Osiedle mieszkaniowe w Chojnowie zostało włączone do wodociągu wiejskiego Czernice Borowe.

Obiekty w gospodarstwie stoją puste i niszczeją. Ujęcie wody od kilku lat jest nieeksploatowane i w bardzo złym stanie technicznym. Studnie należy zlikwidować.

gmina CZERNICE BOROWE

ZAOPATRZENIE W WODĘ

OZNACZENIA

- STUDNIE GŁĘBINOWE ZE STACJAMI UZDATNIANIA WÓD SŁUŻĄCE ZBIOROWEMU ZAOPATRZENIU W WODĘ
- STUDNIE GŁĘBINOWE DO ADAPTACJI

- STUDNIE GŁĘBINOWE DO LIKWIDACJI
- WSIE ZWODOCIAĞOWANE

- Decyzją OS.7211/76/82 z 30.11.1982 r. udzielono Zakładowi Rolnemu w Kuskowie na okres 10 lat pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej ze studni wierconej nr 1 o głębokości 99,05 m i wydajności eksploatacyjnej 12,5 m³/h oraz ze studni nr 2 o głębokości 108,5 m i wydajności eksploatacyjnej 32,0 m³/h w ilości:

$$Q_{\max.d.} = 100,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

Do miejscowości Kuskowo wykonywany jest wodociąg z Czernic Borowych. Przewiduje się włączenie osiedla i gospodarstwa do sieci wodociągowej.

Obecnie w Gospodarstwie eksploatowana jest studnia nr 1 (studnia nr 2 nie jest eksploatowana od wielu lat). W gospodarstwie nie prowadzi się hodowli, jedynie prowadzone są uprawy polowe.

Studnia nr 2 wymaga likwidacji, natomiast studnia nr 1 może pozostać w eksploatacji lub jako awaryjne źródło wody. Użytkownik winien uzyskać pozwolenie wodnoprawne na eksploatację ujęcia.

3.2 Odprowadzenie ścieków sanitarnych i deszczowych

Z bytowaniem ludzi związane są znaczne ilości ścieków socjalno-bytowych, których ilość można szacować na od około 50 do 150 l/mieszkańca/dobę (w zależności od wyposażenia mieszkań).

Wskaźnik zużycia wody w miejscowościach zwodociągowanych na terenie gminy kształtował się w 1998 r od około 55 l/mieszkańca/dobę (dla ujęcia w Pawłowie Kościelnym) do 136 l/mieszkańca/dobę (w Czernicach Borowych), co oznacza, że przy 3.080 osobach korzystających z sieci ilość wytworzonych ścieków wyniesie około 317 m³/dobę.

Do końca b.r. zostaną zwodociągowane praktycznie wszystkie wsie i wg informacji uzyskanej w Urzędzie Gminy tylko około 10 gospodarstw nie będzie posiadało przyłączy do wiejskich sieci wodociągowych. Zużycie wody w zwodociągowanych miejscowościach będzie stopniowo wzrastało.

Należy przyjąć, że obecnie powstaje na terenie gminy od 383 do 479 m³/d ścieków. W perspektywie kilku lat ilość powstających w gminie ścieków może wzrosnąć do około 635 m³/dobę, co wyniesie 231.775 m³/rok.

W gminie nie ma ani jednej oczyszczalni ścieków ogólno-komunalnych. Istniejące zakłady również nie posiadają własnych oczyszczalni ścieków. Jedynie na terenie JW w Turowie istnieje mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków (osadnik wstępny, przepompownia, osadnik Imhoffa, złoże zraszane, osadnik wtórny) oraz na terenie niektórych obiektów występują pojedyncze mechaniczne urządzenia do podczyszczania wód opadowych lub wód ze stacji uzdatniania wody (osadniki, separatory).

Wszystkie ścieki socjalno-bytowe z zabudowy indywidualnej mieszkaniowej i technologiczne z niewielkich zakładów gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych.

W przypadku gromadzenia ścieków w zbiornikach bezodpływowych bardzo często trafiają one na pola w pobliżu domostw, lub też wylewane są do rowów stwarzając zagrożenie dla gruntu, wód powierzchniowych i podziemnych. Spotyka się również w zwodociągowanych miejscowościach sytuacje wręcz niedopuszczalne, kiedy nieużywane studnie kopane zamieniane są na zbiorniki ścieków bądź innych nieczystości.

Gmina nie posiada rozwiązane problemu gospodarki ściekowej. Wywóz ścieków z nieruchomości na terenie gminy prowadzi Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Przasnyszu. Wójt Gminy Czernice Borowe pismem znak: 7635-2/99 z 26.03.1999 r wydał zezwolenie Zakładowi na świadczenie usług dla mieszkańców gminy w szczególności w zakresie wywozu nieczystości płynnych i unieszkodliwiania ich na miejskiej oczyszczalni ścieków w Przasnyszu (kopia pisma w załączeniu). Zakłady, w których powstają ścieki technologiczne problem gospodarki ściekowej rozwiązują we własnym zakresie. Gmina nie prowadzi kontroli w zakresie udokumentowania wywozu nieczystości płynnych.

Zagrożenie dla stanu czystości wód stwarzają istniejące na terenie gminy Czernice Borowe zakłady produkcyjno-usługowe i choć jest ich niewiele, to żaden z nich nie posiada własnej oczyszczalni ścieków, a w tych, gdzie przeprowadzono wizje stwierdzono zaniedbania w zakresie ochrony środowiska (zagrożenie dla stanu czystości wód, gruntu).

Gmina Czernice Borowe jest gminą rolniczą. Dominują na terenie gminy indywidualne gospodarstwa rolne.

Wcześniej istniejące zakłady rolne w większości nie prowadzą hodowli, a znajdujące się obiekty ulegają niszczeniu. Tak dzieje się na terenie byłego gospodarstwa rolnego Brońki, Górki, Zakładu Rolnego w Chojnowie. Były ZR w Kuskowie jest dzierżawiony. Jeszcze w 1996 r. prowadzono tam hodowlę bydła, a ostatnio prowadzi się wyłącznie uprawę gruntów rolnych.

Nie lepiej dzieje się na terenie baz Spółdzielni Kółek Rolniczych. I tak w SKR Czernice Borowe poza usługami transportowymi działa stacja paliw. W jej skład wchodzi: 3 zbiorniki paliw (2 wyłączone z eksploatacji, jeden z olejem napędowym), 1 dystrybutor. Obiekty są zniszczone, teren nie spełnia obecnie obowiązujących wymogów dla stacji paliw (brak kanalizacji deszczowej, nawierzchnia o podłożu przepuszczalnym).

W bazie SKR Olszewiec i Żebry działają stacje paliw w zakresie dystrybucji oleju napędowego (1 zbiornik i 1 dystrybutor). W Jastrzębcu na terenie bazy SKR widoczne ślady istniejącej nie pracującej już stacji paliw (zdemastowany dystrybutor).

Na terenie gminy Czernice Borowe prowadzone są działalności związane głównie z handlem, usługami transportowymi, prowadzeniem skupu płodów rolnych.

Obiekty, w których prowadzi się ewentualną działalność gospodarczą z reguły nie występują w zwartej zabudowie i nie jest to działalność prowadzona na dużą skalę, stąd i uciążliwości z tym związane nie są znaczące.

Jak wcześniej wspomniano na terenie gminy nie ma ani jednej wiejskiej, czy gminnej oczyszczalni ścieków, a tym samym występują wyłącznie lokalne systemy kanalizacji ściekowej.

Wyjątkiem jest mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków na terenie Jednostki Wojskowej w Turowie. Na oczyszczalni oczyszczane są ścieki bytowo- gospodarcze i technologiczne z myjni samochodowej oczyszczone w piaskowniku i łapaczu olejów i tłuszczu. W skład oczyszczalni wchodzi: osadnik wstępny, przepompownia ścieków, złożo zraszane, osadnik Imhoffa, osadnik wtórny.

Decyzją Wojewody Ciecchanowskiego znak: OS.GW.7211/213/88 z 25.11.1988 r. udzielono pozwolenia wodnoprawnego Jednostce Wojskowej w Turowie na odprowadzanie do rowu melioracyjnego oczyszczonych ścieków bytowo gospodarczych w ilości:

$$Q_{sr.d.} 14,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{max.d.} 21,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

i ścieków z myjni samochodowej w ilości: $Q_{max.d.} 4,2 \text{ m}^3/\text{d}$ pod warunkiem, że stężenia zanieczyszczeń nie przekroczy wartości w zakresie:

$$BZT_5 30 \text{ mg O}_2/\text{dm}^3, \text{ zawiesiny ogólnej } 30 \text{ mg}/\text{dm}^3.$$

3.3. Gospodarka odpadami

Znaczącym źródłem są zanieczyszczenia pochodzące z niewłaściwego składowania odpadów bytowo-gospodarczych.

Szacuje się, że ilość odpadów powstających na terenie gminy w ciągu roku wynosiła, bądź wyniesie odpowiednio w latach:

rok	1990	1992	2000	2005
w tonach	268	308	323	336

Odpady komunalne z terenu gminy Czernice Borowe składowane są na wysypisku odpadów w Chojnowie. Jest to wysypisko eksploatowane od wielu lat. Nie mniej jednak nie było nigdy składowiskiem wykonanym zgodnie z obowiązującymi wymogami ochrony środowiska.

W 1996 r. rzeczoznawca z listy Ministra OŚ, ZNiL wykonał „Ocenę oddziaływania wysypiska odpadów stałych w m. Chojnowo”. Z tego opracowania wynikało, że eksploatacja w zakresie składowania wyłącznie stałych odpadów nie będzie powodowała większych uciążliwości dla środowiska. W ocenie nie uwzględniono żadnych badań, stąd też służby ochrony środowiska zobowiązały Gminę do wykonania piezometrów umożliwiających prowadzenie badań i określenie wpływu składowania odpadów na wody gruntowe. Sprawa ta nie została zakończona.

Składowisko odpadów eksploatowane jest doraźnie, nie zostało ogrodzone i nie ma tu stałej obsługi. Należy je w tym stanie rzeczy traktować jako składowisko „dzikie”, a problem gospodarki odpadowej na terenie gminy Czernice Borowe pozostaje nie rozwiązany.

Poza ww. składowiskiem na terenie gminy powstawały i istnieją nielegalne wysypiska odpadów.

Składowanie odpadów w miejscach nie przeznaczonych na ten cel odbywa się zwykle w sposób nieprawidłowy i często powodujący znaczne zagrożenie dla wód podziemnych pierwszego poziomu wodonośnego lub dla wód powierzchniowych.

Na terenie gminy istnieją tzw. „dzikie” wysypiska, a mianowicie:

- na gruntach wsi **Zberóż** niewielkie dzikie wysypisko śmieci w wyrobisku poźwirowym ,
- na gruntach wsi **Borkowo Falenta** w zagłębieniu terenowym, tuż za zlewnią mleka przy drodze asfaltowej Olszewiec - Jastrzębiec o powierzchni około 0,25 ha.

Gmina Czernice Borowe nie posiada programu w zakresie właściwego uporządkowania gospodarki odpadowej. Poza wydanym pismem zezwalającym Miejskiemu Zakładowi Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Przasnyszu na usuwanie i unieszkodliwianie odpadów komunalnych z terenu gminy, a także znajdującym się w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Czernice Borowe terenem pod składowisko odpadów nie przewiduje się w najbliższym czasie żadnych przedsięwzięć w zakresie rozwiązania problemu gospodarki odpadowej.

3.4. Zaopatrzenie w gaz

Na terenie gminy brak sieci gazu ziemnego. Dla celów komunalnych wykorzystywany jest gaz propan-butan w butlach. Punkty dystrybucji gazu prowadzone przez osoby prywatne znajdują się we wsiach: Czernice Borowe, Chojnowo, Obrębiec, Rostkowo, Węgra, Olszewiec, Borkowo Falenta.

3.5. Zaopatrzenie w ciepło

Wszystkie obiekty w gminie zaopatrywane są w ciepło z kotłowni indywidualnych. Podstawowym nośnikiem energii w tych kotłowniach jest węgiel i koks.

Minimalny udział w grupie paliw ekologicznych ma na terenie gminy energia elektryczna, która służy prawie wyłącznie do celów oświetleniowych i technologicznych. Brak danych czy wykorzystywany jest na terenie gminy olej opałowy.

3.6. Zaopatrzenie w energię elektryczną

Gmina otrzymuje energię elektryczną z krajowego systemu energetycznego poprzez sieć wysokiego i średniego napięcia. Układ zasilania w gminie zabezpiecza sieć rozdzielcza SN 15 kV od GPZ w Mławie, a jedynie wsie Turowo i Skierki zasilane są z kierunku Ciechanowa. Sieć wykonana jest przewodami aluminiowo-stalowymi AFL o przekrojach 35 i 50 mm², główne ciągi magistralne 70 mm². Na omawianym terenie występują stacje transformatorowe słupowe, z aparaturą elektryczną zainstalowaną na konstrukcjach wspornikowych. Zasilanie stacji promieniowe.

Moc znamionowa transformatorów dostosowana jest do obecnych maksymalnych obciążeń energetycznych występujących w sieciach niskiego napięcia. Zakres znamionowych mocy transformatorów w istniejących stacjach jest 25 kVA do 250 kVA. Ze stacji transformatorowych 15/0,4 kV energia rozprowadzana jest do odbiorców za pośrednictwem linii napowietrznych niskiego napięcia 3 x 220/380 V. Wszystkie gospodarstwa w gminie są zelektryfikowane.

Cała sieć elektryczna gminy, jak i cały system energetyczny poddawany jest stałej analizie w zakresie dostosowania do aktualnych potrzeb lokalnych, systematycznej modernizacji istniejących linii oraz przebudowie.

Istniejąca sieć linii SN 15 kV nie wymaga rozbudowy, jedynie rozwój nowych funkcji może stworzyć konieczność budowy odgałęzień sieci rozdzielczej i budowy nowych stacji transformatorowych 15/0,4 kV.

3.7. Telekomunikacja

Na terenie gmina znajduje się centrala telefoniczna o pojemności 350 NN zlokalizowana w Czernicach Borowych usytuowana w budynku byłej Szkoły Podstawowej. Centrala ta podłączona jest do centrali nadrzędnej w Przasnyszu.

Jedynymi inwestycjami prowadzonymi obecnie na terenie gminy z zakresu telefonizacji jest przebudowa linii napowietrznych na kablowe i realizacja nowych połączeń.

3.8. Melioracje

Użytki rolne w gminie zmeliorowane są w 71,29 %. Melioracjami objęto obszar 7 432 ha, w tym gruntów ornych 6.920 ha i użytków zielonych 512 ha, w tym 348 ha łąk.

Poniżej zestawiono większe kompleksy zmeliorowane:

Rzeka	Obiekt	Powierzchnia (ha)	Lata wykonania
Węgiełka	Jastrzębiec		
	zad. III i IV	1.500	1991-96
	Jastrzębiec II	281	1993
	Jastrzębiec I	367	1991
	Węgra I	241	1981
		285	1982
	Węgra II	619	1985
	Czernice Nowe	1.246	1971
	Żebry - Kordy	88	1966
	Grójec	131	1984
	Klewki I	264	1985
	Kelwki II	247	1981
	Kelwki III	558	1983
	Zalogi - Jędrzejki	520	lata 30-te
	Zembrzus Wielki	485	b.d.
	Skierki	305	b.d.
Przasnysz - Leszno	216	b.d.	
Sona Wschodnia	Radomka	ok. 90	1971
Pelta	Szczepanki	267	1969

W 1995 r. zostało zakończone zadanie melioracyjne Jastrzębiec III o powierzchni 370 ha obejmujące grunty wsi Pawłowo Kościelne i Pawłowo Nowe. Wykonano tu nowe drenowanie gruntów w średniej rozstawce 11 m.

Kompleks melioracyjny Jastrzębiec I zakończonego w 1991 r. Zadanie to obejmowało grunty wsi Kolonia Pawłowo, Pawłowo Podgórze, Pawłowo Poręba o powierzchni 367 ha. Natomiast prawostronnie do rzeki uchodzi sieć rowów z zadania Jastrzębiec II zakończonego w 1993 r. Melioracjami objęto grunty wsi Zberoz Szlachecki, Zberoz Chłopski i częściowo Kolonia Węgra o powierzchni 281 ha.

W ramach zadania melioracyjnego Jastrzębiec VII zmeliorowano grunty wsi Kolonia Kosmowo i Kosmowo. Regulacja koryta Węgiełki wg dokumentacji zadania Jastrzębiec miała polegać na pogłębieniu, poszerzeniu dna i ubezpieczeniu spory skarpy i skarp z rozbudową przekroju poprzecznego koryta.

W ramach zadania Jastrzębiec IV o powierzchni 402 ha obejmującego grunty wsi Pawłowo Kościelne, Pawłówek, Pawłowo Nowe, Kadzielnia, Jastrzębiec, zakończonego w 1996 r. wykonano drenowanie systematyczne na powierzchni 355 ha w średniej rozstawce 13 m.

Sieć drenarską z budowlami wykonano w gminie Czernice Borowe na powierzchni 6 769 ha, w tym na 6 574 ha gruntów ornych. Drenowanie rurowymi PCV wykonano na powierzchni 2 547 ha. Zostało wykonanych 638 sztuk studzienek drenarskich i 681 sztuk wylotów zbieraczy.

Obszar wymagający melioracji wg oceny wykonanej w „Studium zagospodarowania rzeki Wkry” - BIPROMEL 1996 r. wynosi:

- użytki rolne ogółem 9 322 ha,
- grunty orne 8 490 ha,
- użytki zielone 832 ha.

Stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie melioracji jest bardzo wysoki i wynosi ogółem 80%, w tym gruntów ornych 82%, użytków zielonych 62%.

Większość rowów melioracyjnych wymaga gruntownej konserwacji i miejscami odbudowy. Rzeka Węgierka powinna być poddana odmuleniu i ewentualnej regulacji biologicznej w górnym i środkowym odcinku.

Niejednokrotnie następstwem wykonanych do tej pory melioracji jest zakłócenie cyklu hydrologicznego na sieci hydrograficznej otwartej: trwałe obniżenie poziomu wód gruntowych i powierzchniowych, zmniejszenie odpływów niżówkowych na rzekach, zanik przypliwów na ciekach niższego rzędu, wzrost koncentracji zanieczyszczenia wód płynących i stojących. Wprowadzanie gwałtownych zmian, szczególnie w odniesieniu do warunków wodno-gruntowych, pociąga za sobą daleko idące skutki natury ekologicznej.

Prace melioracyjne obok niezaprzeczalnie dużych doraźnych wartości przyniosły niejednokrotnie zniszczenie warunków wilgotnościowych panujących na danym obszarze, niszcząc jednocześnie walory krajobrazowe poprzez likwidację oczek wodnych, mokradeł śródpolnych, zadrzewień kępczastych. Obszar pocięty regularną siecią rowów jest elementem obcym środowisku.

Dla zapewnienia ekologicznych walorów środowiska, konieczne jest przy prowadzeniu dalszych zabiegów melioracyjnych zwrócenie uwagi na możliwość osiągnięcia tych samych lub zbliżonych efektów przez zastosowanie zabiegów fitomelioracyjnych, reprezentowanych przez zadrzewienia i zakrzaczenia, a przy melioracjach klasycznych odejście od stosowania rowów ściśle prostolinijnych na rzecz krzywolinijnych, natomiast maskowanie tych prostolinijnych za pomocą zadrzewień i zakrzaceń. Są to elementy krajobrazu, które w największym stopniu decydują o jego walorach estetycznych i ekologicznych.

Odkrzacanie obszarów przy prowadzeniu prac melioracyjnych powoduje zachwianie stosunków wilgotnościowych w sąsiedztwie, zniszczenie nisz ekologicznych oraz ogałacanie krajobrazu z roślinności, powodując jego monotonię.

4. KOMUNIKACJA

4.1. Komunikacja drogowa

Nadrzędny układ drogowy sprawują na terenie gminy Czernice Borowe trzy drogi wojewódzkie:

- droga nr 616 Grudusk – Rębielin (Krzynowłoga Mała)
- droga nr 544 Mława – Grudusk – Przasnysz
- droga nr 617 Przasnysz – Ciechanów

Jedynie droga nr 544 ma dla gminy znaczenie strategiczne. Przebiega ona prawie środkiem obszaru, dając impuls rozwojowy największym wsiom w gminie.

Pozostałe dwie drogi wojewódzkie przebiegające na północnym i południowym obrzeżu gminy, nie mają znaczenia w bezpośredniej obsłudze obszaru, realizują jednakże dogodne połączenia krajowe.

Na sieć dróg o znaczeniu powiatowym składają się drogi relacji:

- 28315 Kosiły - Jastrzębiec
- 28322 Dzierzgowo - Klewki
- 07328 Czernice B. – Jastrzębiec
- 07329 Pawłowo – Węgra
- 07333 Czernice B. – Miłoszewiec
- 07334 Klewki – Szczepanki
- 07335 Czernice B. – Chrostowo
- 07501 Rostkowo – Turowo
- 07588 Wola Wierzbowska – Szczepanki

Ogólna długość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi 52,245 km.

Sieć dróg gminnych uzupełniająca układ nadrzędny wykształcona jest prawidłowo, mając swoją genezę już w średniowieczu. Sieć tę korygowały zmieniające się formy gospodarowania oraz rozwój motoryzacji. W obecnej formie umożliwiają prawidłową obsługę zarówno jednostek osadniczych, jak również obszarów rolniczych w aspekcie ilości połączeń. Duże zastrzeżenia budzi natomiast ich jakość techniczna.

Wszystkie drogi na terenie gminy, zarówno gminne, powiatowe jak i wojewódzkie nie są przygotowane na przyjęcie zwiększającego się systematycznie natężenia ruchu pojazdów. Szczególnie drastycznie ujawnia się to w północno-wschodniej części gminy, gdzie częstotliwość przewozów wzrosła ogromnie z racji wywozu kruszyw z zagłębia żwirowego Pierzchały – Smoleń Poluby w kierunku Warszawy.

Z uwagi na zmniejszenie się zakresu robót drogowych, ich stan techniczny ulega systematycznie obniżeniu. Zarządy drogowe odczuwają ciągły brak środków finansowych na utrzymanie dróg, co zmusza je do prowadzenia niewielkiego zakresu robót modernizacyjnych, odnow i niezbędnych zabiegów utrzymaniowych. Niemały wpływ na pogarszający się stan dróg ma głównie zwiększający się ruch pojazdów wysokotonażowych.

Drogi gminne realizują powiązania między jednostkami osadniczymi a wsią gminną. Na 60 km dróg gminnych jedynie 18 km posiada nawierzchnie ulepszone, pozostałe 42 nawierzchnie nieulepszone (wg stanu na 31.XII.1997 r.). Na drogach tych przeważają

nawierzchnie gruntowe, stąd też słabo przygotowane są one do przyjęcia ruchu kołowego, a czasami wręcz nieprzejezdne.

Przewozy pasażerskie prowadzone są w gminie przez komunikację autobusową. Uzupełnieniem jest tu komunikacja kolejowa realizowana przez kolej wąskotorową Mława – Przasnysz, ale w rozmiarach raczej turystycznych.

Coraz większe znaczenie w przewozach pasażerskich mają własne środki transportu. Obecnie w gminie 57% gospodarstw posiada samochody osobowe, 4% ciężarowo-osobowe. Na 100 mieszkańców przypada 11 samochodów osobowych (Spis Rolny 1996 r.)

Na zaplecze motoryzacji składają się 3 stacje paliw : w Czernicach Borowych, Olszewcu i Żebkach Kordy, wszystkie z olejem napędowym. Usługi w zakresie mechaniki pojazdowej świadczą warsztaty prywatne głównie w Przasnyszu.

4.2. Komunikacja kolejowa

Linia kolei wąskotorowej Przasnysz – Mława przebiegająca równolegle do drogi wojewódzkiej 544, do połowy lat 70 i 80 prowadziła przewozy towarowe i pasażerskie. W 1981r zawieszono przewozy pasażerskie na odcinku Mława – Przasnysz, a pełną obsługę w tym zakresie przejęło PKS. Od roku 1986 datuje się również malejący prawie do zera ruch towarowy. Cukrownie zrezygnowały z przewozów buraków koleją, przyczynając się całkowicie na transport samochodowy. Od 6.09.1993 r. kiedy Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Ciechanowie mławska kolej dojazdowa wpisana została do rejestru zabytków; funkcjonuje ona na trasie Mława – Przasnysz jako kolejka turystyczna.

Wiesława Wikińska
PROJEKTANT ARCH.

U S Ł U G I

W Zakresie Planowania Przestrzennego

Adres: tel./fax 672-21-44
ul. Nowozagumienna 41B, 06-400 Ciechanów
NIP 566-129-19-13

VII. MATERIAŁY WYKORZYSTANE PRZY OPRACOWANIU STUDIUM :

1. Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego gminy Czernice Borowe sporządzony przez Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe i zatwierdzony Uchwałą nr V/29/89 z 23 marca 1989 r.
2. Ekspertyza fizjograficzna opracowana przez Zespół Rzeczoznawców TUP w 1988 r.
3. Polska w nowym podziale terytorialnym GUS – Warszawa 1998 r.
4. Informacje i opracowania statystyczne US w Ciechanowie wydane do roku 1999.
5. Powszechny Spis Rolny 1996 r.
6. Polityka leśna państwa. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów z 22 kwietnia 1997r.
7. Prognoza gospodarstw domowych 1996-2020 Lech Bolesławski. GUS Departament Badań Demograficznych – Warszawa 1997 r.
8. Strategia wielofunkcyjnego rozwoju uwarunkowanego ekologicznie obszaru „Zielone Płuca Polski” – Warszawa 1994 r.
9. Stan zagospodarowania przestrzennego województwa ciechanowskiego - Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Ciechanowie 1998 r.
10. Ocena możliwości wykorzystania energii geotermalnej w województwie ciechanowskim – Jan Sokołowski - Kraków 1997 r.
11. Studium obszarów i obiektów chronionych - Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Ciechanowie 1998 r.
12. Analiza wartości kulturowych – autor mgr Ryszard Małowiecki. Warszawa 1999 r.
13. Ochrona Środowiska w Województwie Ciechanowskim - Wydział Ochrony Środowiska UW w Ciechanowie, Ciechanów 1993 r.
14. Raport o stanie środowiska w woj. ciechanowskim w 1995 i 1996 r. - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Ciechanowie, Ciechanów 1996 r.
15. Raport o stanie środowiska w woj. ostrołęckim w latach 1995 - 1996 r - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Ostrołęce, Ostrołęka 1997 r.
16. Rozpoznanie potrzeb melioracyjnych zadanie Jastrzębiec -Biuro Projektów Wodnych Melioracji Warszawa 1989 r.
17. Inwentaryzacja w układzie administracyjnym złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska dla woj. ciechanowskiego, gmina Czernice Borowe - PAN Kraków luty 1996 r.
18. Inwentaryzacja wysypisk i składowisk na terenie woj. ciechanowskiego, gmina Czernice Borowe - Fundacja Ekologiczna "Czysta Wkra"- Ciechanów - grudzień 1992 r.
19. Rolnicze zanieczyszczenia obszarowe w wodach powierzchniowych - Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska - Biblioteka Monitoringu Środowiska Warszawa, 1992 r.
20. Zanieczyszczenia obszarowe pochodzące z rolnictwa i możliwości ich ograniczenia - pod redakcją Waldemara Michny Biuro Programu UNEP/WHO Ministerstwo OŚ,ZNiL Warszawa, 1995 r.

21. Warunki przyrodnicze produkcji rolnej woj. ciechanowskie - IUNG Puławy 1990 r.
22. Zagrożenia środowiska przyrodniczego w Polsce a rolnictwo i gospodarka żywnościowa - M. Falencka-Jabłońska - Warszawa 1991 r.
23. Opracowanie fizjograficzne gm. Czernice Borowe - Zarząd Główny Towarzystwa Urbanistów Polskich 1989 r. Warszawa
24. Dokumentacje hydrogeologiczne zasobów wód podziemnych w kat. "B" z utworów czwartorzędowych w miejscowości:
 - Czernice Borowe
 - Borkowo
 - Rostkowo
 - Pawłowo Kościelne,
 - operaty wodnoprawne na pobór wody dla poszczególnych ujęć wody wiejskich i zakładowych.
25. Studium ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania zasobów wodnych w zlewni rzeki Wkry na obszarze woj. ciechanowskiego - BIPROMEL Warszawa, 1996 r.
26. Ewidencja obiektów budowlanych w dziedzinie gospodarki wodnej - NOT Ciechanów - 1986 r.
27. Inne dokumenty i materiały dostępne w Wydziale OŚiKP (OOŚ, decyzje, analizy itp.)